

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KUR'AN-I KERİM'İN DÜNYEVİLEŞMEYE KARŞI
AHİRET İNANCINI VURGULAMASI**

**Tezi Hazırlayan
Zümrüt MUTLU**

**Tezi Yöneten
Prof. Dr. Ahmet COŞKUN**

**Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Şubat 2010
KAYSERİ**

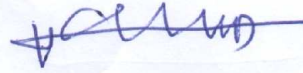
Prof. Dr. Ahmet COŞKUN danışmanlığında **Zümrüt MUTLU** tarafından hazırlanan **“Kur’an-ı Kerim’in Dünyevileşmeye Karşı Ahiret İnancını Vurgulaması”** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

..05../02../2010

JÜRİ :

Danışman

: Prof. Dr. Ahmet COŞKUN

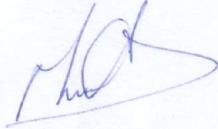
Üye

: Prof. Dr. Erdoğan PAZARBAŞI

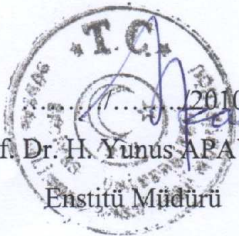
Üye

: Yrd. Doç. Dr. Menderes GÜRKAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/02../2010 tarih ve .../03../ sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Yunus ARAYDIN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Hamd âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur. Salât ve selâm Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), O’nun âli ve ashabı üzerine olsun.

Dünyevîleşme insanlığın yaratılışından bu yana var olan bir olgudur. Dünyevîleşme tehlikesi günümüzde de bütün toplumları etkisi altına alarak hızlı bir şekilde yayılmaktadır.

Dünyevîleşme İslam toplumuna da sirayet etmiştir. Kendisinin dindar olduğunu ifade eden bazı müslümanlar, dünyevîleşmenin tesiriyle daha önce eleştirdikleri birçok şeyin “İslamî”sini üretmişlerdir. Bu insanlar dünyevî yaşamı meşrulaştırmak için kendilerince böyle bir yöntemi kullanmışlardır.

Önceden israf sayılan lüks yaşam, dindarlara özel bir şekle bürünerek dindarlar için yeni tüketim alışkanlıkları üretilmiş, tüketimin yaşam tarzı haline geldiği dindar aile manzaraları görülmeye başlanmıştır. Müslümanlardan bazılarının namaz, örtü gibi hususlarda çok hassas davranırken diğer dini vecibelerde bu hassasiyeti yitirdikleri görülmektedir. Ahlâkın para ve onun işlevini dönüştürmesi beklenirken, para kazanmanın yegâne değer haline geldiği bir dindarlık ve dîni yaşam ortaya çıkmıştır.

Allah Teâlâ, bize dünya ve ahiret mutluluğunun yolunu gösteren Kur’an-ı Kerim’de dünya ile ahiret arasında denge kurmamızı tavsiye etmiştir. Bu bir çeşit, dünyevîleşme tehlikesine karşı ahiret hayatını hatırlatarak insanları uyarıştır.

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de insanlığın yararına olan çeşitli konulardan bahsetmiştir. Bunlardan bir kısmı Kur’an’ın ana konularıdır. Mesela; ahirete iman ve ahiret hayatı bunlardan birisidir. Diğer tali konular ise ana konuları açıklar mahiyettedir. Kur’an-ı Kerim’in çeşitli yerlerinde İnsanların yaptıklarının karşılığını ahirette görecekleri belirtilmiştir.

İman edenlerin, salih amel işleyenlerin, namazı dosdoğru kılanların... vs. cennetlik olduğu, cennette en güzel şekilde nimetlendirileceği belirtilmiştir. İnkâr edenlerin, müşriklerin, azgınlığın... vs. cehennemlik oldukları ve şiddetli azaba dâçar olacakları ifade edilmiştir.

Toplumlarda kargaşanın arttığı hatta had safhada olduğu bu zamanlarda insanlar arasında ahiret hayatının göz ardı edildiği görülmektedir. İnsanların kalplerine ahiret olgusunun iyice yerleşmediği, insanların dünya hayatına daldıkları ve ahireti ihmal ettikleri görülmektedir. İşte bu sebeple tezimizde, ihmal edilen, göz ardı edilen gerçekleri bir daha vurgulamak ve insanların hizmetine sunmak amacıyla ahirette yaşanılacak olanları işlemek istedik. Amacımız insanlara ahiret hayatını, ebedi saadeti ve acıklı azabı hatırlatarak insanların ibret almalarına vesile olmaktır.

Tezimizin asıl amacı salih amel işleyen mü'minler ile yasak fiiller içinde yüzen inkârcıların her hallerinin nasıl cennete ve cehenneme bağlandığını araştırmaktır. Bu tür ayetlerde hem iyilik ve kötülüğün karşılıksız kalmayacağı vurgulanmakta hem de ahiret inancının çeşitli vesilelerle canlı tutulduğu ve unutulmaması gerektiği belirtilmektedir. Ahiret inancı ve ahiret ile ilgili konular gerektiği kadar işlenmiş olsa da asıl üzerinde durulacak olan bu konunun yeterince ortaya konulduğu söylenemez. Bu sebeple bu konuyu incelemeyi gerekli görmekteyiz.

Tezimiz; giriş bölümüne ilaveten dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; “dünya”, “ahiret”, “dünyevîleşme” kavramlarını kısaca açıkladık ve bu konularla ilgili bilgi verdik. Birinci bölümde; Kur'an-ı Kerim'de dünyevîleşmeye karşı ahiret inancının vurgulanmasını; ikinci bölümde; ahiret inancı-ibadetler ilişkisini; üçüncü bölümde; ahiret inancı ve olumsuz davranışlar arasındaki ilişkiyi; dördüncü bölümde ise güzel ve kötü ahlakî davranışları ve bunların ahiretteki neticelerini işledik.

Bu çalışmamda bana rehberlik eden saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ahmet Coşkun Bey'e, yardımlarını esirgemeyen Araştırma Görevlisi Mehmet Demirci hocama ve kardeşim Derya Mutlu' ya teşekkür ederim.

Zümrüt MUTLU

Şubat 2010

KUR'AN-I KERİM'İN DÜNYEVİLEŞMEYE KARŞI AHİRET İNANCINI VURGULAMASI

Zümrüt MUTLU

ÖZET

Çalışmamızda “Allah’a inanıp, emir ve yasaklarını yerine getirenlerin mükâfatları; Allah’a inanmayıp, emir ve yasaklarını çiğneyenlerin cezaları” konusu incelenmiştir. Amacımız; Mü’minlerin, salih amel işleyenlerin ve yasak fiiller içinde yüzen inkârcıların her hallerinin nasıl cennete ve cehenneme bağlandığını ortaya koymaktır.

Tezde takip edilen yöntem gereğince: İlk bölümde “Kur’an-ı Kerim’de Dünyevileşmeye Karşı Ahret İnancının Vurgulanması”na; ikinci bölümde “Ahiret İnancı İle İbadetler Arasındaki İlişki”ye; üçüncü bölümde “Ahiret İnancı ile Olumsuz Davranışlar Arasındaki İlişki”ye; dördüncü bölümde “Ahlakta Ahiret İnancının Vurgulanması”na yer verilmiştir. Bu konuları işlerken, konularla ilgili ayetler bulunmuş ve tasnif edilmiştir. Çeşitli tefsirlerden yararlanılarak ayetler yorumlanmış ve konuyla ilgili çeşitli eserlerden istifade edilmiştir.

Ulaştığımız genel sonuç şudur ki: Dünya ve ahiret hayatı arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Bu durum ayet ve hadislerde ifade edilmiştir. İnsandan iki âlem arasında dengeyi gözetmesi ve hayatını bu doğrultuda düzenlemesi beklenmektedir. Ancak dünya hayatının cazibesi insanları ahiretle ilgilenmekten uzaklaştırmaktadır. Allah Teâlâ, insanın bu durumunu bilmektedir. Bu sebeple de Allah Teâlâ, Kur’an’da, ahiret ve önemini vurgulamıştır. İnsanlara Cennet ve Cehennemin yollarını göstermiş, tercihi ise insana bırakarak bunu aklıyla değerlendirmesini istemiştir.

Anahtar Kelimeler: Dünyevîleşme, Ahiret, Ceza, Mükâfat

AI-I KERIM's EMPHASIS ON EVERLASTING LIFE AGAINST SECULARIZATION

Zümrüt MUTLU

ABSTRACT

In our study, "Those who believe in Allah, and reward those who fulfill the orders and prohibitions; not believe in Allah, those who violated the prohibition orders and penalties" subject examined. Our objective it to reveal how every action of Muslim's, and prohibited acts in the righteous deeds of those who refuse to face is related with heaven and hell.

According to the method followed in the thesis: The first section argues "The Emphasis on Everlasting life against secularization in Holy Koran"; second section continues with" the relation between Everlasting Life and Faith Worship " third section discusses" the relation between Hereafter Faith and Negative Behaviors"; and finally in the fourth section, "the emphasis on Everlasting life in Ethics" will be discussed. While discussing these issues, related verses are examined and classified. These verses are interpreted in the light of some various tefsir, also some other various studies related to this subject are examined and analyzed.

The general conclusion can be derived is that; there is a tight relationship between world and the Everlasting Life. This fact is stated in verses and hadiths. Human Beings are expected to pursue the balance between these two worlds and live accordance with this balanced course. However, the attractiveness of this world's life alienates people from Everlasting Life. Allah surely knows this situation of people. Therefore, He emphasizes the importance of the Everlasting Life and in the Qur'an. Nonetheless, he shows the path through the Heaven and Hell, leaving the choice to the people to let them evaluate their action in accordance with their own mind and assessment.

Keywords: Secularization, Everlasting Life, Punishment, Remuneration

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix

GİRİŞ

DÜNYA-AHİRET VE DÜNYEVİLEŞME

I. DÜNYA	1
II. AHİRET	2
III. DÜNYEVİLEŞME	5
A. Dünyevîleşme-Sekülerizm İlişkisi	7
B. Dünyevîleşmenin Tarihi Süreci	8
C. Dünyevîleşmenin Tezahürleri	13

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE DÜNYEVİLEŞMEYE KARŞI AHİRET İNANCININ VURGULANMASI

I. AHİRETE İMAN	15
II. AHİRETİ İNKÂR	21
III. ALLAH'A İMAN-DİĞER İMAN ESASLARI VE AHİRET İNANCI İLİŞKİSİ	24
IV. ŞİRK-AHİRET İNANCI İLİŞKİSİ	26
V. NİFAK- AHİRET İNANCI İLİŞKİSİ.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

AHİRET İNANCI-İBADETLER İLİŞKİSİ

I. KUL VE KULLUK	35
II. NAMAZ	37
III. ORUÇ.....	41

IV. İNFAK	42
V. HAC	45
VI. KURBAN.....	47
VII. KUR'AN-I KERİM'İ OKUMAK VE DİNLEMEK	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHİRET İNANCI VE OLUMSUZ DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

I. Cimrilik.....	52
II. Zina Yapmak	53
III. İçki ve Kumar	56
IV. Faiz.....	57
V. Malları Haksız Yere Yemek.....	59
VI. Ölçüyü ve Tartıyı Yanlış Yapma	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AHLÂKTA AHİRET İNANCININ VURGULANMASI

AHLÂK.....	64
I. GÜZEL AHLÂK	65
A. İyilik ve Doğruluk	65
B. İffetini Korumak	68
C. Emanete Riayet Etmek	69
D. Sözünde Durmak	71
E. Adalet.....	72
F. Hoşgörülü ve Affedici Olmak.....	72
G. Sabır	74
II. KÖTÜ AHLÂK.....	75
A. Yalan Söylemek	75
B. İftira Etmek.....	76
C. Gıybet	77

D. Kibir	78
E. Bozgunculuk	79
F. İsrâf	80
G. Riya	81
H. Adam Öldürmek	82
I. Hırsızlık	83
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	85
ÖZGEÇMİŞ.....	89

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı Geçen Eser
a. g. m	: Adı Geçen Makale
a.s	: Aleyhisselam
b.	: Bin(Arapça' da oğul)
Bkz.	: Bakınız
c.c	: Celle Celâluhu
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hız.	: Hazreti
md.	: Maddesi
r.a	: Radiyallahu Anh
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu Aleyhi ve Selem
Ş. İ. A.	: Şamil İslam Ansiklopedisi
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesâire
H.	: Hicri

GİRİŞ

DÜNYA-AHİRET VE DÜNYEVİLEŞME

I. DÜNYA

Dünya ve âhiret, hayatın iki ayrı cephesidir. Burada hayatın iki cephesinden biri olan dünya kavramını tahlil edeceğiz. Bu kelime sözlükte “en aşağı, âdî, alçak, en yakın, en uygun” gibi anlamlara gelmektedir.¹ Bazı insanlar Allah’ın hoşlanmadığı davranışlar sergilemektedir. Dünya ile yaşanan hayat arasında sıkı bir ilişki olması hasebiyle bu olumsuz davranışları dünya kavramına atfedenler olmuştur. Bu nedenle de dünya kelimesine “alçak, âdi” gibi olumsuz anlamlar yüklemişlerdir. Dünya hayatının ahiret hayatından önce olması sebebiyle de dünya kelimesine “yakın, en yakın” anlamı verilmiştir. Yani en yakın hayat anlamında kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de genellikle el-hayâtü’l-d-dünya² şeklinde geçmektedir. Kur’an’da geçen dünya kelimesi yeryüzü manasında olmayıp yeryüzünde yaşanan hayat manasına gelmektedir. Kur’an’daki “arz” kelimesi yeryüzü manasında kullanılmaktadır. Yeryüzünde yaşanan hayata da dünya hayatı denilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’e baktığımız zaman bazı ayetlerde dünya kelimesiyle birlikte âhiret kelimesinin birlikte zikredildiğini görmekteyiz. Bazı ayetlerde dünyada ve âhirette iyilik verilmesinin temenni edilmesi tavsiye edilmiştir³, bazı ayetlerde ise âhiretin dünyadan daha hayırlı olduğu zikredilmiştir.⁴ Kur’an’da Allah Teâlâ dünyadaki şeylerin hepsini insanlar için yarattığını belirtmekle beraber⁵ dünyanın aldatıcı bir metâ

¹İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem, Lisânu’l- Arab, Beyrut 1966, Cilt XIV, s.272; Muhammed Murteza el-Hüseyni ez-Zebîdî, Tâcu’l- Arûs, Beyrut 1966, s.131; Hüseyin b. Muhammed Ragıp el-İsfehânî, el-Müfredât fî Garîbû’l-Kur’an, Kahire 1961, s.162

² Ahzab, 33/28; Fâtır, 35/5; Zümer, 39/26

³ Bakara,2/201;Âraf,7/156

⁴ Duha,93/4

⁵ Bakara,2/29

olduğunu⁶,dünyanın sadece bir oyun ve eğlenceden ibâret olduğunu⁷ da vurgulamıştır. Yani Allah-u Teâlâ bir yandan dünya nimetlerinin insanlığın hizmetine sunulduğunu ifâde ederken diğer yandan insanı âhiret hayatını unutacak kadar dünyalıklara dalma konusunda uyarmıştır.

Kur'an-ı Kerim'e baktığımız zaman dünyanın faniliği, dünya nimetlerinin aldatıcı olduğu vurgulanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in bu ayetlerde eleştirdiği coğrafî anlamdaki dünya değil, âhiret hayatı hiç dikkate alınmadan yaşanan dünya hayatıdır. Bu ayetlerde dünya nimetlerinden hiç yararlanmamak kastedilmemektedir. Zaten bu mümkün de değildir. İnsanların, hayatlarını devam ettirebilmek için yeme, içme, giyinme, barınma gibi maddi ihtiyaçlarını, sevmeye ve sevilme gibi manevî ihtiyaçlarını temin etmeleri gerekir. Ancak bu ihtiyaçların helal daire içerisinde karşılanması gerekir. İslamiyet buna karşı çıkmaz, helal sınırlarını aşan yaşama biçimine karşı çıkar. Bazen insan dünya malının cazibesine kapılarak helal sınırlarını ihlâl etmeye meyledebilir, haram fiiller işleyebilir. İşte bu şekilde dünyalıklara kapılıp sürüklenenleri Allah Teâlâ dünyanın geçici olduğunu, âhiretin ise ebedî hayat olduğunu⁸ zikrederek uyarmaktadır.

II. AHİRET

Âhiret sözlükte; “evvelin” mukabili anlamına gelen “ahir” kelimesinin müennesi olarak geçmektedir.⁹ Dînî terim olarak ise öldükten sonra başlayıp ebediyete kadar sürecek olan hayatın adıdır. Âhiret kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 110 yerde geçmektedir.¹⁰Bunun yirmi altısında müzekker ve **el-yevm** kelimesine sıfat şeklinde **el-yevmü'l-âhir** (son gün), dokuzunda **dâr** ile sıfat veya isim tamlaması halinde **ed-dârü'l-âhire**, **dârü'l-âhire** (son ikamet mahalli), birinde **en-neş'etü'l-âhire** (ikinci yaratılış, son hilkat) tarzında, elli yerde de dünyaya (ikisinde de dünya manasındaki **ûlâ** ile) mukabil olarak zikredilir. **el-Âhirenin**, yalın olarak kullanıldığı yerlerde de **ed-dârü'l-âhire** tamlaması manasında olduğu kabul edilir. Bu kullanış şekillerinden anlaşılacağı üzere âhiret mefhumu ile dünya mefhumu arasında sıkı bir münasebet vardır. Özetle; “Âhiret, dünya

⁶ Âli-İmran,3/185

⁷ En'am,6/32; Ankebut,29/64

⁸ Nisa,4/77; Tevbe,9/38

⁹ İsfahâni, a.g.e, s.13 vd.

¹⁰ Muhammed Fuad Abdu'l-Bâki, Mu'cemu'l-Müfrehes li-Elfazı'l-Kur'an'il-Kerim, Beyrut-Lübnan 2003, s.9

hayatını takip eden, ona benzer fakat daha değişik ve ölümsüz bir hayattan”¹¹, ebediyet âleminde ait çeşitli merhaleler ve hallerden ibarettir.¹² Bir başka deyişle ahiret, dünya hayatının değerlendirileceği zamandır.¹³ Allah’a ulaşma yolunun bir merhalesi, bir menzili bu dünya bir menzili de ahirettir. Dünya bu yolculuğun insana yakın, ahiret ise uzak menzili durumundadır.¹⁴

Âhirete iman İslam inancının üç ana esasından (Allah, nübüvvet, ahiret) biridir. Kur’an-ı Kerim’de birçok yerde Allah’a iman ile birlikte ahirete iman zikredilmiştir.¹⁵ Bu, Allah’a imanın ancak ahiret inancıyla bütünleşeceğine işaretler. Çünkü yalnızca Allah (c.c.) var deyip, O’nun insan için getirdiği ölçülere uymamak, bu ölçülere uyup uymamanın sonucunun görüleceği ahireti hesaba katmamak doğru değildir.

Ahiret hayatı insan için gayb alanı/mekânı olarak kabul edilir. Yani duyularımızla müşahade edemeyiz ancak vahiy yoluyla öğrenebiliriz.. Bazı insanlar ben duyularım ile müşahade etmediğim şeye inanmam diyerek ahiret hayatını inkâr etmektedirler. Gözle görünen şeye herkes inanır. Mü’mini farklı kılan şey görmediği halde inanmasıdır. Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de “ onlar gabya inanırlar...”buyurmaktadır.¹⁶ Duyularıyla müşahade etmediği şeye inanmayanların şu soruya verecekleri cevapları nedir acaba? Akıl ve ruh da beş duyuyla idrak edilemiyor. Bunları da beş duyu ile algılamadıkları için kabul etmiyorlar mı? Demek ki bu şekildeki yaklaşımlar mesnetsizdir, doğru değildir. Şu açıdan da ahireti inkâr doğru olmaz. Nitekim dünyada yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılıksız kalması mümkün değildir. Bunun aksini düşünmek insanları bunalıma sürükler, kendilerine yapılan haksızlıkların cezasını vermeye sevk eder. Bu da dünyayı yaşanılmaz hale getirir. Bu düşünce Allah’ın adalet prensibine de aykırıdır. İşte bütün bunlar ahiretin varlığını ispat eder. Yapılanların karşılığının verileceği yer ahirettir.

Görüldüğü üzere Kur’an-ı Kerim’de âhiret bahsi çok geçmektedir. Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de asıl hayatın âhiret hayatı olduğunu¹⁷ ifade ederek insanların bu asıl hayata

¹¹ Hüseyin K. Ece, İslamın Temel Kavramları, Beyan Yayınları, İstanbul 2000, s.37

¹² Bekir Topaloğlu, “Âhiret ” Md. , DİA, T.D.V. Yayınları, İstanbul 1988, Cilt I, s.543

¹³ Ece, a.g.e, s.34

¹⁴ Ahmet Coşkun, “Kur’an-ı Kerim’in Dünya ve Ahiret Bakışı”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4, Kayseri 1987, s.5

¹⁵ Bakara, 2/228, 232; Nisa, 4/59

¹⁶ Bakara 2/3

¹⁷ Ankebut, 29/64

hazırlık yapmalarını emretmiştir. İnsanlardan dünya menfaatleri için âhiretlerini satanları nasıl bir akıbet beklediğini Bakara Suresi 86. âyette şöyle uyarmıştır: “İşte onlar, âhirete karşılık dünya hayatını satın almış kimselerdir. Bu yüzden onların azabı hafifletilmez, onlara asla yardım da edilmez.”¹⁸

Kur'an'ın ahiret tasviri, genelde cennet zevkleri ve cehennem azabı şeklindedir. Kur'an, genel olarak mükâfat ve ceza hakkında olduğu gibi, cennet ve cehennem hakkında da sık sık konuşmaktadır. Bunlara ilaveten daha etraflıca açıklamamız gereken “Allah'ın rızası ve gazabından” da bahsetmektedir. Fakat Kur'an'ın ahiret anlayışını temel olarak belirleyen görüş, her insanın yaptığı işlerin müthiş ve daha önce hiç hissetmediği bir şekilde şuuruna vardırılabacağı bir ânın, “saatin” (es-saa') geleceğidir. Bu durumda insan artık kesin olarak yaptıklarını, yapmadıklarını ve hatalarını karşısında bulup onlar hakkında bir karar verilmesini, bunların bir “zorunlu” neticesi olarak kabul edecektir (zorunlu kelimesi tırnak içine alınmıştır, çünkü Allah'ın rahmeti sonsuzdur, affedebilir). “Ahiret (el-Ahire), yani “son”, hakikat anıdır: “Her şeyi bastıran o büyük felaket geldiği zaman, o gün insan (gerçekten) neyin peşinde koşmuş olduğunu hatırlar.”¹⁹ gibi ayetler bu olayın ifade edildiği tipik ibarelerdir. Bu, insanın zihnî meşguliyetleri ile mutlak ahlakî gerçeklik arasındaki bütün perdelerin parçalandığı bir saattir: “Andolsun, sen bundan gaflet içindeydin. Biz senin gözünden perdeni açtık; bu gün artık gözün keskindir.”²⁰

O gün kişi elinden gelse “dünya dolusu altın” vererek bu yükten kurtulmak ister, ama böyle teklifler reddedilecektir.²¹ “Kur'an aracılık fikrini hem reddetmekte hem de bu güç durumda olan kişiye hiçbir şeyin yardım etmesine izin verilmeyeceğini belirtmektedir. Ancak Kur'an, Allah'ın rahmetinin bu durumda yardım edebileceğini belirtmekte ve Allah'ın rahmetinin mutlak surette sonsuz olduğunu tekrarlamaktadır. Fakat Kur'an'ın özellikle Mekke devri başlarında ve ortalarında ısrarla kötülük yapanlar için kıyamet gününün ne kadar dehşetli olacağından etraflıca bahsetmesine rağmen, şüphesiz ki asıl ceza, bu dünyada kötülük yapanların, artık “geri dönüş” olmadığını ve

¹⁸ Bakara,2/86

¹⁹ Naziat, 79/34-35

²⁰ Kaf,50/22

²¹ Âl-i İmran, 3/91; Maide, 5/46; Yunus, 10/54; Ra'd, 13/18; Zümer, 39/47; Hadid, 57/15; Mearic, 70/11

bu hayatta iyilik yapmak için bütün fırsatları kaçırmış olduklarını anlamaları ile çekecekleri çare bulunmaz acı ve elemidir.”²² Gerçekten kaybedenler onlar olacaktır.²³

III. DÜNYEVİLEŞME

“Dünyevileşme” dünya kelimesinden türeyen bir kelimedir. Yukarıda dünya kelimesinin izâhını yaptık. Burada da “dünyevîleşme” kavramını açıklayacağız. Dünyevîleşme kavramı dünya+nisbet “ya” sının birleşmesinden oluşan bir kelimedir. Türkçede lı-li ekiyle aynı kullanıma sahip nisbet “ya” sı bitiştiği kelimelere değişik anlamlar katar. Aidiyet, yerleşme, benimseme, bütünleşme gibi anlamları içerebilir. **Türkiyyün** kelimesinde yerleşme(Türkiyeli) anlamını içermektedir. **Hanefiyyün** kelimesinde ise bir mezhebe ait olmayı(hanefî) ifade etmektedir. Dünyevî kelimesine baktığımızda ise burada nisbet yası değişik anlamları içermektedir. Bir anlamı dünyaya ait bir varlık demektir. Dünyevî kelimesinin bir diğer anlamı ise dünyayı özümseme ve benimsemedir. Bazı insanlar dünyayı o kadar benimsemişlerdir ki hayatı sadece dünya hayatından ibâret zannetmektedirler. Materyalist ve ateist ideolojiye sahip bu insanlar, insanın sadece dünyaya ait olduğu ifade ederler. Onların ahiret gibi bir inançları söz konusu değildir. Hayat onlar için dünya ile sınırlıdır.²⁴ İşte bizim üzerinde duracağımız dünyevîleşme kelimesi bu anlamı içermektedir. Dünyevîleşme; dünya-ahiret, madde-mana ve beden-ruh ilişkilerindeki dengenin birinciler lehine bozulmasıdır.

Bazı araştırmacılar dünyevîleşme kavramını şu şekilde açıklamıştır: Dünyevîleşme, içinde yaşanan bu dünyanın meşru bir biçimde sevilmesi, kendisine dört elle sarılınması gereken bir varlık alanı olduğu, yani bu dünyanın hem bir varlık olarak hem de bir hayat alanı olarak meşrulaştırılmasıdır.²⁵ Bu tanım özellikle kendini tamamen dünyadan soyutlayan Hristiyanlarla alakalıdır. İslamiyet’te insanın kendisini tamamen dünyadan soyutlaması diye bir şey yoktur. Nitekim Peygamberimiz helal olan şeyleri kendilerine haram eden sahabîleri uyarmıştır ve meşru ölçüler içerisinde bunlardan istifade etmelerini emretmiştir. Bir başka anlamdada dünyevîleşme, kendini dünyanın

²² Fazlurrahman, Ana Konularıyla Kur’an, (Çev.: Alparslan Açıkgenç), Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003, s.167-169

²³ Yunus, 10/45; Hac, 22/11; Mü’min, 40/78; A’raf, 7/9, 53; Enfal, 8/37; Tevbe, 9/69 vs.

²⁴ Mustafa Tekin, “Sekülerlik Kutsanmak İsteniyor”, *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 8

²⁵ Durmuş Hocaoglu, Laisizm’den Milli Sekülerizm’e, Selçuk Yayınları, Ankara 1995, s.92

çekiciliğine kaptırma, onun esir ve zebunu haline gelme olarak açıklanmıştır²⁶. Dünyevîleşme, imanî, ahlakî, sosyal, ticarî, meselelerin bütününde kişinin emeğini, gücünü, imkânını dünyevî unsurlara yoğunlaştırmasıdır.²⁷ Bir diğer anlamda dünyevîleşme, ahiret hayatı ve hesabı flulaştırarak kişiyi dünyevî haz ve yaşamın içine hapsetmektir.²⁸ Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere dünyevîleşme, dünyaya gereğinden fazla meyletme, dini yaşantıyı ihmal edecek kadar dünyalıklarla meşgul olma gibi anlamlara gelmektedir. Son iki tanım dünyevîleşme kavramını daha iyi ifade etmektedir. İlk tanım ise Hristiyan'larda dünyaya karşı olan olumsuz yaklaşımın eleştirilmesiyle ortaya çıkan akımın savunduğu fikri ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de dünyevîleşme anlamında dünya metâna aldanma, dünyalıklara kapılma gibi ifadeler yer almaktadır. Yani bu kavram içerik itibarıyla mevcuttur. "... (O inkârcılar) **dünya hayatıyla sevinmekle yetinirler. Hâlbuki dünya hayatı, ahiret yanında geçici bir faydalanmadan başka bir şey değildir.**"²⁹ "Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. **"Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir."**³⁰ Daha birçok âyette dünya hayatının oyun ve eğlenceden ibaret olduğu,³¹ aldatıcı bir hayat olduğundan³² bahsedilmektedir. Bu âyetlere baktığımız zaman Kur'an-ı Kerim'de dünyevîleşme anlamında, dünyayı ahirete tercih etme,³³ kısa vadeli menfaatleri uzun vadeli menfaatlere tercih etme ve Allah'ın istemediği bir şekilde yaşam sürme gibi ifadelerin yer aldığını görmekteyiz.

Peygamber Efendimiz hadis-i şeriflerinde dünyevîleşme anlamında dünyaya düşkün olma³⁴ ibaresini kullanmıştır ve çevresindekileri dünyaya düşkün olmamaları için uyarmıştır.³⁵ "Korktuğum şeylerin birisi de benden sonra size dünya nimet ve

²⁶ Muhsin Toprak, "Dini Hayatı Kemiren Tehlike, : Dünyevîleşme", *Yeni Ümit Dergisi*, Sayı: 77, 2007, s.22

²⁷ Süleyman Karacelil, *Büyük Tehlike: Dünyevîleşme*, Nesil Yayınları, İstanbul 2008, s.11

²⁸ Mustafa Tekin, "Değişen Dindarlığın Dünyevîleşme Boyutu", *Eski Yeni*, Sayı 10, 2009, s. 18

²⁹ Ra'd, 13/26

³⁰ Al-i İmran, 3/185

³¹ En'am, 6/32; Ankebut, 29/64; Muhammed, 47/36

³² En'am, 6/70, 130

³³ İbrahim, 14/3; Naziat, 37-39

³⁴ Muhammed b. İsmail Buhari, *Sahîhu'l-Buhârî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, "Rikak", 5

³⁵ Buhari, "Rikak", 5; Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez Yayınları, İstanbul 1978, "Zekât", 38

ziynetlerinin açılmasıdır.”³⁶ Yine bir hadis-i şeriflerinde Hz. Peygamber: “ Dünyanın cılız bir ölü oğlak kadar bile değerinin olmadığını” ³⁷ ifade etme ihtiyacı duymuştur. Bu hadislerden de anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed (s.a.v) dünyanın insan hayatında çok önemli olmaması gerektiğini ve dünyaya fazla meyletmememizi, yani dünyevîleşmeden kendimizi korumamızı öğütlemiştir.

A. Dünyevîleşme-Sekülerizm İlişkisi

Seküler kelimesi Latince'dir ve “ırk, çağ, dünya” demek olan “saeculum”³⁸ dan gelmekte olup buradan “saeculum’a ait olan” anlamına gelen “saecularis” kelimesi türemiş ve bu kelime eski Fransızca’ya “seculer” oradan İngilizce’ye “secular” şeklinde intikal etmiştir. Muhtelif anlamlarından birisi de “dünya” köküne bağlı olarak “dünyaya ait”, “dini olanın dışında”, “la-dini” anlamıdır. Roma kültüründe dini hayatın dışında kalan birçok şey bu kelime ile ifade edilmekteydi: Seküler müzik, Seküler edebiyat vs. Hristiyanlıkla birlikte seküler kelimesi, ideolojik ve doktriner bir içerik taşıyan kavram olmaktan ziyade, gündelik hayata ait, la-dini hayat unsurlarını ifade eden hayat tarzı anlamında kullanılmıştır.³⁹ Bu kelime ilk defa Wesfalya anlaşmasında “sekülerizasyon” olarak kullanılmıştır. Bu anlaşmada kilisenin elinde olan arazilerin sekülerleştirilmesi, yani bu arazilerin kilise dışında olan siyasal idarecilerin egemenliğine geçmesi anlamında kullanılmıştır.⁴⁰ İlk başta Hristiyanlığın aslına dönmek tezine dayanan akım zamanla kilisenin otoritesine karşı dikelmeye ve her türlü ruhani güce karşı olan dünyevî ve siyasî hareket halini almaya başladı.⁴¹ Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere sekülerizm kelimesi “dînî olmayan”, “insan yaşantısının dini etkiden kurtarılması”⁴², “din ile dünya işlerinin ayrılması”⁴³ anlamlarına gelmektedir. Bu tanımlara baktığımız zaman sekülerizm kelimesi bazen laiklik ile aynı anlama gelirken bazen de dine karşı daha ılımlı olduğunu görmekteyiz.

³⁶ Buhari, “Zekât”, 47; Müslim, “Zekât”, 121-122

³⁷ Müslim, zühd, 2

³⁸ Nakip Attas, İslam Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi, (Çev.: Mahmut Erol Kılıç), İnsan Yayınları, İstanbul 2003, s.40; Hocaoglu, a.g.e, s.88

³⁹ Hocaoglu, a.g.e, s.88; Abdurrahman Arslan, “Dünyevîleşme Üzerine Bir Söyleşi”, *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 56

⁴⁰ Hakan Olgun, Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık, İz Yayıncılık, İstanbul 2006, s.235

⁴¹ Hocaoglu, a.g.e, s.144; Kadir Canatan, “Avrupa Toplumlarında Sekülerlik: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 29

⁴² Attas, a.g.e, s.41

⁴³ Olgun, a.g.e, s.234

Sekülerizm kelimesini açıkladıktan sonra dünyevîleşme kelimesiyle ilişkisine değinelim. Bazı araştırmalarda sekülerizm kelimesini Tükçe’de dünyevîleşme olarak ifade edenler olmuştur.⁴⁴ Biz tam olarak bu kelimelerin örtüşmediği kanaatindeyiz. Çünkü Batı’da sekülerizm diye ifade edilen şey dini kurumlara ve din adamlarına karşı olma⁴⁵ durumudur. Müslümanlar arasında böyle bir sorun yoktur. Müslümanların sorunu dini iyi anlayamayıp meselelere çözüm üretememeleridir ve bizim dünyevîleşme kelimesine yüklediğimiz anlamla Batı’nın yüklediği anlam aynı değildir. Bizim bu kelimeyle kastettiğimiz yukarıda da izah ettiğimiz gibi dini yaşantının zayıflaması, dinden uzaklaşılmasıdır. Bu sebeple de sekülerizm demek dünyevîleşmek demek değildir. Sekülerizm dünyaya tamamen küsen dini anlayışın yanlışlığını ifade etmek için ortaya çıkan bir hareket iken, dünyevîleşme dini ihmal edip dünyaya aşırı meyletmeyi ifade etmektedir. Yani birisinde küsülen dünyayla barışma söz konusu iken diğerinde dünyaya aşırı olan meylin varlığı söz konusudur ve bu tehlike üzerinde durulmaktadır. Batı’daki sekülerleşme biraz önce de bahsettiğimiz gibi zamanla dine karşı olma haline dönüşmüştür. Eğer müslümanlar, dünyevîleşme konusunda kendilerine çeki düzen vermezlerse, İslam toplumlarında, dünyevîleşme Batı’daki gibi dine karşı olan bir sekülerleşmeye dönüşecektir. Yani sekülerizm dünyevîleşmeden daha ileride olan bir durumdur.⁴⁶

B. Dünyevîleşmenin Tarihi Süreci

Dünyevîleşme olgusunu insanlığın ilk dönemlerine kadar götürebiliriz. O zaman da insanların zaman zaman dînî yaşantıdan uzaklaştıkları, Allah’ın emirlerini yerine getirmedikleri olmuştur. Mesela Hz. Âdem şeytanın vesvesesine kanarak Allah Teâlâ’nın emrini çiğnemiş, yenmesi yasak olan meyveyi yemiştir.⁴⁷ Yahudiler de Kur’an-ı Kerim’de belirtildiği üzere maddeyi tapınılacak tanrı haline getirmişlerdi.⁴⁸ Hz. Musa aralarından ayrılınca ebedi hayatı unutarak elleriyle yaptıkları puta tapmaya başlamışlardır. Tarihi sürece baktığımız zaman bazı dönemlerde yine insanların dînî yaşantıdan uzaklaşıp dünyevî unsurlara aşırı meylettiklerini görmekteyiz. Hatta bazen o kadar ileri gitmişlerdir ki maddenin esiri haline gelmişlerdir. Maddeyi her şey olarak

⁴⁴ Hocaoglu, a.g.e s.92

⁴⁵ Bünyamin Duran, Sekülerleşme Krizi ve Bir Çıkış Yolu Arayışı, Timaş Yayınları, İstanbul 1996, s.13

⁴⁶ Burhanettin Can, “Dindarlık ve Dünyevîleşme”, *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 81

⁴⁷ Bakara, 2/36

⁴⁸ Bakara, 2/92-93; Nisa, 4/53

görmeye başlamışlardır. Eski Yunan tabiat felsefesi bu şekildedir. “Grekler arasında din yozlaşmaya ve çözülmeye başlayınca yavaş yavaş tanrıların doğayla ilgisi koparıldı ve böylece doğa manevi öneminden soyuldu. Diğer Antik toplumlarda olduğu gibi, Grek kozmolojisi de, evreni yöneten, koruyan ve besleyen ruhsal güçlerle donatılmıştı. O dönemin felsefecileri, “arkhe” adını verdikleri dipte yatan prensibi, hakikatin zeminini şekillendiren o manevi özü bulmaya çabaladılar. Tanrısal güçler doğadaki saygın mevkilerinden alaşağı edildikleri için Grek felsefesi doğanın sembolik tefsiri anlayışından doğanın kökenini ve hakikatini salt doğadaki etki ve tepki mekaniğine indirgeyen salt natüralist ve safi rasyonel terimlerle açıklamaya yöneldi.”⁴⁹ Eski Yunan tabiat felsefesine dayanan bu düşünce zamanla gelişmiştir.

17. y.y.da rönesans ve reform hareketleriyle beraber batıda dünyevîleşme hızlı bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır. İlk başta yanlış dînî anlayışı düzeltmek amacıyla bazı faaliyetlere girilmişken, daha sonraları bu faaliyetler din düşmanlığı şekline dönüşmüş, din adamlarının hataları sebebiyle dinden soğuma olmuştur. Din adamlarının insanların derdine çare üretmemeleri ve dini kendi emellerine alet etmeleri sebebiyle Batılı insanların dini yaşantısı zayıflamıştır. Keşifler ve sanayi devrimiyle birlikte Batı ilerleme kaydeditince de kendisini bu alanda çalışmaya hasretmiş, ihtiyaçlarına cevap vermeyen dine karşı da soğuma olmuştur.

İslam topraklarının genişlemesiyle birlikte farklı kültürlerle tanışmalar olmuştur. Memun devrinde başlayan düzenli tercüme faaliyetleriyle İslam’ın Yunan felsefesi ile ilişkisi zirveye çıkar. Hilmi Ziya Ülken’ in vurguladığı gibi ilişki nihayet, Endülüs tarihi dikkate alınır, İslam felsefesinin eski Yunan ve Avrupa arasında bir geçiş modeli olmasına kadar varır. Nitekim aynı dönemle beraber etkili eserler ortaya koyan İslam filozofları entellektüel düzeyde dünyevî bilginin kaynağını oluşturmuşlardır. Corbin’ in deyimiyle başını alıp giden bu hareket güçlü bir engelle ümmet karşısında darbe yiyecektir; bu Gazali’ den başkası değildir. Gazali’ nin felsefeyle uğraşanların tezlerini çürüttüğü hakkında bir şey söyleyemeyiz. Ancak onun felsefecileri ümmetin gözünden düşürdüğü durum ortadadır. Ancak Gazali gibilerine rağmen akılcı okul güçlenmiştir. En önemlisi, Ignaz Goldziher’ in “İslam Tefsir Ekolleri” adlı kitabında belirttiği gibi; güçlenen akılcı okullar, dinin temel kaynakları olan tefsir, hadis gibi alanlarda kendi tarz-ı telakkisini oluşturmuştur. İşte bütün bu olup bitenlerle bizim şimdi yaşadığımız

⁴⁹ Attas, a.g.e, s.55

dönemin büyük bir ilişkisi vardır. Çünkü günümüz tartışmalarında tarafların birisi işte asırlar öncesi temelleri atılmış akılcı okulların efkârını kullanmaktadır. Şüphesiz bunda yadırganacak bir şey yoktur. Ancak günümüz Müslüman toplumunun kullandığı argümanların, araçların geçmişle ayrılığı gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Dolayısıyla dünyevîleşme ele alınırken bu fikirle ilgili başka hareketlerin geçmişte hangi aşamalardan geçtiği ve kimlerce nasıl savunulduğunun da değerlendirilmesi önemlidir.

İslam'ın diğer köklü düşünce sistemleriyle girdiği muarefelerde dünyevîleşme; bilgi düzeyinde kendini belli etmeye başlamıştı ve usûl sahasına doğru hızla yayılıyordu. Demokrit, Pisagor gibi Stoacıların tabiat felsefesi ilk Müslüman kelim okullarında adeta temel kaynak gibi kullanıldı, öğretilti. Mutezile, Empedokles ve atomculuğu bütün muhtevasıyla meydana getirdiği düşünce birikimine temel kaynak olarak katmaktan çekinmedi. Heresiografi İslam dünyasında en ılımlı kesimden Ravendi' ye kadar şekillendi. Şimdi burada "ilahi düzenin vahye dayandığı, buna karşı dünyevî olanın akla dayandığı" tartışması hakkında bir temas etme zorunluluğu doğmaktadır. Şöyle ki; vahye dayanan, ilahi olanın karşısında ortaya çıkan dünyevî düşüncenin temelinde yatan kaynak tabiat felsefesidir. Dolayısıyla dünyevîleşme köken olarak tabiat düşüncesi ile yayılarak görülecektir.⁵⁰

İslam toplumlarında da tıkanıklıkların olması, müslümanların bazı çıkmazlara girmesiyle beraber bazı kişiler çözüm olarak batıyı taklit etmek gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak Batı'nın her şeyini olduğu gibi taklit etmek doğru değildir. Çünkü onların yaşadıkları olayların sebep ve sonuçları, bizimkisiyle örtüşmemektedir.

İslamiyet her toplumun ihtiyaçlarına cevap veren bir dindir. Sorun bizim dini doğru anlayamamızdandır. Fakat Osmanlının gerileme döneminde bazı kesimler gerilemenin sebebini din olarak görmüşlerdir ve kendilerinden ilerde olan batıyı taklit ederek dinin alanını daraltmışlardır. Yararlı şeylerin taklit edilmesi doğru olmakla birlikte, Batının yaşantısını süzgeçten geçirmeden, olayların sebep ve sonuçlarına dikkat etmeden olduğu gibi bizim yaşantımıza aktarılması yanlıştır. İlk olarak askeri alanda başlanılan batı taklitliği ilerleyen zamanlarda bütün alanlarda kendini göstermiştir. Ta ki bu Batı'nın dini yaşantıyı terk etmesini taklide kadar ilerlemiştir. Bu şekilde doğu toplumlarında da

⁵⁰ Gökhan Bacık, "Dünyevîleşme ve Arka Planı", *Köprü Dergisi*, Sayı 59-60, 1997, s.67-68

hızlı bir şekilde dini yaşantıda azalma, dünyevîleşme oranında artma söz konusu olmuştur.

Günümüzde de İslam toplumlarında aşırı şekilde dünyevîleşme söz konusudur. Lüks yaşam, her konuda yapılan israf(yiyecek israfı, zaman israfı vs.), dinin onaylamadığı eğlence hayatı bunun örneklerinden bazılarıdır. Yine dinin amel boyutunun terk edilmesi, ahlakın yozlaşması da bunun göstergeleridir. Eğitimde son derece dünyevîleşme olmuştur. Eğitim anlayışı sadece dünyevî başarıya endekslenmiş durumda olup, iyi bir üniversite kazanmak ve çok para kazandıracak bir meslekten başka bir şey düşünülmez olmuştur. Çocuğun ahlakî gelişimi göz ardı edilmiş, bazı aileler çocuğun dini yaşantısıyla hiç ilgilenmeyerek, ona sürekli iyi bir meslek edinmesini ve rahat yaşam sürmesini telkin eder hale gelmişlerdir.⁵¹

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de "Kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, güzel cins atlar, davarlar ve ekinlere olan istekler insanlara süslü gösterildi"⁵² buyurmaktadır. Elmalılı bu âyeti şu şekilde yorumlamıştır: "Şehvetle ilgisi çok olan, bütünüyle şehvet kesilmiş gibi bulunan şeylere karşı duyulan muhabbet yahut sırf şehvet için sevilen, onlar arasından şu sayılan şeyler insanlara çok süslü, çok ziynetli gösterildi, bunları pek hoş gördüler, sevicecek şeyler yalnızca bunlar zannettiler. Bir taraftan bunların meşru birer nimet olması özelliği, bir de hayalî ve gayri meşru bir şeye sebep olması özelliği vardır. Birincisinde süsleyen Allah, ikincisinde süsleyen şeytan ve beşerin bilgisizliğidir ki, fenalığı ve kınanması bu bakımdandır. Şehvet nefsin arzu ettiği şeye atılışdır ki gönül çekmek, canı istemek diye söylenir. Bunun ifrat derecesine hırs ve şereh denilir. Dilimizde şehvet, iştahdan daha özel bir anlama gelir ise de aslında değildir. Burada şehvat, bütünüyle şehvet kesilmiş iştah çekici şeyler anlamına kullanılmış ve aşağısıyla tefsir edilmiştir. Bununla beraber mef'ûl mânâsına alınarak şehvet kendi mânâsında bırakılmak ve aşağısı da "hübb"ün beyanı olmak ihtimali vardır. Evlat ve hele oğullar demektir. Bunda kadınlar tarafından mülâhaza olunan şehvat sevgisine de bir ima vardır. Zira "nâs" kelimesi bütün insanlara ve kadın ile erkeğe şamil olmak üzere genel anlamlı bir kelimedir. Fakat kınama açıkça erkeklere tevcih olunmuş, kadınlar sevmek değil, sevmek mevkiinde gösterilmiştir. Bununla

⁵¹ Tekin, a. g. m, *Eski Yeni*, Sayı 13, s. 11

⁵² Âl-i İmran,3/14

beraber âyet Allah katındaki mutlak gerçeği değil, bir bakış açısını, bir zihniyeti dile getirmiştir.

“Kanatîr” kantarın çoğuludur, “mukantara” ise kantarlanmış demektir. Kantarların kantarlanması da darb sûretiyle (çarpım yapılarak) çoğaltılmıştır ki, mübalağa için olur. Aritmetik ifadesiyle en az “kantar kerre kantar” demek gibidir. Kantar en büyük ağırlık birimidir ki, çeşitli zamanlarda, değişik kavimler tarafından farklı şekilde kullanılmış olduğu bilinmektedir. Mesela bir zamanlar Afrika ve Endülüs'te sekiz bin miskal, sonra yüz rıtl bir kantar sayılmıştır. Hz. Peygamber'den bin iki yüz ukye (okka) veya on iki bin ukye veya bin iki yüz dinar diye üç ayrı rivayet de bulunmaktadır. Mutlak olması bakımından herhangi bir sayı değil, en yüksek tartıda birçok şey demek olur. Nitekim Araplarda kantar miktarı belli olmayan bir ağırlık ve tartıdır. Veyahut yerle gök arası kadar mal demektir diye de lügat rivayetleri bulunmaktadır.

İşte böyle şehavat muhabbetini pek güzel bir şey zannetmeleridir ki, kendilerini her fenalığa sürükler. Bu iştah çekici şeylere böylesine muhabbet ise görüldüğü kadar güzel bir şey değildir. Bunların amaç ve gaye edinilmeye değer yanları yoktur. Nihayet bunlar bayağı bir hayatın unsurlarıdır.

İnsan bırakır hepsini hîn-i seferinde. (İnsan hepsini yolculuk esnasında bırakır)

Dönüp dolaşıp varılacak ve hayatın gayesi edinilecek şey bunlar değildir. Allah'ın yanındakidir ki, bu dünya hayatından geçilip Allah'a varıldığı zaman ona edilir. Bundan dolayı o şehavat, o iştah çekici şeyler, dünya hayatını sürdürmek ve geçip Allah'a gitmek için faydalanılmak üzere verilmiş birer araç olmak bakımından Allah tarafından ihsan edilmiş birer nimet iseler de bu bayağı hayata ve onun eşyaları olan şehavata muhabbet etmek ve bu yüzden Allah yanındaki güzel mevkii feda etmek ne kadar büyük budalalıktır, ne kadar alçaklıktır.”⁵³

Peygamberimiz de “Dünya çekici ve tatlıdır”⁵⁴ buyurmaktadır. Bu ayet ve hadiste dünyanın çekiciliği ifade edilmiştir. İnsanoğlu nefsinin isteklerine uyduğu zaman bu çekiciliğin etkisinde kalacaktır ve bu etkinin olduğu her zaman diliminde de dünyevîleşme sürüp gidecektir.

⁵³ Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dîni Kur'an Dili, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2003, Cilt II, s.284-285

⁵⁴ Müslim, Zikir, 99

C. Dünyevîleşmenin Tezahürleri

Dünyevîleşme insanın fikrî, fiilî, hissî kısaca bütün yönlerinde etkili olabilmektedir. Kimisinde inanç noktasında dünyevîleşme söz konusu iken kimisinde amel konusunda dünyevîleşme söz konusudur. Dünyevîleşme arttıkça dîni yaşantıda azalma görülmektedir. Dünyevîleşme azaldıkça da dîni yaşantıda artış görülmektedir. Mesela kimi insanlar beş vakit namazını kılarken kimi insanlar ise işlerinin çokluğunu, zamanının olmadığını bahane ederek farz olan namazı terk etmektedirler. Kimileri de kalbinin temiz olduğunu ifade ederek namazı kılmamalarına bahane üretmektedirler. Hâlbuki Allah Teâlâ kalbi temiz olanlar kılmayabilir dememiştir, herkesin kılmasını emretmiştir. Ancak nefsinin isteklerine uyanlar, dünyalıklara dalanlar bu gibi bahaneler üreterek amelleri terk etmektedirler, yani dünyevîleşmektedirler. Peki biz zaman bulamayınca ibadetleri terk edebilir miyiz? Ya da bazılarının dediği gibi onlar eskide kaldı günümüzde böyle şeylere gerek yok diye dînî yaşantıyı ihmal edebilir miyiz? Hangi davranışlar dünyevîleşmeye girer hangileri girmez? Teknolojinin sunmuş olduğu imkânlardan yararlanmak dünyevîleşmek midir? Bu sorulara cevap vermeye çalışalım. Günümüze baktığımız zaman insanlığın aşırı şekilde dünyalıklara kendini kaptırdığını dînî yaşantıyı ihmal ettiğini görmekteyiz. Örneğin “düzenli olarak namazlarını kılan bir kimsenin zamanla kendisine değişik bahaneler üreterek ya da tembellik yaparak, namazların sünnetinin zorunlu olmadığı gerekçesiyle sadece namazların farzlarını kıldığını görmekteyiz. Yine zaman zaman “bu gün işim vardı, kılamadım, yoldayım nasıl kılayım...” vb. bahanelere sığınarak namazı terk ettikleri görülmektedir.”⁵⁵ Şunu da belirtmek isterim ki bu dediğimiz şeyler sadece şimdi olan şeyler değil geçmişte de olan şeylerdir. Günümüzde de dinden uzaklaşma artarak devam etmektedir. İnsanların büyük çoğunluğu dünyevîleşme seli içerisinde boğulup gitmektedir. İlerleyen bölümlerde, yeri geldikçe inançta, davranışlarda ve ahlakta var olan dünyevîleşmeye yer vererek, bunların ahiretteki sonuçlarını hatırlatacağız.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de “cuma vaktinde alışverişi bırakın eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır”⁵⁶ buyuruyor. Bu ayeti kerime ile Allah Teâlâ dünyalık elde etme isteğiyle cuma namazını terk etmemek gerektiğini belirtmektedir. Yani dünyalık

⁵⁵ Karacelil, a. g. e. , s.59

⁵⁶ Cuma,62/9

işlerimizden, işlerimizin çokluğundan dolayı, dünyalık elde etmek için ibadetlerimizi terk edemeyiz.

Kimileri de bazı ibadetleri eskiye ait bir gelenek gibi görerek şimdi onları yapmaya gerek duymamaktadırlar. Hâlbuki İslam evrenseldir, Hz. Peygamberin döneminden başlayıp kıyamete kadar geçerliliğini sürdürecektir. Bu nedenle o zaman ki hükümler şimdi de geçerlidir.

Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dünyevîleşmede artış olduğunu görmekteyiz. Burada şunu belirtmek gerekir ki teknolojinin kendisi dine karşı bir unsur değildir. Teknolojinin kullanım alanında hatalar mevcuttur. Mesela internet harika bir keşiftir. İstedığımız bilgiye çok kısa sürede erişmemizi sağlamak açısından çok yararlıdır. Dînî olsun dünyevî olsun her bilgiye bir tuşa basarak ulaşabilmekteyiz. Fakat birçok yararlı şeyi kötü amaçlarda kullananlar olduğu gibi interneti de kötü işlerine alet edenler olmaktadır. Televizyon da internet gibidir. Ancak günümüzde bazı televizyon kanalları insanların ahlakını yozlaştırmakta, insanların zamanının boşa geçmesinde etkili olmaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere dînî yaşantıya ters olan meşguliyetler dünyevîleşme kapsamına girmektedir. İslamiyet bu gibi şeyleri eleştirmektedir. Dinin esprisine aykırı olmayan işler bu kapsama dâhil değildir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE DÜNYEVİLEŞMEYE KARŞI AHİRET İNANCININ VURGULANMASI

I. AHİRETE İMAN

Ahirete iman, ahiret hayatının varlığını ve ahirette yaşanılacak olanları kabul etmek demektir. Giriş kısmında değindiğimiz gibi ahiret hayatı dünya hayatının son bulmasıyla başlayıp devam edecek olan hayattır. Kur'an-ı Kerim'de sık sık ahiret hayatının vuku bulacağı hatırlatılmakta, çeşitli ahiret tabloları haber verilmektedir.

“Elbet o (kıyamet) saat(i) gelecektir, o(nun geleceği)nde şüphe yoktur. Şüphesiz ki Allah (o gün), kabirlerde olan kimseleri diriltecektir.”⁵⁷

Ayette belirtildiği gibi kıyamet kopacak ve inkârcıların kabul etmediği ahiret hayatı başlayacaktır.

Allah Teâlâ kıyamet gününün dehşetini şu şekilde haber vermektedir:

“Kulakları sağır eden o ses geldiği (kıyamet koptuğu) zaman. (İşte) o gün, kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve oğullarından kaçacak. O gün, onlardan herkesin kendisine yetecek bir işi(derdi) vardır.”⁵⁸

İşte kıyamet koptuğu gün öyle dehşetli bir gündür ki dünyada birbirini çok seven, aralarında kan bağı bulunan yakınlar o gün birbirinden kaçacaklardır. O günün dehşetinden herkes kendi derdiyle meşgul olup başkalarına dönüp bakma fırsatı bulamayacaklardır.

⁵⁷ Hac, 22/7

⁵⁸ Abese, 80/33-37

Kur'an-ı Kerim'de bütün insanların bir araya toplanacakları bir günden⁵⁹ söz edilmekte, o günün aldananların ortaya çıkacağı bir gün olacağı,⁶⁰ Allah Teâlâ'nın insanları sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltilip toplayacağı,⁶¹ bütün insanların Allah'ın huzurunda toplanacakları,⁶² o günde kimsenin bir başkasına fayda veya zararının dokunmayacağı,⁶³ mücrimlerin gözlerinin korkudan göğermiş bir halde olacağı,⁶⁴ kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşredilecekleri,⁶⁵ meleklerle yüzleştirilecekleri,⁶⁶ bakışları perişan bir halde, dağılmış çekirgeler gibi kabirlerinden çıkıp çağırana doğru koşacakları,⁶⁷ kâfirlerin yüzlerinin siyah ve kederli, müminlerinkinin ise parlak ve sevinçli olacağı,⁶⁸ haber verilmektedir.

Hz. Peygamber'in hadislerinde ise mahşerin dümdüz bir yer olacağı,⁶⁹ insanların çıplak, yalınayak, sünnetsiz ve kusursuz olarak haşrolunacakları,⁷⁰ mahşer yerinde beklerken güneşin yaklaşacağı ve terleyecekleri,⁷¹ insanların o gün yaya, binitli ve yüzüstü sürünenler olmak üzere üç grup halinde haşrolunacakları,⁷² haber verilmektedir.

Dünyada amel defterinde tespit edilen davranışların ahirette insanın önüne konulacağı ve kendisine okutulacağı, büyük küçük demeden yaptıklarının hepsinin kaydedildiğini gören insanın hayrette kalacağı bildirilmektedir.⁷³

Bir kısmının kitabının sağ tarafından, bir kısmının ise sol tarafından veya arkasından verileceği, kitabını sağdan alanların hesabının kolay, sol tarafından veya arkasından verilenlerin hesabının ise çetin olacağı bildirilmektedir.⁷⁴

⁵⁹ Hud, 11/103

⁶⁰ Teğabün, 64/9

⁶¹ Yunus, 10/45

⁶² Bakara, 2/203; Âl-i İmran, 3/158; Maide, 5/96

⁶³ Sebe, 34/42

⁶⁴ Taha, 20/102

⁶⁵ Yunus, 10/28

⁶⁶ Sebe, 34/40

⁶⁷ Kamer, 54/7-8

⁶⁸ Âl-i İmran, 3/106, 107; Abese, 80/38-43

⁶⁹ Buhari, "Rikak", 44

⁷⁰ Buhari, "Rikak", 45; Müslim, "Cennet", 41

⁷¹ Buhari, "Zekât", 52; Müslim, "Cennet", 62

⁷² Ahmed b. Şuayb Ebu Abdurrahman en-Nesai, Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992 "Cenaiz", 118

⁷³ Kehf, 18/49

⁷⁴ Hakka, 69/19-20, 25-26; İnşıkak, 84/6-13

O gün herkesin kendi hesabından sorumlu olacağı,⁷⁵ Allah'ın hesap soracağı,⁷⁶ o gün Allah Teâlâ'nın hükmedeceği, O'nun hükmünü bozacak hiç kimsenin olmayacağı,⁷⁷ Allah'ın hesabı çok çabuk gören olduğu,⁷⁸ hesap sorucu olarak Allah Teâlâ'nın yeteceği,⁷⁹ hesap esnasında asla adaletsizlik yapılmayacağı, zerre kadar iyilik yapanın mükâfatını, yine zerre kadar kötülük yapanın da cezasını göreceği⁸⁰ haber verilmektedir.

“Ahiret hayatında hesap görülüp herkesin yeri belli olduktan sonra insanlar cehenneme veya cennete gidecektir. Her ne kadar insanlar son aşamada bu iki makamdan birine gideceklerse de bazı kişiler geçici olarak cennet ve cehennemden uzak tutulacaklardır. Kur'an-ı Kerim bu kişiler için “ashâbu'l-a'raf” tabirini kullanmaktadır. Bu duruma göre hesap sonrası hayat cehennem, cennet, a'raf olmak üzere üç nevidir. Ebedi hayat ise cennet ve cehennem olmak üzere iki nevidir.”⁸¹

Allah Teâlâ iman edip iyi işler yapanları Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde müjdelemiştir:

“Şüphesiz Allah iman edip yararlı iş işleyenleri, altından ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altın bilezikler ve inciler takınacaklar. Oradaki elbiseleri de ipektendir.”⁸²

“Onlar ki, iman etmişler ve salih ameller işlemişlerdir, ne mutlu onlara, varacakları yer de ne güzeldir!”⁸³

“İman edenler ve nesilleri de imanla kendilerine uyanlar (var ya) biz onları (cennete koyarken) nesillerini de kendilerine katarız. Onların işlediklerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazancına bağlıdır.”⁸⁴ Yani herkes yaptığıının karşılığını görecektir. Bu ayette de işaret edildiği gibi kişinin kendisini kurtaracak olan kendisinin imanıdır. “Demek ki torunlar, kendi kazançları olmaksızın yalnızca babalarının, dedelerinin

⁷⁵ En'am, 6/52, 69

⁷⁶ Ra'd, 13/40; Şuara, 26/113, 115; Gaşiye, 88/21,26

⁷⁷ Ra'd, 13/41

⁷⁸ Bakara, 2/202; Âl-i İmran, 3/19, 199; Mü'min, 40/17

⁷⁹ Nisa, 4/6; Enbiya, 21/47; Ahzab, 33/39

⁸⁰ Zilzal, 99/7-8

⁸¹ Bekir Topaloğlu; Yusuf Şevki Yavuz; İlyas Çelebi, İslam'da İnanç Esasları, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009, s. 281

⁸² Hac, 22/23

⁸³ Ra'd, 13/29

⁸⁴ Tur, 52/21

kazançlarıyla kendilerini kurtaramazlar. Ancak iman ile çalıştıkları takdirde atalarının feyzinden yararlanarak daha kolay yükselirler.”⁸⁵

“Cennette olanlara canlarının çektiği meyve ve etten bol bol veririz.”⁸⁶ Yani esaslı nimetlerden fazla olarak sırf zevk ve lezzet için zaman zaman çeşitli nimetler yetiştirmektedir. Burada ahiret mutluluğunun dünyada keyif ve zevkine düşkünleri imrendirecek, iştahlarını kabartacak bir neşe ile tasviri vardır ki özetle sarhoşluk ve gınahtan azade saf ve temiz bir aşk neşesi uyandırır.⁸⁷

“Onlar orada (neşe içinde) birbirleriyle kadeh çekişirler...”⁸⁸ Bu, yeme-içme için bir meclise oturdukları zaman hükümdarların âdeti üzere olan bir durumdur. Onlar içerken bir taraftan meyve ve etler getirilir. Ayette ki çekişmekten maksat birbirlerinden alıp vermektir. Buradaki fiilin “karşılıklı olarak birbirinden kapmak, kapışmak, çekip almak” manasında olduğu da söylenebilir. O zaman onların bu çekiştirmeleri, kavga ve dövüşteki çekişme türünden olmayıp oyun ve eğlence türünden bir çekişmedir. Bunda da bir tür lezzet vardır. Bu da, dünyadaki içki sofralarının hâlinin bir anlatımıdır. Çünkü dünyadaki bu kimseler çok içmekle övünüyorlar ama çok yemekle övünmüyorlar. Bu sebeple onlardan birisi içtiğinde diğerrinin de kendisi kadar içmesini gerekli görürken bu sofrada arkadaşının yediği kadar yemesini gerekli görmüyor.⁸⁹

“...fakat onda ne bir saçmalama vardır, ne de günaha sokma.”⁹⁰ Bu ayetteki “onda” zamirinin, cennete râcî olduğunu söylesek de kadehe(o içkiye) râcî olduğunu söylesek de birdir. Binaenaleyh bu ikisinin zikredilmiş olması, içmenin daha önce zikredilmiş olması ve onun dünyadaki hâl üzere anlatılması sebebiyledir. Böylece Hak Teâlâ, ahiretteki içmede, dünyadaki içmede olan mahzurların olmadığını bildirmektedir. Zira dünya sarhoşluğundaki saçmalama, aklın baştan gitmesi; günah ise şehvet ve öfkenin ayaklanması sebebiyle olur. Cennette ise bu durumlar yoktur. Burada bir üçüncü izah şekli de şöyle denilmesidir: Ahiret içkisi dünya içkisinin dokunduğu gibi dokunmaz. Bu sebeple de o, günaha sürüklemeyen yani bir günaha nispet edilmez.⁹¹

⁸⁵ Elmalılı, a. g. e. , Cilt VII, s.12

⁸⁶ Tur, 52/22

⁸⁷ Elmalılı, a. g. e. , Cilt VII s.12

⁸⁸ Tur, 52/23

⁸⁹ Fahreddin Razî, Tefsir-i Kebir, (Çev. : Suat Yıldırım; Lütfullah Cebeci; Sadık Kılıç ve Diğeri), Huzur Yayınevi, İstanbul 2002, Cilt XX, s.433

⁹⁰ Tur, 52/23

⁹¹ Razî, a. g. e, Cilt XX, s.433

“Sedefleri içinde gizlenmiş inci gibi civanlar da kendileri için etraflarında döner.”⁹² Bu ayet onların cennetteki hizmetçilerini ve maiyetini haber verir. Onlar güzellikleri, değerleri, temizlikleri ve elbiselerinin güzelliği ile sanki dizilmiş saf ve düzgün inciler gibidirler.⁹³ Nitekim başka bir âyette de şöyle buyrulur: “Ölümsüz gençler yanlarında baş ağrısı ve dönmesi vermeyen bembeyaz bir kaynaktan doldurulmuş kâseler, ibrikler, kadehlerle dolaşırlar.”⁹⁴

“Cennettekiler birbirlerine yönelip (hâl-hatır) sorarlar. (Şöyle) derler: “Hakikaten biz, bundan önce (dünyada), ailemizde (ve çevremizde bir günaha düşmekten ve sonumuzdan) korkan (kimse)lerdik.”⁹⁵ Bu tatlı ve sevimli sahnenin atmosferini tamama erdirmek için yüce Allah, aralarında geçen sohbetlerini, geçmişlerini yâd etmelerini ve gark oldukları nimet, güzellik, bolluk, rahatlık, hoşnutluk ve emniyetin sebeplerini birbirlerine sıralamalarını yansıtmakta ve canlandırmaktadır. Ve gönüllere bu nimetin sınırlarını açıklamakta ve onlara bu nimete götüren yolu göstermektedir.⁹⁶

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi ahirette cennete girecek olanlar türlü türlü nimetlere gark olunacaklar ve orada mutlu bir hayat süreceklerdir.

İnanmayanlar ve kötü amel işleyenlerin ahiretteki akıbeti ise Kur’an’ı Kerim’de şu şekilde bildirilmiştir:

“İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.”⁹⁷ “Öldürülmezler ki ölsünler” ifadesinde onların ölümle rahatlayamayacakları tam aksine azabın devam edip gideceği anlatılmaktadır.

Yine bir başka ayette Allah Teâlâ “Onlar orada: Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım! diye feryat ederler. Size düşünecek kimsenin

⁹² Tur, 52/24

⁹³ İbni Kesir, Hadislerle Kur’an Tefsiri, (Çev. : Bekir Karlıağa; Bedrettin Çetiner), Çağrı yayınları, İstanbul 1983, Cilt XIII, s.7514

⁹⁴ Vakıa, 56/ 17-18

⁹⁵ Tur, 52/25-26

⁹⁶ Seyyid Kutub, Fizilal-il Kur’an, (Çev. : İ.Hakkı Şengüler; M.Emin Saraç; Bekir Karlıağa), Hikmet Yayınları, İstanbul ts. , Cilt XIV, s. 100

⁹⁷ Fatır, 35/36

düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur.”⁹⁸ buyurmaktadır.

Bu ayette görüldüğü üzere kötü işler yapanlar cehennemden çıkmayı, Allah’ın kendilerine bir daha fırsat vermesini isteyeceklerdir. Ancak onlara “size bir insanın düşünüp ibret alacağı kadar mühlet verilmedi mi?” denilerek bu talepleri karşılıksız bırakılacaktır.

Allah Teâlâ Ahzab Suresi 64-68. ayetlerde cehennemliklerin halini şu şekilde tasvir etmiştir:

“Şu muhakkak ki, Allah kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır. (Onlar) orada ebedî olarak kalacaklar, (kendilerini koruyacak) ne bir dost ne de bir yardımcı bulacaklardır.”⁹⁹

Yani o gün kâfirlere karşı merhamet edecek kimsenin olmadığı hatırlatılmakta ve çılgın ateşe atılmalarına karşı onları kimsenin koruyamayacağı ifade edilmektedir. Onları, o azaptan kurtaracak bir dost ve yardımcıları da olmayacak. Üstelik cehennemde ebedi kalacaklardır. Yani sürekli olarak azaba dûçar olacaklardır. Fâtır Suresi’nde de ifade edildiği gibi sonu gelmeyen bir azap vardır. Azabın dehşetinden ölüp ölüp dirilecekler ama bir türlü azabın sonu gelmeyecektir.

“Yüzleri ateşte evirilip çevrildiği gün: Eyvah bize! Keşke Allah’a itaat etseydik, Peygamber’e de itaat etseydik! derler.”¹⁰⁰ Allah Teâlâ görecekları azap karşısında o gün onların pişman olacaklarını haber vermekte ve hatalarını anlayarak keşke Allah’a ve Resulüne itaat etseydik diye ahu vah edeceklerini bildirmektedir.

“Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yolda saptırdılar, derler. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden kov.”¹⁰¹ Burada da kâfirlerin kendilerini haklı çıkarmak için tâbi oldukları kişileri suçlayacaklarını haber vermektedir. Ve cehenneme düşmelerine sebep oldukları için Allah’tan, onlara iki kat azap isteyecekleri ifade edilmiştir. Ayette bahsedildiği gibi

⁹⁸ Fâtır, 35/37

⁹⁹ Ahzab, 33/64-65

¹⁰⁰ Ahzab, 33/66

¹⁰¹ Ahzab, 33/67-68

dünyada sevdikleri, yolundan gittikleri kişilere karşı ahirette nefret duyacaklar ve onların daha çok azap görmelerini isteyeceklerdir.

Zümer Suresi 71. âyette de “O küfredenler, bölük halinde cehenneme sürülür. Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçileri onlara: Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi? derler. "Evet, geldi" derler ama azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.” buyurarak kâfirlerin, ahirette kendilerine gelen peygamberleri tasdik ettiklerini görmekteyiz. Ancak bu tasdik işe yaramayan bir tasdiktir. Bu sebeple iş işten geçmiştir ve kâfirler azabı hak etmişlerdir. O andaki tasdikleri onlara fayda vermeyecektir. Aslında bu âyetten şöyle bir mana da çıkartabiliriz: İş işten geçmeden hatalardan dönmek gerekir. Yoksa ahiretteki pişmanlık fayda vermeyecektir.

Allah Teâlâ Yunus Suresi 4. âyette “...Kâfir olanlara gelince, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve elem verici bir azap vardır.” buyurarak inkâr edenlerin cehennemde içeceklerinin kaynar bir içki olduğunu haber vermiştir. Zaten cehennemde yanarak acı çekmektedirler. Soğuk şeylere ihtiyaçlarının olduğu bir anda onlara içecek olarak kaynar su verilecektir.

Hac Suresi 19-22. âyetlerde de cehennemdeki azabın tasviri şöyle yapılmıştır. “... İmdi, inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir! Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir! Bir de onlar için demir kamçılar vardır! Izdıraptan dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri döndürülürler ve: "Tadın bu yakıcı azabı!" (denilir).”

Bu âyetlerde görüldüğü üzere kâfirler ve kötü amel işleyenler cehenneme girecekler ve orada çok şiddetli azap ile karşılaşacaklardır.

II. AHİRETİ İNKÂR

Ahiret hayatı öldükten sonra başlayacak olan diğer hayattır. Daha önce belirttiğimiz gibi ahirete iman, iman esaslarından biridir. Ahireti kabul etmeyen mü'min olamaz. Ancak diğer iman esaslarını inkâr edenler olduğu gibi ahireti, yeniden dirilmeyi inkâr edenler olmuştur.

Ubey b. Halef'in tavrı ahireti ve yeniden dirilmeyi inkâr edenlere örnektir. Ubey b. Halef çürümüş bir kemik bulup Peygamberimizin yanına varır. Elindeki kemiği ufalayarak şöyle der: “Ya Muhammed! Bu kemik çürüyüp dağıldıktan sonra Allah bunu nasıl diriltecek? Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) şöyle der: “Evet seni diriltecek ve cehenneme sokacak”¹⁰²

Allah Teâlâ yeniden dirilmeyi inkâr eden kimselere Kur'an-ı Kerim' de şöyle cevap vermiştir: “İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi de, şimdi apaçık bir hasım kesildi? Yaratılışını unutarak bize bir de mesel fırlattı: “Kim diriltecekmiş o çürümüş kemikleri?” dedi. De ki: “Onları ilk defa yaratan diriltecek ve o her yaratmayı bilir.”¹⁰³

Özellikle nefesine uyarak Allah'ın emirlerine karşı gelenler ceza gününü yalanlama yoluna gitmişlerdir. Bazı insanlar dünyanın geçici menfaatlerine dalarak gayri İslami bir yaşayış sürmektedirler. Bu yaşayışlarını meşru göstermek için amellerin karşılığının verileceği ahiret gününü yalanlamayı tercih etmektedirler. Allah Teâlâ Âl-i İmran Suresi 14. âyetinde “İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden aşırı sevgiyle bağlanan şeyler çok süslü gösterilmiştir. Hâlbuki bunlar dünya hayatının geçici faydalarını sağlayan şeylerdir. Oysa varılacak yerin (ebedî hayatın) bütün güzellikleri Allah katındadır.” buyurarak dünyanın geçiciliğini vurgulamış, Casiye Suresi 26. âyetinde de “(Ey Muhammed!) De ki: “Allah sizi diriltir. Sonra sizi o öldürür, sonra da geleceğinde şüphe olmayan kıyamet gününde (diriltip) bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler.” buyurarak ahiret gününün varlığını haber vermiştir. Ahirette de, yapılan her türlü işin karşılığının verileceğini Taha Suresi 74-76. âyetlerinde şöyle bildirmektedir: “Her kim Rabbine suçlu olarak varırsa, şüphesiz ki ona cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de dirilir. Kim de ona bir mümin olarak salih ameller işlemiş olduğu halde varırsa, işte onlara en yüksek dereceler vardır. Adn cennetleri vardır ki, altlarından ırmaklar akar, onlar, orada ebedî olarak kalacaklardır. Ve işte bu, (küfür ve isyandan) arınanların mükâfatıdır.” diyerek insanları uyarmıştır.

¹⁰² Veysel Güllüce, Kur'an-ı Kerim'de Ahiret İnancının Temelleri, Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi, Erzurum 2001, s.155

¹⁰³ Yasin, 36/77-79

Allah Teâlâ, tamamen dünyevî bir yaşam sürerek ahireti inkâr edenlerin, ahirette karşılaşacakları durumları şöylece zikretmiştir:

“Şüphesiz biz, ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süslü gösterdik; o yüzden bocalar dururlar. İşte bunlar, azabı en ağır olanlardır; ahirette en çok ziyana uğrayacaklar da onlardır.”¹⁰⁴

“Hâlbuki âyetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar, yapmakta oldukları amellerden başka bir şey için mi cezalandırılırlar!”¹⁰⁵

“O gün (Peygamber'i ve ahireti) yalan sayanların vay haline! Biz, (bunlar gibi inkârcı olan) öncekileri helâk etmedik mi? Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız. İşte biz suçlulara böyle yaparız! O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!”¹⁰⁶

“Ogün vay haline yalancıların! Ki onlar, ceza gününü yalan sayarlar. Onu ancak hükümleri çiğneyen ve günaha dalan kimseler yalanlar. Böyle birine âyetlerimiz okununca "Eskilerin masalları" derdi. Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir. Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır. Sonra onlar cehenneme girerler. Sonra onlara: "İşte yalanlamış olduğunuz (cehennem) budur" denilir.”¹⁰⁷

“Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir. İnkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün: Nasıl, bu gerçek değil miymiş? denildiğinde: Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş, derler. Allah: Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın! der.”¹⁰⁸

“Bu âyetin maksadı, Allah Teâlâ'nın, öldükten sonra diriltmeye kadir olduğuna delil getirmektir ve bu şöyledir: Allah Teâlâ, bu sûrenin başında göklerin ve yerin yaratıcısının kendisi olduğuna dâir delil getirmiştir. Gökleri ve yeri yaratmanın, öldükten sonra insanı yeniden hayata döndürmekten daha zor ve daha büyük bir iş

¹⁰⁴ Neml, 27/4-5

¹⁰⁵ A'raf, 7/147

¹⁰⁶ Mürselat, 77/15-19

¹⁰⁷ Mutaffifin, 83/10-17

¹⁰⁸ Ahkaf, 46/33-34

olduğunda şüphe yoktur. En zor ve en mükemmele kadir olan, daha kolay ve daha azına hayli hayli olur.

Cenâb-ı Hak daha sonra bu âyetini "O, her şeye, elbette kadirdir" cümlesiyle tamamlamıştır. Bundan murat şudur: Ruhun, bedenle alaka kurması "mümkün" işlerdendir. Eğer bu, aslında mümkün olmasaydı, tâ başta vâkî olmazdı. Allah Teâlâ bütün mümkünâta kadirdir. Dolayısıyla O'nun bedenleri (insanları) yeniden diriltmeye kadir olması gerekir. Bunlar, yakînî deliller olup, açıktır.

"Bigâdirin" kelimesinin başına, yani "enne" edatının haberinin başına bâ harf-i cerri getirilmiştir. Bu, "enne" ve cümlesinin başına, bir nefy edatı geldiğinde caiz olur. Buna göre sanki "Allah kadir değil mi?" denilmek istenmiştir. Zeccac şöyle der: "Eğer, "ma zanentü enne zeyden bigâimin" "Zeyd'in ayakta olduğunu sanmıyorum" dersin, bu caizdir. Ama "zanentü enne zeyden bigâimin" deyip, bâ harf-i cerrini getirmen caiz değildir.

Arapça'da, nasıl yapılacağını bilemediğin zaman, "iş i beceremedim, yoruldum" denilir. Âyette "Biz, birinci yaratmada acz mi gösterdik"¹⁰⁹ denilmiş olması da bu manadadır. Bil ki Allah Teâlâ, diriliş ve kıyametin doğruluğu hususunda delilleri getirince, kâfirlerin oradaki bazı hallerini de anlatarak, "O kâfirler ateşin karşısına tutulacakları gün, "Bu, (azap) gerçek değil miymiş?" (denilecek). Onlar, "Evet, Rabbimize andolsun ki (gerçektir)" dediler. (Allah da), "Küfretmenize (mukabil) tadın azabı" dedi" buyurmuştur. Buradaki, "Bu, gerçek değil miymiş?" ifadesi, "Onlara, "Bu gerçek değil miymiş?" denilecek" takdirindedir. Bunun maksadı, onlarla alay etmek ve onların, Allah'ın vaad ve tehditleriyle istihza etmelerine ve "Biz azap görmeyeceğiz" demelerine karşılık bir azarlamadır.¹¹⁰

III. ALLAH'A İMAN-DİĞER İMAN ESASLARI VE AHİRET İNANCI İLİŞKİSİ

İman esasları birbiriyle sıkı sıkıya irtibatlı olup, bu esaslardan birine iman etmek, diğerlerine de iman etmeyi gerektirdiği gibi birini inkâr etmek de, diğerlerini inkâr etmeye sebep olur. Bu altı inanç esası bölünme kabul etmeyen bir bütün gibidir. Bu yüzdendir ki, Kur'an-ı Kerim'de bu esaslar bazen topyekûn, bazen tek zikredilerek

¹⁰⁹ Kaf, 50/15

¹¹⁰ Razî, a. g. e, Cilt XX, s. 55-56

hepsine iman etmenin gerekliliği ve bir tekini bile inkâr etmenin insanı küfre düşüreceği ifade edilmiştir.

Bu durum aşağıdaki ayetlerde şu şekilde ifade edilmektedir:

“Hepsi de Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler...”¹¹¹ Bu ayette Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerinin tamamına iman etmenin lüzumu ifade edildiği gibi, “Allah’ı ve Peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberleri arasını ayırmak isteyenler, bazısına iman eder, bazısını inkâr ederiz diyenler ve bunlar arasında bir yol tutturmak isteyenler yok mu? İşte gerçek kâfirler onlardır...”¹¹² ayetinde ise bu esasları inkâr edenlerin kötü akıbeti haber verilmiştir. Hatta “De ki, kim Cebrail’e düşman olursa... Kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail’e ve Mikail’e düşman olursa bilsin ki Allah da kâfirlerin düşmanıdır.”¹¹³ ayetinde, sadece Cebrail’e düşman olmanın, onu inkâr etmenin dahi kabul edilemez bir hata olduğu ifade edilmiştir.

Kelime-i Şehadet’te ifade edilen Allah’a iman ve peygambere iman diğer esaslara da imanı iktiza eder. Nitekim peygambere iman eden kimse peygamberin haber verdiği şeylere de inanır. Yani vahye inanır. Vahye inanan kimse bu vahyi peygambere getiren meleğe de inanır. Yine vahye inanan kimse kitaplara da inanır. Bu esasları kabul eden bir kimse, kitaplarda bahsedilen ahiret gününe de inanır. Görüldüğü gibi ahirete iman ile diğer iman esasları arsında sıkı bir ilişki vardır.

İman esasları arasındaki bu sıkı ilişki Allah’a ve ahirete iman esaslarında daha bariz bir şekilde kendini göstermektedir. Bu yüzdendir ki pek çok ayette “Kim Allah’a ve ahiret gününe iman ederse...”¹¹⁴, “Eğer Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsanız...”¹¹⁵ gibi ifadelerle Allah’a ve ahiret gününe iman bir arada zikredilmiştir. Yine pek çok ayette Allah’a inananların ahirete de inandıkları, bunlardan birini inkâr edenin diğerini de inkâr ettiği ifade edilmiştir. Mesela “Allah tek olarak anıldığı zaman, ahirete

¹¹¹ Bakara, 2/285

¹¹² Nisa, 4/150-151

¹¹³ Bakara, 2/97-98

¹¹⁴ Bakara, 2/62, 177, 228, 232; Maide, 5/69

¹¹⁵ Nisa, 4/59; Nur, 24/2

inanmayanların kalplerini sıkıntı basar.”¹¹⁶ ayetinde, ahirete iman etmeyenlerin Allah’ın birliğini kabule yanaşmadıkları ifade edilmektedir.

“Bunun(bahçenin) hiçbir zaman yok olacağını zannetmiyorum. Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum...”¹¹⁷ diyerek, ahireti inkâr edene karşılık verilen cevapta “Seni topraktan, sonra nutfeden yaratan, sonra da adam biçimine sokan Allah’ı inkâr mı ediyorsun?”¹¹⁸ denilerek, “kıyamet ve öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr etmenin, Allah’ı inkâr olarak zikredilmesi öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmenin menşeinin, Allah’ın kudretinin kemali hakkında şüphe etmeye dayandığı belirtiliyor. Allah’ın kudreti hakkında şüphe etmek ise, Allah’a hakiki manada inanılmadığını gösterir.”¹¹⁹

IV. ŞİRK-AHİRET İNANCI İLİŞKİSİ

Sözlükte “bir şeyi ortak yapmak, birden fazla kişiye tahsis etmek, ortak kabul etmek ve ortak saymak” manalarına gelen şirk, ıstılahta Yüce Allah’ın ilahlığında, sıfat ve fiillerinde ve Rab oluşunda ortağı, benzeri ve eşinin olduğunu kabul etmeyi ifade eder. Yapılan ibadetlerde Allah’tan gayrısını gözetme ve riya gibi kötü hasletler için de şirk kelimesi kullanılmıştır.¹²⁰

Arap müşrikler Allah’ın varlığını kabul ediyorlardı. Dünyanın yaratıcısı, yağmuru indiren, yeryüzünde bulunan her şeye hayat veren varlık olarak bildikleri halde Allah’a ibadet etmiyorlar¹²¹, putlara da tapıyorlardı. Yani Allah’a ortak koşuyorlardı.

Allah Teâlâ müşriklerin zorda kaldıkları zaman sadece Allah’a yalvardıklarını ancak sıkıntıdan kurtulunca Allah’a ortak koşmaya başladıklarını Lokman Suresi 32. âyette şöyle ifade etmiştir: “Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak (ihlâsla) O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkararak kurtardığı vakit içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Zaten bizim âyetlerimizi, ancak nankör hâinler bilerek inkâr eder.”

¹¹⁶ Zümer, 39/45

¹¹⁷ Kehf, 18/35-36

¹¹⁸ Kehf, 18/37

¹¹⁹ Güllüce, a. g. e. , s.249

¹²⁰ Fikret Karaman, “Şirk” md. , Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 621

¹²¹ Toshihiko Izutsu; Kur’an’da Allah ve İnsan (Çev.: Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts., s.129

İşte “Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O'na has kılarak (ihlâsla) Allah'a yalvarırlar. Fakat onları sâlimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, (Allah'a) ortak koşmaktadırlar. Kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük etsinler ve sefa sürsünler bakalım! Ama yakında bilecekler!”¹²²

Allah Teâlâ ise müşriklere cevap olarak birçok ayette kendisinin bir tek olduğunu zikretmiştir. “Sizin ilahınız bir ilahdır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O Rahmandır, Rahimdir.”¹²³

Allah Teâlâ Yunus Suresi 28-29. âyetlerde: “Onların hepsini biraraya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara: "Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin" diyeceğimiz gün artık onların (putlarıyla) aralarını tamamen ayırmışsındır. Ve onların ortakları, (putları) derler ki: "Siz, bize ibadet etmiyordunuz. Bu yüzden bizimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik.” buyurarak ahirette taptıkları putların kendilerine bir fayda sağlamayacağını belirtmiştir. Yani bu dünyada kulluk ettikleri, sevdikleri, tanrı kabul ettikleri putları o gün onları kurtaramayacaktır. Onların cehenneme gitmelerine, azap görmelerine mani olamayacaklardır. Üstelik: “Siz bize ibadet etmiyor(aslında kendi arzularınıza ibadet ediyor) dunuz “ diye onların aleyhine davranış sergileyeceklerdir.

Hristiyanlarda ise üçlü tanrı inancı vardır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olarak üç tanrının varlığını kabul etmektedirler.¹²⁴ Allah Teâlâ hristiyanların bu inanışlarının yanlış olduğunu belirtmiş ve bu inanıştan vazgeçmedikleri takdirde acıklı bir azaba dûçar olacaklarını söylemiştir:

“Andolsun "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Eğer diye geldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir.”¹²⁵

¹²² Ankebut, 29/65-66

¹²³ Bakara, 2/163;Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz. Bakara, 2/255; Al-i İmran, 3/2, 6, 18, 62; Nisa, 4/48, 116, 171; İhlâs, 112/1-4

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdurrahman Küçük; Günay Tümer, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 2002, s.283

¹²⁵ Maide, 5/73

Âyette görüldüğü üzere Allah Teâlâ Hristiyanların inancını eleştirmiş ve bu şekilde inananların ahirette acıklı bir azaba maruz kalacaklarını vurgulayarak bu inanıştan vazgeçmelerini istemiştir. Bu âyetten anlaşılacağı üzere ahirette azaptan kurtulabilmek için sadece Allah'ın varlığını kabul etmek yetmemektedir. Ahirette kazananlardan olabilmek için Allah'tan başka ilah olmadığına iman etmek gerekir.

Günümüzde de Allah'a şirk koşanlar mevcuttur. Günümüzdeki putlar ise para, kadın, dünyalıklardır. Etrafımızda sık sık “para her şeydir” sözlerini duymaktayız. Burada gizli bir şirk vardır. Para her şey diyen insan farkında olmaksızın parayla Allah'ı eşdeğer kılmaktadır. Çünkü her şeyi yaratan, her şeye gücü yeten, her şeyin sahibi sadece ve sadece Allah'tır. Para her şey diyenler sadece Allah'a mahsus olan özelliği paraya da atfederek Allah'a şirk koşmaktadırlar. Yine şarkılarda “önce Allah'a (hâşâ) sonra sana taptım” gibi ifadelerin yer aldığını görmekteyiz. Bunun dışında da bir takım dünyalıklara gereğinden fazla değer vermenin (taparcasına ilgilenmenin) olduğunu görmekteyiz. Bunların hepside şirktir. Bu tarz inanışlar müşrikleri cehenneme sürükleyecektir.

“İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını(putları, arzu ve hevalarını, yücelttikleri, sevdikleri şahısları, bazı varlık ve eşyayı gizli ve açıktan sevip) Allah'a denk hâle getirirler de onları Allah'ı sever gibi severler(böylece şirke düşerler). İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselerdi.”¹²⁶ Bu ayette görüldüğü üzere o gün müşrikler azabı görünce şirkin yanlış olduğunu görecekler ama iş işten geçmiş olacaktır. Oysa bu dünyada iken ahiret hayatının varlığına inansalardı Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmazlardı ve ahirette kurtulanlardan olurlardı. Ama müşrikler hayatı, bu dünyadan ibaret zannederek aldandılar ve Allah'tan başka varlıklara Allah'a verilen değer gibi değer verdiler.

Yine Allah Teâlâ:“Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.”¹²⁷ buyurmaktadır.

¹²⁶ Bakara, 2/165

¹²⁷ Beyyine, 98/6

Bu âyetten de anlaşılacağı üzere dünyadaki bazı varlıklara taparak dünyevîleşen müşriklerin, ahirette gidecekleri yer içinde ebedi kalacakları cehennemdir.

V. NİFAK-AHİRET İNANCI İLİŞKİSİ

“N-f-k” kökünden türeyen nifak kelimesi sözlükte, kaybolmak, eksilmek, geçmek ve tükenmek anlamına gelmektedir.¹²⁸ Nifak, ikiyüzlü davranmaktır, münafıklıktır. İnsanın içinin ve dışının farklı olmasıdır. Yani düşünce ile davranışların birbiriyle çelişmesidir. Bu özelliğe sahip kişiye münafık denir. Münafıklık, inançta ve amelde olmak üzere iki kısımdır.

İnançta münafıklık, kalben Allah’a ve iman esaslarına inanmadığı halde dil ile inandığını söylemektir. “İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları halde "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler. Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Hâlbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değildirler.”¹²⁹

“Ey Resul! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla "inandık" diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(ın hali) seni üzmesin...”¹³⁰

Amelde münafıklık ise ibadetleri üşene üşene yapmak, isteksizce ve gösteriş olsun diye yapmaktır. “Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”¹³¹

“Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.”¹³²

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim’de münafıkların vasıflarını şu şekilde bildirmiştir:

¹²⁸ İsmail Karagöz, “Münafık” md. , Dini Kavramlar Sözlüğü, s.495

¹²⁹ Bakara, 2/8-9

¹³⁰ Maide, 5/41

¹³¹ Bakara, 2/264

¹³² Nisa, 4/142

- Kalpleriyle inanmadıkları halde dilleriyle inandıklarını söylerler. “Yanınıza inkârla girip yine inkârla çıktıkları halde size geldiklerinde "inandık" derler. Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir.”¹³³
- İbadetleri isteksizce yaparlar. “Onların harcamalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allah ve Resulünü inkâr etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek harcamalarından başka bir şey değildir.”¹³⁴
- Haramda ve gûnahta yarışırılar. “Onlardan birçoğunun gûnah, düşmanlık ve haram yemede yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kadar kötüdür!”¹³⁵
- Allah’a cimri derler. **“Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır (cimridir), dediler.** Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah'ın elleri açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır. Aralarına, kıyamete kadar (sürecek) düşmanlık ve kin soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa (fitneyi uyandırmışlarsa) Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.”¹³⁶
- Hz. Muhammed ile alay ederler. “(Yine o münafıklardan:) O (Peygamber, her söyleneni dinleyen) bir kulaktır, diyerek peygamberi incitenler de vardır. De ki: O, sizin için bir hayır kulağıdır. Çünkü o Allah'a inanır, müminlere güvenir ve o, sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Resulüne eziyet edenler için mutlaka elem verici bir azap vardır.”¹³⁷
- Kötülüğü emredip iyilikten men ederler, cimridirler. “Münafık erkekler ve münafık kadınlar (sizden değil), birbirlerindendir. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alı kor ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! Çünkü münafıklar fâsıkların kendileridir.”¹³⁸

¹³³ Maide, 5/61

¹³⁴ Tevbe, 9/54

¹³⁵ Maide, 5/62

¹³⁶ Maide, 5/64

¹³⁷ Tevbe, 9/61

¹³⁸ Tevbe, 9/67

- Dönek kimselerdir. “Fakat Allah lütfundan onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah'ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler.”¹³⁹
- Yalan söylerler. “Nihayet, Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak (iki yüzlülük) soktu.”¹⁴⁰
- Mü'minleri çekiştirirler ve onlarla alay ederler. “Sadakalar hususunda, müminlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır.”¹⁴¹
- Müslümanlara zarar verirler, küfre hizmet ederler, mü'minlerin arasını açarlar. “(Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakı) inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescit kuranlar ve: (Bununla) iyilikten başka bir şey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder.”¹⁴²

Münafıklık günümüzün en tehlikeli manevi hastalıklarından biridir. Hatta ve hatta müslümanların arasında hızla yayılmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz vasıflar münafıklara aitken bu vasıflara günümüz Müslümanlarında da rastlamaktayız. Yalan, gösteriş, ibadetlerde üşenme ve fitnelik hat safhada!... Maalesef bu vasıflar Müslümanlara da sirayet etmekte ve gün geçtikçe bu özelliklere sahip insanların sayısı da artmaktadır.

İnsanlar dünya hayatının geçici zevklerine dalarak ahiret hayatını unutmuşlar ve nefislerine göre yaşamaya başlamışlardır. Bunun neticesinde de inançları bozulmuş ve doğru yoldan sapmışlardır. Birkaç dünyalığı elde edebilmek için yalanı, haramı meşru görmeye başlamışlardır. Allah Teâlâ ise bu kişilere ahiretteki azabı hatırlatarak kendilerine gelmelerini istemiştir. Bunun için de Kur'an'da münafıkların ahiretteki sonlarını şöylece haber vermiştir: “(Hâlâ) bilmediler mi ki, kim Allah ve Resulüne karşı

¹³⁹ Tevbe, 9/76

¹⁴⁰ Tevbe, 9/77

¹⁴¹ Tevbe, 9/79

¹⁴² Tevbe, 9/107

koyarsa elbette onun için, **içinde ebedî kalacağı cehennem ateşi vardır. İşte bu büyük zillet ve rezilliktir.**"¹⁴³

"Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini vaat etti. O, onlara yeter. Allah onlara lânet etmiştir! Onlar için devamlı bir azap vardır."¹⁴⁴

"Çevrenizdeki bedevî Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki, münafıklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. **Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir.**"¹⁴⁵

"Münafık erkeklerle münafık kadınların, müminlere: Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım, diyeceği günde kendilerine: Arkanıza dönün de bir ışık arayın! denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir. Münafıklar onlara: Biz sizinle beraber değil miydik? diye seslenirler. (Müminler de) derler ki: Evet ama siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi, Allah hakkında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı! Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir!"¹⁴⁶

"O gün erkek-kadın bütün münafıklar, müminlere 'Bize doğru bakın da yüzünüzün nurundan alalım' derler."

"Çünkü mümin erkek ve kadınlar baktıkları tarafa o gönül okşayıcı ve engel tanımaz nuru yayıyorlar. Fakat dünyadaki hayatlarını tümü ile karanlıklar içinde geçirmiş olan münafıkların şimdi bu nurdan ışık almaları olacak şey mi? Nitekim nereden geldiği belli olmayan bir ses onlara şöyle haykırır:

"Fakat onlara 'Geldiğiniz yere dönün de nuru orada arayın' diye seslenilir."

Açıktır ki, bu meçhul sesin amacı onları alaya almaktır, kendilerine dünyadaki iki yüzlülüklerini, karanlıklarda kotardıkları düzenbazlıkları hatırlatmaktadır. Geriye, dünyaya dönünüz, çalışma yurduna geri gidiniz. Çünkü nurun, yoğun aranacağı, elde

¹⁴³ Tevbe, 9/63

¹⁴⁴ Tevbe, 9/68

¹⁴⁵ Tevbe, 9/101

¹⁴⁶ Hadid, 57/13-15

edilebileceği yer orasıdır, orada yapılacak olan olumlu işlerdir. Oraya dönünüz, bugün nur kazanma, ışık elde etme günü değildir.

Bu konuşmaların hemen arkasından müminler ile münafıkların arasına perde geriliyor. Gerçi bu iki kesim dünyada karışık yaşıyorlardı, aynı toplumda bir arada barınıyorlardı, ama bugün öyle değil, bugün safları ayırma, kampları belirleme günüdür.

"Bu sırada aralarına kapısı olan bir duvar çekilir. Bu duvarın gerisinde rahmet ve dış tarafında azap vardır."

Anlaşılan bu duvar görmeyi engelliyor, ama sesin geçişini önlemiyor. Çünkü işte, şu anda münafıkların müminlere "Dünyada sizinle birlikte değil miydik?" diye seslendiklerini işitiyoruz. Yani "sizinle beraber cuma namazlarına gelmiyor muyduk? Cemaat namazlarını birlikte kılmıyor muyduk? Arafat'ta sizinle beraber vakfeye durmuyor muyduk? Sizinle beraber savaşıyor muyduk? Sizinle beraber öteki dinî vecibeleri ifa etmiyor muyduk? derler."¹⁴⁷ Müminler, münafıklara **"Evet"** derler, durum dediğiniz gibi idi, **"Fakat siz kendiniz eğri yola saptınız."** Kendinizi doğru yoldan çıkardınız, **"hep komplo peşinde koştunuz."** Katıksız "iyi"yi seçmeye yanaşmadınız, **"kuşku duydunuz"** kararlı bir biçimde iyilik yoluna koyulamadınız, **"asılsız kuruntulara kapıldınız"**, zikzak çizerek, müminler ile kâfirler arasında mekik dokuyarak, değneğin her iki ucunu da avuçlarınızın içine alarak kazanacağınızı, istediğinizi elde edeceğinizi sandınız, **"Sonunda Allah'ın emri gelince öldünüz"**, böylece her şey bitti, **"O yaman ayartıcı (şeytan) sizi Allah'ın affediciliğine güvendirerek baştan çıkardı."** Şeytan içinize çeşitli ihtiraslar ve olmayacak kuruntular aşıladı.¹⁴⁸

"Bu gün ne sizden ve ne de kâfirlerden fidye kabul edilmez. Varacağınız yer, cehennem ateşidir. Size orası yaraşır. Orası ne kötü bir yerdir."

¹⁴⁷ Ebu'l A'la el-Mevdudi, Tefhimu'l Kur'an, (Çev. : Yusuf Karaca; İsmail Bosnalı; Ali Ünal ve Diğerleri), İnsan Yayınları, İstanbul 1987, Cilt VI, s. 120; Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, Taberi Tefsiri, (Çev. : Mehmet Keskin), Hisar Yayınevi, İstanbul ts. , Cilt VIII, s.176

¹⁴⁸ Kutub, a.g. e, Cilt XIV, s. 299

İşte Kur'an-ı Kerim'de münafıkların ahirette karşılaşacakları durumlar bu şekilde bildirilmiştir. Asıl menfaat yerinin ahiret olduğunu bilen bir insan bu dünyanın geçici menfaatini elde etmek için münafıklık yapmaz ve kurtuluşa erenlerden olur. Münafıklar ise bu dünyanın geçici menfaatlerini ebedi saadete tercih ederek asıl menfaati(ahiret saadetini) kaybetmektedirler.

İKİNCİ BÖLÜM

AHİRET İNANCI-İBADETLER İLİŞİKİSİ

I. KUL VE KULLUK

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de insanları ve cinleri ancak kendisine kulluk etmeleri için yarattığını bildirmiştir: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana (ibadet ve itaatle) kulluk etsinler diye yarattım.”¹⁴⁹ Âyetten de anlaşılacağı gibi insanlar Allah'a kulluk için yaratılmıştır. İnsanların gayesi kulluk görevini en iyi şekilde yerine getirerek Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. İnsanlar Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak yaradılış maksatlarına uygun yaşamalıdır.

Rabbimiz birçok âyette emir ve yasaklarına uyan kullarını ahirette mükâfatlandıracağını; emir ve yasaklarına uymayanları da cezalandıracağını bildirmektedir. “İyiler muhakkak cennettedirler. Kötüler de cehennemdedirler.”¹⁵⁰

“İman edip salih amel işleyenlere ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidir. Onlar orada ebedî kalırlar.”¹⁵¹ Bu âyetten de anlaşılacağı üzere iman edip salih amel işleyen kullarını cennetle mükâfatlandıracaktır.

İman edip salih amel işleyenler kulluk bilincinde olan kişilerdir. Fakat küfürde ısrar eden ya da iman edip de Allah'ın emir ve yasaklarına uymayanlar ise kul olma bilincine erememişlerdir. Kul olma bilincine eremeyenler elbette ahirette karşılığını görecektir. “Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çatığında: "Rabbim! der, beni geri gönder;" “Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım." Hayır! Onun

¹⁴⁹ Zariyat, 51/56

¹⁵⁰ İnfitar, 82/13-14

¹⁵¹ Hud, 11/23

söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecekleri güne kadar (süren) bir berzah vardır.”¹⁵²

“Âyetteki “berzah”, engel demek olup ölümle başlayan, yeniden dirilmeye kadar süren zamanı ifade eder. Berzah âleminde insanlar bir tür hayat sahibidir. İnsan kabirde ruhen hisseder, sıkıntı çeker, sevinir ve üzülür. Ya mutlu bir hayat sürer yahut da firavunda olduğu gibi kıyamete kadar her gün sabah akşam ateşe arz edilir.”¹⁵³ İnkârcılara, asi mü'minlere kabir azabı vardır. Bu hususta Resulullah (s.a.v): “Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya cehennem çukurlarından bir çukurdur.”¹⁵⁴ buyurmuştur.¹⁵⁵

“Artık kimlerin (sevap) tartılan ağır basarsa, işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, artık bunlar da kendilerine yazık etmişlerdir; (çünkü onlar) ebedî cehennemdedirler.”¹⁵⁶ Âyetlerde görüldüğü gibi bu dünyada salih amel işleyip ahiret için hazırlık yapanlar kurtuluşa erecekler, boş işlerin peşinde koşup kulluk vazifelerini yerine getirmeyenler de cehenneme gireceklerdir.

Bu dünya ahiret yurduna, ebedi hayata hazırlık için bir fırsattır. Öldükten sonra tekrar bu dünyaya dönüş yoktur. Bu yüzden insanlar ölüm gelmeden hazırlıklarını yapmalıdır. Ama ne yazık ki insanlar gaflete dalmışlardır. Bu fani dünyanın aldatıcılığına kanıp, burada ebedi yaşayacaklarmış gibi sadece bu dünya için çalışmaktadırlar. Bu dünyaya geliş gayelerini unutarak kulluk vazifelerini terk etmektedirler. Yalnız bu dünya için çalışıp Ahirete hiç bir şey hazırlamamaktadırlar.

Teknolojinin ilerlemesiyle insanlar zevk ve sefaya dalmaktadırlar ve kulluk vazifelerini unutmaktadır. Dünyada rahat etme hırsına bürünmüş insanlar Allah'ın emir ve yasaklarına uymamaktadırlar. Oysaki bu dünya geçicidir, baki olan ahiret yurdu. İnsanlar ebedi hayatlarında rahat etmek için kulluk vazifelerini yerine getirmelidirler. İçine düştükleri gafletten uyanıp, sadece bu fani dünyaya değil de ahirete de hazırlık yapmalıdırlar.

¹⁵² Mü'minun, 23/99-100

¹⁵³ Mü'min, 40/46

¹⁵⁴ Muhammed b. İsa Mollaahmetoğlu, Süneni Tirmizi, İstanbul 1971, Cilt II, 250, Hadis no: 70

¹⁵⁵ Hasan Tahsin Feyizli, Feyzü'l-Furkan, İstanbul 2006, s.361

¹⁵⁶ Mü'minun, 23/102-103

Yaradılış gayesini bilen insanlar iman edip Salih amel işlerler, ibadetlerini yaparlar. Allah'ın emir ve yasaklarına uyarlar. Yaradılış gayesini bilmeyenler ya da unutanlar ise hep bu dünya için çalışırlar. Bu dünyanın sonu gelmeyecek sanırlar ve ahiret yurduna elleri boş olarak göçerler.

II. NAMAZ

İnsanın düzenli bir şekilde Rabbi ile bağlantısını sağlayan namaz İslam'ın şartlarından biridir. Ergenlik çağına giren her müslümana günde beş vakit namaz farzdır. Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde namaza dair birçok emir ve öğüt vardır. Bu konudaki âyetlerden birinde Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.”¹⁵⁷

Allah Teâlâ namazın vakitlerini şu şekilde belirlemiştir:

“Gündüzün iki tarafında, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır” (Hud, 11/114). Elmalılı'ya göre bu âyetteki “iki taraf”ın yorumu şöyledir: “Gündüzün taraflarından iki taraf: Öğle ile ikindi ve gecedan üç zülfe: Akşam, yatsı ve sabah olmak üzere hepsi tam beş vakit namazdır ki, ikamet aynı zamanda namaz kıldırmak anlamına da geldiğinden bunlar cemaatle kılınan namazlardır, ikamet sünnet, cemaat vaciptir.”¹⁵⁸

“Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler.”¹⁵⁹

“Ve onlar ki, namazların(ı vaktinde ve gereğince kılmay)a devam ederler.”¹⁶⁰

“İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır. (Evet) Firdevs'e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdır.”¹⁶¹ Bu ayetlerde mü'minlerin namazlarını huşu içerisinde ve vakitlerine riayet ederek kıldıkları belirtilmiştir. Bunun akabinde de ahirette erişecekleri mükâfata yer verilmiştir.

¹⁵⁷ Bakara, 2/110

¹⁵⁸ Elmalılı, a. g. e. , Cilt IV, s.452

¹⁵⁹ Mü'minun, 23/2

¹⁶⁰ Mü'minun, 23/9

¹⁶¹ Mü'minun, 23/10-11

Ayrıca Allah Teâlâ Ankebut Suresi 45. âyette “(Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.” buyurarak namazın kötülükleri engelleme özelliğinin olduğunu haber vermiştir.

Peygamber Efendimiz “namaz dinin direğidir”¹⁶² buyurmuştur. Buna göre namaz Müslümanlığın en önemli alâmetlerinden biridir. Dini ayakta tutan bir ibadettir. Payandasız binalar nasıl çökerse namazsız Müslümanlıkta öyle çöker.

Allah Teâlâ birçok âyette “namazı kılın”¹⁶³ diye emretmekte fakat günümüzde birçok Müslüman bu emri görmüyormuşçasına namazlarını kılmamaktadırlar.

Bazı Müslümanlar hiçbir vakit namazı kılmamaktadırlar. Sanki ölmeyeceklermiş gibi duyarsızca yaşamaktadırlar. Sanki yaşlanınca öleceklermiş gibi “şu yaşa geldikten sonra başlarım” düşünceleriyle hayat sürmektedirler. Ölümün ne zaman geleceğini kimse bilemez. Ama bu kişiler ölüm vakitlerini biliyorlarmış gibi ya da ölüm hiç gelmeyecekmiş gibi gaflet içindedirler.

Bazı Müslümanlar ise bir vakti kılıp bir vakti kılmamakta, namazı bir başlayıp bir terk etmektedirler. Dünyalık kazançlar için birçok işi zamanında ve zemininde yapan bu kişiler namaza gelince düzen tutturamamaktadırlar. Kimisi eğlence için kimisi dünyalık işler için namazlarını terk etmektedirler. Küçük kârlar peşinde koşup asıl büyük kârı (ahiret hayatını kazandıracak kârı) kaybetmektedirler. “İşte onlar, ahirete karşılık dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir.”¹⁶⁴ Kimisi de namazın ehemmiyetini kavrayamamışçasına abdest almaya üşenerek namazı kılmamaktadırlar. Oysa hakiki mü'minleri hiçbir meşguliyet namazdan alıkoyamaz.

“Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki, onlar namazlarında devamlıdırlar (ihmal göstermezler)”¹⁶⁵

¹⁶² Tirmizi, “İman”, 8

¹⁶³ Bakara, 2/43, 110,277; İbrahim, 14/31

¹⁶⁴ Bakara, 2/86

¹⁶⁵ Mearic, 70/22-23

“Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. Çünkü (o günde) Allah, onları yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandırarak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.”¹⁶⁶

Bazı Müslümanlar ise münafıklık alameti gösterip sabah ve yatsı namazlarını terk etmektedirler. Biraz daha fazla uyumak adına sabah ve yatsı namazlarını zayi etmektedirler. Dünyalık işler için vakit tanımayan bu kişiler ne yazık ki aynı ehemmiyeti namaza göstermemektedirler.

Bazı kişiler de sadece Cuma namazını ve bayram namazını kılmaktadırlar. Oysaki bayram namazı vacip, beş vakit namaz farzdır. Bu sebeple bayram namazını kılan kimse beş vakit namazını mutlaka kılmalıdır.

Müslümanlardan bazıları namaz vakitlerine riayet etmemektedirler. “Biraz sonra kılayım”, “şu işi de bitireyim öyle kılayım” diye namazı geciktirmekte hatta vaktini bile geçirmektedirler. Oysaki namaz bütün işlerden daha önemli ve öncelikli olmalıdır. “Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki. Onlar namazlarından gafildirler”¹⁶⁷

“Onlar kıldıkları namazdan habersizdirler.” şeklinde tercüme edilen âyet-i kerime, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir: Abdullah b. Abbas, Mesruk, Ebudduha, İbn-i Ebza, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Müslim b. Sübeyh bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: “Vay haline o namaz kılanların ki onlar namazlarını vaktinde kılmazlar. Onu, vaktini geçirdikten sonra kılarlar.” Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'den nakledilen diğer bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: “Vay o namaz kılanların haline ki onlar, namazlarına karşı gevşektirler ve namazlarından gafildirler.”¹⁶⁸

Taberi, bu âyetlerin şu şekilde izah edilmesinin daha doğru olacağını söylemiştir. “Vay haline o kimselerin ki namazlarına karşı gaflet içindedirler. Başka şeylerle meşgul olarak bazen namazı terk ederler bazen da vaktini geçirirler.” Taberi, âyetin böyle izah edildiği takdirde “Namazı terk edenler ve namazın vaktini geçirenler” şeklindeki iki

¹⁶⁶ Nur, 24/37-38

¹⁶⁷ Maun, 107/4-5

¹⁶⁸ Taberi, a. g. e. , Cilt IX, s. 238

görüşü de kapsayacağını bildirmiştir. Taberi bu görüşüne dair iki hadis-i şerif zikretmiştir. Bunlardan biri Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet edilmiştir. Sa'd diyor ki: “Ben Rasulullah’tan, namazlarına karşı gaflet içinde olanlardan sordum. Buyurdu ki: “Onlar namazlarının vakitlerini geçirenlerdir.” hadisidir. Diğeri ise Ebu Berze el-Eslemi tarafından rivayet edilen şu hadis-i şeriftir. Ebu Berze diyor ki: “Onlar o kimselerdir ki namazlarına karşı gafilirdirler.” âyet-i kerimesi nazil olunca Rasulullah şöyle buyurdu: “Allahu Ekber, bu namaz sizin için her birinize bütün dünya kadar şeyler verilmesinden daha hayırlıdır. Namazına karşı gafil olan kimse kıldığı namazdan hayır ümit etmeyen ve kılmamaktan dolayı rabbinden korkmayan kimsedir.”¹⁶⁹

Bir kısım Müslümanlar ise namazda tadili erkâna riayet etmemektedirler. Kimileri acele kılmakta, kimileri rükû ve secdeleri düzgün yapmamaktadırlar. Kimileri ise namazda iken dış dünyadan kopamamaktadırlar. Oysa namaz tadili erkâna uygun ve huşu içerisinde kılınmalıdır. “ İman edip salih iş yapanların, **namazı dosdoğru kılıp**, zekâtı verenlerin Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.”¹⁷⁰

İnsanlardan bazıları namazı basite alıyormuşçasına, Allah’ın huzuruna çıktıklarının farkında değilmiş gibi hareket etmektedirler. Oysa bazı makam sahibi kimselerin huzuruna çıktıklarında ne kadar saygı göstermektedirler, saygıda kusur etmemeye çalışmaktadırlar. Ama âlemlerin Rabbi olan Allah’ın huzurunda edepsizce tavır takınmaktadırlar. Allah Teâlâ “Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.”¹⁷¹ buyurarak namazı Allah’a saygılı bir şekilde kılmayı emretmiştir.

Bazı Müslümanlar da namazı gösteriş için kılmaktadırlar. Sanki namazın sadece Allah rızası için kılınacağını bilmemektedirler. Ağızlarıyla “Allah rızası için kılmaya” niyet ederken düşünceleri insanların takdirini kazanmaktır. Oysaki bütün ibadetler Allah istediği için, O’nun rızasını kazanmak için yapılmalıdır. Kulların övgüsü değil yaratıcının övgüsü kıymetlidir. Fakat bu kişiler Allah’ın övgüsünü kulların övgüsüne değiştirmektedirler. Ama riya ile kıldıkları namaz kendilerine kazanç getirmeyecektir. Belki üç-beş kişi takdir edecek fakat asıl takdir elden gidecektir. “Onlar gösteriş

¹⁶⁹ Taberi, a.g. e. , Cilt IX, s.238-239

¹⁷⁰ Bakara, 2/277

¹⁷¹ Bakara, 2/238

yapanlardır” (Maun, 107/6). “Onlar öyle kimselerdir ki, namaz kıldıkları zaman gösteriş yapmak için namaz kılarlar. Çünkü onlar, Allah’ın sevap vereceğini ümit ederek ve cezalandırmasından korkarak namaz kılmazlar. Sadece müminlerin, kendilerinin namaz kıldıklarını görüp mümin sanmaları ve böylece mallarını ve canlarını korusunlar diye namaz kılarlar.”¹⁷²

Sonuç olarak üzerine namazın farz olduğu herkes, namazı; Allah rızası için, vakit ve tadili erkâna riayet ederek, huşu içerisinde, Allah’ın huzurunda bulunduğu farkında olarak, ihsanla riyadan uzak olarak kılmalıdır. Allah Teâlâ namazı bu şekilde kılanların ahiretteki mükâfatlarını şu şekilde bildirmiştir: “Doğrusu hem (günahlardan) temizlenen hem de Rabbinin adını anıp namaz kılan mutluluğa/kurtuluşa ermiştir” (A’la, 87/14-15).

Ahirette herkes yaptığıının karşılığını alacaktır. Elbette namazı kılanla kılmayan bir olmayacaktır.¹⁷³

III. ORUÇ

İslam’ın ana ibadetlerinden biri olan oruç, niyetle, tan yerinin ağarmaya başladığı andan itibaren akşam güneş batıncaya kadar, yeme-içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak şeklinde tanımlanır.¹⁷⁴ Oruç, akıl sahibi, ergenlik çağına gelmiş her müslümana farzdır. “Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.”¹⁷⁵

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de ramazan ayına erişip de bazı nedenlerden dolayı oruç tutamayanların hükmünü şu şekilde açıklamıştır: “Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak

¹⁷² Taberi, a. g. e. , Cilt IX, s.239

¹⁷³ Casiye, 45/21; İnfitar, 82/13-14

¹⁷⁴ İbrahim Paçacı, “Oruç” md. , Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 534

¹⁷⁵ Bakara, 2/183

Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir.”¹⁷⁶

Allah Teâlâ'nın oruç tutmayı emretmesine rağmen bazı müslümanlar oruç tutmamaktadırlar. Bunlardan kimisi hiçbir mazeret yokken kimisi de basit hastalıkları bahane ederek oruç tutmamaktadırlar. Dünyalık işlere gelince hasta olmamaktadırlar, dünyalık işlerini en güzel şekilde yapmaktadırlar, oruca tutmaya gelince hasta olduklarını söylemektedirler.

Bazı müslümanlar da oruç tutmaktadırlar ama bu oruç aç ve susuz kalmaktan ibaret olmaktadır. Bu kişiler oruç tutmalarına rağmen kötü davranışlardan vazgeçmemektedirler, gıybet etmektedirler, insanları incitmektedirler. Oruçlu olmadığı günlerden daha agresif olmaktadır. Oysaki oruç tutan kişi daha sabırlı, hoşgörülü olmaya çalışmalı, günahlardan azami derecede sakınmalıdır.

Peygamber Efendimiz “Nefsimi elinde tutan Allah’a yemin ederim. Oruçlunu ağzının kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Nitekim Cenab-ı Hak buyuruyor: “Kulum ancak şehvetini, yiyeceğini ve içeceğini benim için terk etmektedir. Binaenaleyh oruç benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.”¹⁷⁷ buyurarak müslümanları oruç tutmaya teşvik etmiştir.

Allah Teâlâ oruç tutanların cennete gideceklerini ve orada büyük mükâfata ereceklerini müjdelemiştir.¹⁷⁸

IV. İNFAK

Kişinin Allah rızası için Allah'ın kendisine verdiği nimetlerden Allah yolunda harcamasıdır. Farz, vacip, nafil olan infak vardır. Zekât farz olan infak; sadaka ise hem vacip hem nafil olan infaktır. Allah Teâlâ birçok ayette infak etmeyi emretmiştir. “Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de

¹⁷⁶ Bakara, 2/184-185

¹⁷⁷ Buhari, Savm 2,9

¹⁷⁸ Ahzab, 33/35; Tevbe, 9/112

sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın”¹⁷⁹

“Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.”¹⁸⁰

Tevbe Suresi 60. âyette zekâtın verileceği yerler şöyle belirtilmiştir: “Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihad edenlere, yolcuya mahsustur. Allah pekiyi bilendir, hikmet sahibidir.”

Allah Teâlâ Mearic Suresi 24-25. âyetlerde “Mallarında, belli bir hak vardır. Sâile ve mahrûma(vermek için).” buyurarak zenginin malında fakirin hakkının olduğunu bildirmiştir.

Ama bazı kişiler mallarını kendi alın teriyle kazandıklarını ileri sürerek zekâtı vermemektedirler. Mallarına kıyamayarak zekât verdikleri takdirde mallarının azalacağını zannetmektedirler. Oysa Allah Teâlâ Rum Suresi 39. âyette “...Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekât veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.” buyurarak zekât veren kişinin sevap ve mallarının artacağını haber vermektedir. Burada malın artması malın bereketlenmesidir. “Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”¹⁸¹

Zekâtı veren bazı kişiler de gösteriş yapmaktadırlar. Oysaki zekât gösteriş için verilmez, Allah rızası için verilir. Ama bu kişiler insanların övgüsünü kazanmak için verdikleri zekâtı açığa vurmaya çalışırlar yahut da bu kişiler böbürlenerek verdikleri zekâtı başa kakarlar. Yüce Rabbimiz Bakara Suresi 264. âyette gösteriş için malını sarf eden ve başa kakan kişinin kazandıklarından bir şey elde edemeyeceğini bildirmiştir: “Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse

¹⁷⁹ Münafikun, 63/10

¹⁸⁰ Bakara, 2/110

¹⁸¹ Bakara, 2/265

gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”

Fahreddin Razi bu ayeti şu şekilde açıklamıştır: “Cenâb-ı Allah'ın, verdiği sadakayı başa kakıp eziyet eden kimsenin ve münafığın ameli için yaptığı bir benzetmedir. Çünkü insanlar zahiren, şu toprağın o kayanın üzerinde görülmesi gibi, bu insanların güzel amelleri olduğunu görürler. Kıyamet günü geldiği zaman, bütün bunlar şiddetli yağmurun cascavlak taş üzerindeki toprağı giderdiği gibi kaybolur ve boşa çıkar. Çünkü o günde, bu amellerin Allah rızası için olmadığı ortaya çıkar.”¹⁸²

Bazı müslümanlar da zekâtı beğenmediği, kötü mallardan vermektedir. Allah Teâlâ zekâtın kötü, beğenilmeyen mallardan değil iyi ve temiz olanlardan verilmesi gerektiğini Kur'an'da bildirmiştir. “Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır.”¹⁸³

Ne yazık ki günümüzde müslümanların kimisi zekâtı hiç vermemekte, kimisi gösteriş için vermekte ve verdiğini başa kakmakta kimisi ise beğenmediği kötü şeylerden vermektedir. Bu kişiler dünya ebedi imiş gibi hep bu dünya için birikim yapmakta zekât vermemektedirler. Hâlbuki bir gün bu fani dünyadan göçüp gideceklerdir. Asıl birikimi ebedi olan ahiret yurdu için yapmaları gerekir.

Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de mallarını Allah yolunda sarf edenlerin ve verdiklerini başa kakmayıp, gönül kırmayanların mükâfatlarının kendi katında olduğunu belirtmiştir. “Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir, O her şeyi bilir. Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.”¹⁸⁴

¹⁸² Razi, a. g. e. , Cilt V, s.492

¹⁸³ Bakara, 2/267

¹⁸⁴ Bakara, 2/ 261-262

“Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat vardır.”¹⁸⁵

Sonuç olarak zekât, malın iyisinden, gösteriş yapılmaksızın ve başa kakılmaksızın, Allah'ın rızası güdülerek verilmelidir.

V. HAC

Kelime olarak “Allah’a yönelme, günahlardan arınma, Hak yolunda feragat gösterme, meşakkatleri göğüsleme ve dinin özünü temasa geçme” manasına gelen hac, terim olarak Mekke şehrindeki Kâbe’yi ve çevresindeki bazı yerleri, özel vakti içinde usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve bu esnada hac ibadetine ilişkin yapılması gereken bir takım görevleri yerine getirmektir.¹⁸⁶ Hac, İslam’ın beş temel ibadetlerinden biridir. Hac ibadetini yerine getirene hacı denir.

“Orada apaçık nişaneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.”¹⁸⁷

Yüce Allah Bakara Suresi 196-200. âyetlerde hac ve umre ile ilgili bilgiler vermiştir. “Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir. (Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun. Biliniz ki Allah'ın vereceği ceza ağırdır. Hac, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyerse), hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavgaya etmek yoktur. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin

¹⁸⁵ Hadid, 57/18;Konuyla İlgili Diğer Ayetler İçin bkz. Nisa, 4/162; Maide, 5/12, 55; Enfal, 8/3

¹⁸⁶ Paçacı, “Hac” md. , Dini Kavramlar Sözlüğü, s.210

¹⁸⁷ Al-i İmran, 3/97

ki azığın en hayırlısı takvâdır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının. (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin ve O'nu size gösterdiği şekilde anın. Şüphesiz siz daha önce yanlış gidenlerden idiniz. Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın. Allah'tan mağfiret isteyin. Çünkü Allah affedici ve esirgeyicidir. Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın. İnsanlardan öyleleri var ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur.”

Müslümanların bazıları dünyalık işler için hac ibadetini tehir etmektedirler. Kimisi de parasına kıyamadığı için hacca gitmemektedirler. Bazıları ise “haccettikten sonra nefsimi yenik düşerim, tekrar günaha dalarım” diyerek hac ibadetini yerine getirmemektedir. Kimisi ömrünün belli bir yaşa yeteceği garantisi varmış gibi “şu yaşa gelince gideceğim” diye hac ibadetini tehir etmektedirler.

İbadetlerde Allah'ın rızasını kazanmak esas niyet olmalıdır. Allah'ın rızası her şeyin üstündedir. Zenginliğini Allah'ın rızası için Allah'ın istediği şeylere harcayan kişi ahiret için kazançlı bir iş yapmış olacaktır.

Bu dünya fanidir. Mal, zenginlik, makam ve mevki bu dünyada kalacaktır. Ahirette bize yarar sağlayacak şey ise ancak Allah'ın rızasını güderek yaptığımız ibadetler olacaktır. Yüce Rabbimiz birçok ayette kulların bu dünyada işlediklerinin ahirette karşılık bulacağını belirtmektedir.

“Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.”¹⁸⁸

“Diğer ibadetler gibi haccın da ferde ve topluma sayısız faydaları vardır. Bunların en önemlilerini şu maddelerde toplayabiliriz:

1-İhram, tek tip ve basit bir elbisedir. Bütün hacı namzetleri bunu giyerek sonradan edindikleri mal, mülk, rütbe, makam ve benzerlerini geride bırakır, tek farkın şahsi faziletten ibaret olduğu gerçek eşitliği yaşarlar.

¹⁸⁸ Zümer, 39/70

2-Kefeni andıran ihram içinde yapılan Arafat vakfesi aynı zamanda bir mahşer örneğidir. Bu manzara, belki bir ömür boyu insana ölümü ve haşri hatırlatır.

3-Çeşitli ırk ve kültürlere mensup müslümanların toplanmalarına vesile olan hac, bir “maddi ve manevi değerler” alışverişine vasıta olmakta, problemlere ortak çözümler arama imkânı vermektedir.

4-Kâbe etrafında tavaf tevhid fikrini temsil etmekte, farklı yönlerde, fakat daima Kâbe’ye yönelerek kılınan namaz “Nereye dönseniz Allah oradadır” prensibini ruhlara işlemektedir. Metotlar, içtihatlar, kanaatler farklı olabilir, ancak her şey Allah içindir, Allah rızasına yönelmelidir.”¹⁸⁹

Buradan da görüleceği gibi hac ibadeti insanları gafletten uyandıran, ahireti hatırlatan, renk, ırk vb. şeylerin Allah katında üstünlük için önem arz etmediğini ve asıl üstünlüğün takvada olduğunu gösteren bir ibadettir.

VI. KURBAN

Sözlükte “yaklaşmak, Allah’a yakınlaşmaya vesile olan şey” anlamlarına gelen kurban, dini bir terim olarak, ibadet maksadıyla, belirli şartları taşıyan hayvanı usulüne uygun olarak kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder.¹⁹⁰ Yani kurban Allah’a yaklaştıran sebeplerdendir ki, ancak bu eylemin içinin takva ile doldurulması gerekir. Yok, eğer bu hareket, takvadan ve Allah’ı içimizde hissetme ve O’na bağlılığımızı sunma şuurundan uzak olursa, artık bu kurban sevabı olmayan bir gelenek işi haline dönüşür.

“Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes.”¹⁹¹

“Biz, her ümmete -(Kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah’ın adını ansınlar diye- kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, İlâhınız, bir tek İlâh’tır. Öyle ise, O’na teslim olun. (Ey Muhammed!) O ihlâslı ve

¹⁸⁹ Ali Özek; Hayreddin Karaman; Ali Turgut ve Diğerleri, Kur’an’ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Hâdimü’l-Harameyni’ş-Şerîfeyn Kral Fehd Mushaf-ı Şerif Basım Kurumu, Medine-i Münevvere 1992, s.30

¹⁹⁰ Paçacı, “Kurban” md. , Dini Kavramlar Sözlüğü, s.388

¹⁹¹ Kevser, 108/2

mütevazı insanları müjdele!”¹⁹²

“Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvânız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!”¹⁹³

Görüldüğü gibi kestiğimiz kurbanın Allah' a değil bize yararı vardır. Kurbandan hem yeme yoluyla faydalanıyoruz hem de Allah'ın rızasını kazanıyoruz.

Günümüzde bazı kişiler kurban ibadetini canilik ve barbarlık olarak nitelendirmektedirler. Kurbanda hayvanları kesmenin canilik olduğunu ileri sürmektedirler. Fakat bu kişiler başka zaman et ve ürünlerini tüketmektedirler.

Rahman ve Rahim olan Yüce Rabbimiz elbette tüm mahlûkata kullarından daha merhametlidir. Allah Teâlâ insanları kendisine kulluk etsinler diye yaratmış hayvanları ve diğer şeyleri insanların yararına, insanlara hizmet için yaratmıştır.

“Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.”¹⁹⁴

“Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı ve sizin için davar derilerinden gerek göç gününüzde, gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağlarından ve kıllarından bir süreye kadar (faydalanacağınız) bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi.”¹⁹⁵

Bazı kişiler kurban kesmeye hiç lüzum görmezken, bazıları da kurbanı et yemek için kesmektedirler. Bu kişiler Allah rızasını göz ardı ederek kurbanlarının sevabını yok etmektedirler.

Kurban kesen kişilerden bazıları ise kurbanın etinden sadece kendileri istifade edip, paylaşmaya yanaşmamaktadırlar. Bu kişilerden bazıları ise kurbanlıkta aranan şartlara riayet etmeyip, hayvanın semiz veya ucuz olmasını dikkate almaktadırlar. Bazı kişiler

¹⁹² Hac, 22/34

¹⁹³ Hac, 22/37

¹⁹⁴ Nahl, 16/5

¹⁹⁵ Nahl, 16/80

de kurbanlık hayvanı İslami usullere göre kesmemekte, hayvanlara eziyet etmektedirler. Bütün bunlar göz önüne alındığında insanların birçoğunun kurban ibadetini gereğince yerine getirmedikleri görülmektedir.

Kurban Allah rızası için, İslami usullere uygun kesilmelidir. Ayrıca kesilen kurbanın eti kurban kesemeyen kişilerce paylaşılmalıdır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.”¹⁹⁶

Her ibadet gibi kurban ibadetinin de Allah'ın rızası için yapılması gerekir. Aksi takdirde insanlar yaptıkları ibadetlerden sevap kazanamazlar, elleri boşa çıkar.

VII. KUR'AN-I KERİM'İ OKUMAK VE DİNLEMEK

Allah Teâlâ bazı ayetler de Kur'an'ın okunmasını ve dinlenmesini emretmiştir.

“...Kur'an'ı tane tane oku.”¹⁹⁷

“Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.”¹⁹⁸

Kur'an'ı tertil üzere okumak gerekir. Kur'an'ı Arapça metninden okumanın, hatim indirmenin elbette sevabı vardır. Ama bu, yalnız başına yeterli değildir.

Kur'an, hasta kişiye verilen reçete gibidir. Bizi dünya ve ahiret saadetine kavuşturacak olan rehberimizdir. Reçetede ilaçların adını günün belirli vakitlerinde okuyup şifa bulmayı beklemek nasılsa, Kur'an'ı belirli zamanlarda manasını anlamadan okumak da öyledir. Hâlbuki hastanın şifa bulabilmesi için reçetede yazılı olan ilaçları alıp kullanması gerekir. Müslüman kişi de Kur'an'ı okuyup, anlayıp, hayatına geçirmelidir ki gayesine ulaşsın.

¹⁹⁶ Hac, 22/36

¹⁹⁷ Müzzemmil, 73/4

¹⁹⁸ A'raf, 7/204

Bazı kişiler vardır ki Kur'an'ı zorda kaldıklarında ya da sadece mezarlıkta okumaktadırlar. Bazıları da Kur'an'ı çirkin işlerine(fal bakmak vs.) alet etmektedirler.

Kur'an'ın indiriliş gayesi Yasin Suresi 69-70. âyetlerde şöyle belirtilmiştir: “Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır. Diri olanları uyarsın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye.”

Yine milli marşımızın şairi M.Akif Ersoy, şu mısraları söylemiştir:

“İbret olmaz bize her gün okuruz ezberde!

Yoksa bir maksat aranmaz mı bu ayetlerde?

Anlaşılan, yalnız söz tarafı önemli Kur'an'ın;

Çünkü kimsenin umurunda değil anlamı o kitabın:

Ya açar Kur'an'ı Kerim'in bakarız yaprağına;

Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin

Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!”¹⁹⁹

Bazı müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'i duvarlarında süs olarak bulundurmaktadırlar.

Müslümanlardan bir kısmı Kur'an'a saygı göstermemekte okunurken dinlememektedir. Allah Teâlâ Enfal Suresi 20. âyette “Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.” buyurarak Kur'an'dan yüz çevirmememizi istemektedir.

Kâfirler ise Kur'an'ı dinlemeye tahammül edememektedir. Bu kişilerin durumu Kehf Suresi 100-101. âyetlerde “Ve gözleri beni görmeye kapalı bulunan, kulak vermeye de tahammül edemez olan kâfirleri o gün cehennemle yüz yüze getirmişizdir.” şeklinde belirtilmiştir.

¹⁹⁹M.Akif Ersoy, Safahat, Feza Gazetecilik, İstanbul ts., Cilt I, s.331

Bazı kimseler de Kur'an'ın anlaşılmasına engel olmaktadırlar. Allah Teâlâ bu kişiler hakkında şöyle buyurmuştur: “İnkâr edenler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız, dediler. O inkâr edenlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.”²⁰⁰

Müslüman bir kişi öncelikle tertil üzere Kur'an okumayı öğrenmelidir. Daha sonra Kur'an'ın anlamını öğrenmeli ve okuduklarını hayatına geçirmelidir. Kur'an okunurken saygı göstermelidir.

Ne yazık ki bazı insanlar, dünya ve ahiret saadetinin rehberi Kur'an'ı terk etmişler, fani mutluluklar için başka rehberler edinmişlerdir. Hâlbuki Peygamberimiz aracılığıyla dinimizi öğrenmemiz için Yüce Rabbimiz, bize, Kur'an'ı indirmiştir. Her iki dünya saadeti de Kur'an'ı okuyup, anlayıp, hayatımıza geçirmekle olacaktır.

²⁰⁰ Fussilet, 41/26-27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHİRET İNANCI VE OLUMSUZ DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

I. CİMRİLİK

Cimrilik, Allah'ın verdiği nimetleri başkalarıyla paylaşmamak, tasadduk etmemektir. Cimrilik, Allah tarafından yerilen bir davranıştır. Allah Teâlâ malları Allah yolunda harcamayı emreder “Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever”²⁰¹; cimriliği ise nehyeder “Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.”²⁰²

Allah Teâlâ cimriliği yasakladığı gibi çok savurgan olmayı da yasaklamıştır. “Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp **savurma!**”²⁰³

Allah Teâlâ Muhammed Suresi 37. âyetinde “Eğer onları (tamamını) isteseydi ve sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.” buyurarak onlardan mallarını hepsini harcamalarını istedikleri takdirde cimri olacaklarını haber vermektedir.

Allah Teâlâ Hümeze Suresi 2-3. âyetlerde “O ki, toplamış ve onu sayıp durmuştur. (O), malının kendisini ebedî kılacağını zanneder.” buyurmuştur. Surenin başında ise “vay onların haline” diyerek yaptıkları işin ne denli kötü olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Bu âyetten anlaşılacağı üzere cimrilik çok kötü bir davranıştır.

Cenab-ı Hak mallarını biriktirip sadakasını vermeyen cimrilerin ahirette azaba maruz kalacaklarını şu ayetlerde haber vermiştir: “Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar.

²⁰¹ Bakara, 2/195

²⁰² İsra, 17/29

²⁰³ İsra, 17/26

Ve en güzeli de yalanlarsa. Biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.”²⁰⁴

“Yüz çevirip geri döneni, (kendine) çağırır! (Servet) toplayıp yığan kimseyi!. Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir.”²⁰⁵

“Ey iman edenler! (Biliniz ki), hahamlardan ve râhiplerden birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): “İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yağmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın.”²⁰⁶ Ayette görüldüğü üzere mallarını biriktirip cimrilik yapanlar, mallarını Allah yolunda harcamayanlar cehenneme gidecekler ve orada çok acıklı bir azap göreceklerdir. Bu dünyada yanlarından ayırmadıkları servetleri cimrilik yaptıkları için onlara cehennemde ateş olarak geri dönecektir.

II. ZİNA YAPMAK

Sözlükte doğru yoldan sapmak, isyan etmek anlamına gelen²⁰⁷ zina, Allah’ın emretmediği bir şekilde gayr-i meşru olarak cinsi ilişkide bulunmaktır. Bu zinanın en kötüsüdür. Bir de göz zinası, kulak zinası... vs. vardır. Göz zinası, harama bakmaktır. Kulak zinası ise haramı dinlemektir. Maalesef günümüzde zinanın her türlü mevcuttur. Zina veba gibi bütün toplumları sarmıştır. Zinaya götüren sebepler çoğalmış ve bunlar normal görülmeye başlanmıştır. Televizyonda yayınlanan bazı dizilerde gayr-i meşru aşklar, flörtler, aldatmalar seyredile seyredile bunlar normal görülmeye başlamış ve bu yaşantılar bizim toplumumuza da sirayet etmiştir. Bütün bunlar zinanın çoğalmasına sebep olmaktadır.

²⁰⁴Leyl, 92/8-11

²⁰⁵Mearic, 70/17-21

²⁰⁶Tevbe, 9/34-35

²⁰⁷Ebu Saadet el- Mübarek b. Muhammed b. el- Cezeri, en-Nihâye fi Ğaribi'l-Hadis ve'l-Eser, “Zny” md. , Beyrut, 1963

Oysa Allah Teâlâ En'am Suresi 151. âyette "...Zinanın ve her türlü kötülüğün açığına da gizlisine de yaklaşmayın" buyurarak zinaya götüren yollardan bile sakınmamızı istemektedir. Yine İsra Suresi 32. ayete de "zinaya yaklaşmayın" ifadesini kullanmıştır. Dikkat edecek olursak bu ifadelerde anlatılmak istenen bir şey vardır. Allah Teâlâ "zina yapmayın" demiyor; "zinaya yaklaşmayın" diyor. İşte burada vurgulanmak istenen şey zinaya götüren her şeyden uzak durun demektir.

Allah Teâlâ zinadan korunma tedbirlerini şu şekilde açıklamıştır:

- Harama bakmayın. "(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır."²⁰⁸ Allah Teâlâ bu ayette zinaya götürecek "harama bakmama" fiilini emretmiştir. Zira "şehvet düşüncesinin ilk etkeni gözdür. Göz görünce şehvet düşüncesi uyanır, kabarır, sonunda insanı zina yollarına sürükleyebilir. Gözü kötü bakıştan korumakla gönül de kötü düşünceden korunmuş olur. Bunun için ayette gözleri harama bakmaktan, ırzı zinadan korumak emredilmiştir. Göze çarpmak haram değildir. Haram olan dönüp dönüp bakmaktır. Hz. Peygamber'in: "Ey Ali, birbiri ardınca bakma. Birinci bakışın zararı yoktur ama ikinci bakışın sana zararlıdır."²⁰⁹ buyurduğu rivayet edilir."²¹⁰
- Ziyet yerlerinizi açmayın, örtün. "Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılсын diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek

²⁰⁸ Nur, 24/30

²⁰⁹ Tirmizi, Edep, 28

²¹⁰ Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts. ,Cilt VI, s. 177

tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”²¹¹ Kadının vücudu zinet eşyası gibi değerlidir. Nasıl mücevherler orta yere konmazsa, bayanın da zinet yerlerini göstermemesi gerekir. Böylece de kendisini zinadan korumuş olur.

- Bekârları evlendirin. “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.”²¹² İnsanın, şehvî duyguları normal yollardan tatmin edebilmesi için evlenmesi gerekir. Evlenmediği takdirde belki nefsine uyup arzularını gayr-i meşru yoldan tatmin etme yoluna gidebilir. Bu sebeple de Allah Teâlâ bekârları evlendirme hususunda durumu iyi olanların yardımcı olmalarını emretmiştir.

Bir de Lut kavminde olduğu gibi homoseksüellik vardır. Allah Teâlâ A’raf Suresi 80-84. âyetlerde “Lût'u da (peygamber gönderdik). Kavmine dedi ki: “Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı fuhuşu mu yapıyorsunuz? Çünkü siz, şehveti tatmin için kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz.” Kavminin cevabı: Onları (Lût'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış! demelerinden başka bir şey olmadı. Biz de onu ve karısından başka aile efradını kurtardık; çünkü karısı geride kalanlardan (kâfirlerden) idi. Ve üzerlerine (taş) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu!” buyurarak onları helâk ettiğini ve bu şekilde suç işleyenlerin sonunun böyle olacağını bildirmektedir.

Allah Teâlâ zina yapanlara dünyada celde cezasının uygulanmasını istemiştir. “Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.”²¹³

Zina yapanların ahirette cezası ise şöyledir: “Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve

²¹¹Nur, 24/31

²¹²Nur, 24/32

²¹³Nur, 24/2

zina etmezler. Bunları yapan, günahı (nın cezasını) bulur; Kıyamet günü azabı kat kat artırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır.”²¹⁴

III. İÇKİ VE KUMAR

Allah Teâlâ içki ve kumarı insanlara haram kılmıştır. İçki ve kumarın günah olduğunu Kur'an'da zikrederek onlarda bir takım faydalar olmakla birlikte zararlarının daha çok olduğunu belirtmiştir. “Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür. Yine sana iyilik yolunda ne harcaacaklarını sorarlar. "İhtiyaç fazlasını" de. Allah size âyetleri böyle açıklar ki düşünesiniz.”²¹⁵

“Hamr, örtmek manasına gelen hamera/yahmiru fiilinden isimdir. Bu kelimenin aslı, bir şeyi örtmek; şahitliği gizlemek; aklı işlevsiz hale getirmek; “min” edatı ile kullanıldığında, utanmak, hayâ duymak; “an” edatı ile kullanıldığında birinden dolayı örtünmek, yüzünü örtmek, evinden dışarıya çıkmamak gibi manalara gelmektedir. Râğıb demiştir ki “aklı örttüğü ve işlevsiz bıraktığı için bütün sarhoş edici (ve uyuşturucu) maddeler için Kur'an'da “hamr” kelimesi kullanılmıştır.”²¹⁶

“Hz. Peygamber (s.a.v) “Her sarhoşluk veren şey hamr (içki) dir ve sarhoştuk veren herşey haramdır.”²¹⁷ buyurmuştur.

Cenab-ı Hak Maide Suresi 90-91. âyetlerde “Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?” buyurarak içki ve kumarın pis olduğunu ifade etmiş ve şeytanın bunlar arcılığı ile insanları namaz kılmaktan ve Allah'ı anmaktan alıkoyduğunu haber vermiştir.

Bu ayette de belirtildiği gibi içkinin ibadetlere zararı vardır. Bu sebeple Allah Teâlâ Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu

²¹⁴Furkan, 25/68-69

²¹⁵Bakara, 2/219

²¹⁶M. Zeki Duman, Beyânu'l-Hak, Fecr Yayınları, Ankara 2006, Cilt III, s.79

²¹⁷Buhari, Eşribe, 1; Müslim, Eşribe, 73-75

olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız yahut sizden biriniz ayakyolundan gelirse yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır”²¹⁸ buyurmuştur. İçki ve kumar ibadetlere zarar verdiği gibi normal yaşantıya da zarar vermektedir. İçki içen kişi şuurunu kaybetmekte, ne yaptığını bilmemekte ve etrafına tehlikeler saçmaktadır. Ailesini üzmemekte, eşini, çoluk-çocuğunu dövmekte hatta içki içtiği arkadaşlarıyla bile kavga etmektedir. İçki ve kumar müptelası olan kişiler ailesinin nafakasını bunlara yatırmakta, ailesini perişan etmektedirler. Manevi yönden de ailesi ile ilgilenmemekte onlarla geçireceği vakti içki ve kumar masalarında geçirmektedir. Atalarımızın da dediği gibi içki, her kötülüğün anasıdır. İnsan içince her kötülüğü yapabilir.

İçki ve kumarın bu kadar zararı olmasına rağmen günümüzde içki su gibi tüketilmekte, insanlar değerli zamanlarını kumar masalarında harcamaktadırlar.

Allah Teâlâ bunları yasaklamış ve günah olduğunu söyleyerek bizi uyarmıştır. Nitekim içki ve kumara müptela olan kimse hem bu dünyasını hem de ahiretini mahvetmektedir. Bu sebeple de Allah Teâlâ içki ve kumarı yasaklamıştır. Yasakları çiğneyen günahkârları ise elbette ahirette cezalandıracaktır.²¹⁹

IV. FAİZ

“Riba ve faiz, bir şahsın belli bir süre için ödünç olarak verdiği bir parayı veya malı, süresi sona erip geri alırken ilâve olarak aldığı fazlalık, artı değer anlamındadır. Daha fazla karşılık bekleyerek verilen hediyeler ve bağışlar da bu kapsama dâhildirler. Maddeten zengin bir kişinin, muhtaç durumdaki bir insanın ihtiyaç hâlinde yaralanması, ekonomik açıdan onu sömürmesi ve daha da zayıflatması anlamına gelen riba, Medenî surelerde kesinlikle yasaklanacaktır. Çünkü riba, başka bir adıyla tefecilik, İslam’da gayr-i meşru bir gelir yolu, ahlâk dışı bir ticaret ilişkisidir. Vazifesi, kardeşine yardım etmek ve onun sıkıntısını gidermek, en azından hafifletmek olan bir mü’minin, onun muhtaç durumundan yararlanmaya kalkışması, İslam’a aykırı bir davranıştır. O

²¹⁸ Nisa, 4/43

²¹⁹ Rahman, 55/41

nedenle riba Allah katında bereketlenmez, “İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekât veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır”²²⁰, mü'mine kalıcı hiçbir hayrı dokunmaz.²²¹ Fakat Allah'ın rızası gözetilerek muhtaç durumda olanlara, adabına uygun olarak verilen zekât, sadaka, hediye ve bağışların, veren kimsenin malına bereket kendisine pek çok iyilikler kazandıracağı muhakkaktır.²²² Ekonomik hayatta faizlerin artması, görünüşte zenginlere geçici bir yarar sağlasa da toplumun genelinde vücuda gelen maddi ve manevî kayıpların, o zenginlere de bir biçimde yansıyacağı muhakkaktır.”²²³ Meşhur müfessirimiz M. Hamdi Yazır demiştir ki: “Herhangi bir heyeti ictimaiyyede faizsiz yaşanamayacağı hissi çoğalmaya ve faizin meşruiyetine çareler aranmağa başladı mı orada sukut ve intihat ve devri cahiliyyeye irtica' başlamıştır. İztırar ise ibaha kapısını açar, bu günkü cemiyeti beşeriyyenin riba devrinden kurtulabilmesi ciddi bir salâhı içtimai iktisab etmesine mütevakıftır...”²²⁴

“Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin (cinnet nöbetinden) kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların “Alım-satım tıpkı faiz gibidir” demeleri yüzündendir. Hâlbuki Allah, alım-satımı helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisininindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez.”²²⁵

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk edin.”²²⁶

Bu ayetlerde görüldüğü gibi Allah Teâlâ faizi haram kılmış, faiz yiyenleri mahvedeceğini haber vermiştir. Faiz yiyenlerin kabirlerinden şeytan çarpmış kimselerin kalkacağı gibi kalkacağını bildirmiştir. Zeki Duman hocamız bu ifadeyi şu şekilde açıklamıştır: “Araplar, sara/epilepsi hastalığına yakalanmış kimseleri “Cin çarpmış.”

²²⁰ Rum, 30/39

²²¹ Konuyla ilgili ayet için bkz. Bakara, 2/275-281

²²² Konuyla ilgili ayet için bkz. Bakara, 2/261-275

²²³ Duman, a. g. e. , Cilt II, s.456

²²⁴ Elmalılı, a. g. e. , Cilt II, s.955

²²⁵ Bakara, 2/275-276

²²⁶ Bakara, 2/278

veya “Şeytan çarpmış.” tabir ederlerdi. Bizim kültürümüzde de bu inanç vardır. Bu hastalığın özelliği, sara nöbetine yakalanan hastanın, hissettiği iç huzursuzluğu hissetmesi, korku ve şiddet ile bağırarak kendini yere atmasıdır. Hasta, belli bir süre çılgılık çılgılığa yerde çırpındıktan sonra kendinden geçer ve bir süre sonra yavaş yavaş kendine gelir. O kişi kendine geldiği anda bitkin bir vaziyettedir...”²²⁷ İşte faiz ahirette kişiyi bu şekilde mahvedecektir.

Allah’ın bu uyarılarına rağmen günümüzde faizle iştiğal çok fazladır. Neredeyse faizin girmediği ev kalmamaktadır. Özellikle insanlar bir takım dünyalıkları elde etmek için faizli kredi çekmekte sonra ise borçlarını ödeyememektedirler. Bazen bunun sonucunda intiharlar bile olabilmektedir.

Allah topluma bu denli zararları olan faizi yasaklamıştır ve ancak Allah’ın emrine uygun yaşayanların kurtuluşa ereceğini haber vermiştir.

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemek. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.”²²⁸

V. MALLARI HAKSIZ YERE YEMEK

Bir takım kimseler kendilerine ait olmayan mallardan istifade etmektedirler. Kendilerinden güçsüz olan kişilerin mallarını gasp etmekte ve kullanmaktadırlar. Özellikle kadınların, yetimlerin mallarını yemektedirler. “Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz. Yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası yiyorsunuz. Malı aşırı biçimde seviyorsunuz.”²²⁹

“Yani, cemiyetinizde fakirlere yedirme alışkanlığı yoktur. Kendiniz yedirmedığınız gibi başkalarını da buna teşvik etmiyorsunuz. Buna hiç aldırmıyorsunuz. Arabistan'da kadınlar ve çocuklar zaten mirastan mahrum bırakılıyorlardı. Kâfirler, mirasın sadece harp eden ve kabilesini koruyan erkeklere ait olduğunu düşünüyorlardı. Bunun dışında kalanların miraslarını ise kim güçlüyse tereddütsüz o sahipleniyordu. Hakkını savunamayanlar, zayıflar da bundan mahrum kalıyorlardı. Hak ve hukukun emniyeti yoktu. Sadece, dürüstlüğü kendilerine gerekli görenler hak sahiplerine haklarını

²²⁷ Duman, a. g. e. , Cilt III, s.103

²²⁸ Al-i İmran, 3/130

²²⁹ Fecr, 89/17-20

verirlerdi. Hak ya da değil, helal ya da haram düşünmüyorsunuz. Yani caiz olup olmamasına, helal veya haram'a aldırmiyorsunuz. Ne pahasına olursa olsun malı ele geçirmede tereddüt göstermiyorsunuz. Ne kadar mal sahibi olsanız da gözünüz doymuyor.”²³⁰

Allah Teâlâ Nisa Suresi 2 ve 6. âyetlerde “Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak (kendi malınızmış gibi) yemeyin; çünkü bu, büyük bir günahdır.” Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter.” buyurarak bu şekilde yetimin malının yenmemesini istemiştir.

“Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı, bâtil (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir.”²³¹

“Alış verişte karşılıklı rıza esastır; mecburiyetten kaynaklanan rıza, rıza sayılmaz. Dinen haram kılınmış olan faiz, kumar, rüşvet rıza ile de olsa helal değildir. Birinin malını gasp etmek, çalmak, hile ve aldatma yoluyla alma haramdır.”²³² Bir gün Hz. Peygamber buğday pazarından geçerken, bir buğday çuvalına elini sokup alt kısmından bir avuç çıkarttı. Üstü kuru olduğu halde buğdayın alt kısmının yaş olduğunu görünce öfkeleni ve “Neden yaşını üste koymadın? Herkes görür diye mi? Dikkat et aldatan bizden değildir!”²³³ buyurdu.

Allah’ın emrini çiğneyip haksızlık edenler ise cehenneme gideceklerdir. “Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu (haram yemeyi veya öldürmeyi) yaparsa (bilsin ki) onu ateşe koyacağız; bu ise Allah’a çok kolaydır.”²³⁴ Bu ayette görüldüğü üzere başkalarının hakkını gasp edenler ahirette cehennemin alevleriyle karşılaşacaklardır. Ahiret hayatını unutup dünyalıklara dalan kimseler maalesef haksız yollardan kazanç elde

²³⁰ Mevdudi, a.g. e. , Cilt VII, s. 89

²³¹ Nisa, 4/29

²³² Duman, a. g. e. , Cilt III, s.232

²³³ Müslim, İman, 43/164

²³⁴ Nisa, 4/30

etmektedirler. Bu kimseler yaptıkları bu kötü davranıştan dolayı cezalandırılacaklarını bilseler yaptıkları kötü fiilden vazgeçerler. İşte Allah böyle kimseleri ahiretteki azabı hatırlatarak uyarmaktadır ve malları haksız yoldan yememeyi emretmektedir.

VI. ÖLÇÜYÜ VE TARTIYI YANLIŞ YAPMA

Ölçü ve tartıyı düzgün yapmak Allah'ın emirlerindendir. "...ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz diye bunları emretti"²³⁵ Ölçü ve tartıda yanlışlık yapmamalıyız, tarttığımızda tam tartmalıyız, eksik tartmamalıyız.

Nefsine uyan bazı insanlar sattıkları şeyi eksik tartarak vermekte, aldıklarını ise ölçüsünden fazla almaktadırlar. Böylece daha çok kazanacaklarını düşünmektedirler. Tartı aletinin ayarını değiştirerek, tarttıkları şeyi tartının üzerinden hemen alarak ya da ellerini tartının üzerine koyup ağırlık sağlayarak ölçü ve tartıda hile yapmaktadırlar. Sonrada bunu açığözlülük sanmaktadırlar.

Cenab-ı Hak Mutaffifin Suresi 1-3. âyetlerde "Eksik ölçüp noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun! Onlar insanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam. Onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise eksik ölçer ve tartarlar." buyurarak bu insanları kınamıştır. "VEYL, başlıca şu mânâlarda tefsir olunmuştur: Şiddetli kötülük, hüznün ve helak, elem verici azap, cehennemde bir vadi adı.

İmam Ahmed ve Tirmizî Ebu Saîd'den şöyle rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: "Veyl, cehennemde bir vadidir ki kâfir onun dibine varmadan önce onda kırk yıl yukardan aşağı düşer."

İbnü Hibban ve Hâkim'in Sahih'lerinde: "Veyl, iki dağ arasında bir vadidir ki, kâfir..." İbnü Ebi Hatim de Abdullah'tan; "Cehennem'de irinden bir vadidir." diye rivayet etmiştir.

Ragıb'ın "Müfredat"ında, Asmeî demiştir ki: Veyl, bir kubuh, yani bir çirkinliktir. Bazan hasret çekme için de kullanılır. Veyl Cehennem'de bir vadidir diyenler, lügat

²³⁵En'âm, 6/152. Konuyla İlgili Diğer Ayetler İçin bkz. İsrâ, 17/35; Şuara, 26/181-184; Rahman, 55/8-9

itibariyle bu kelimenin mânâsı budur demek istememiş, ancak hakkında yüce Allah'ın “veyl” buyurduğu kimseler o ateşten bir yere yerleşmeyi hak etmiş, orası da onlar için sabit olmuştur demek istemişlerdir. Mutaffifin ise, mutaffif kelimesinin çoğuludur. “Mutaffifinler”in alırken dolgun, verirken eksik ölçekler anlamına geldiği, önünde açıklayıcı sıfatı olan iki ayetle anlatılmıştır.”²³⁶

Allah Teâlâ Kur'an'ı Kerim'de ölçü ve tartıyı yanlış yapan Medyen halkını helâk ettiğini anlatarak insanları uyarmıştır. “Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin için ondan başka tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi hayır (ve bolluk) içinde görüyorum. Ve ben, gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum. Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın; insanlara eşyalarını eksik vermeyin; yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın. Eğer mümin iseniz Allah'ın (helâlinden) bıraktığı (kâr) sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim. Dediler ki: Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını (putları), yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve çok akıllısın! Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı ile. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim. Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nuh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin! Lût kavmi de sizden uzak değildir. Rabbinizden bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, (müminleri) çok sever. Dediler ki: Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içimizde seni cidden zayıf (âciz) görüyoruz! Eğer kabilen olmasa, seni mutlaka taşlayarak öldürürüz. Sen bizden üstün değilsin. (Şuayb:) “Ey kavmim dedi, size göre benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, onu (Allah'ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır. Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber beklemekteyim.” Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri

²³⁶ Elmalılı, a. g. e. , Cilt VIII, s.312

tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çöke kaldılar. Sanki orada hiç barınmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak olduğu gibi Medyen kavmi de uzak oldu.”²³⁷

Bütün bu ayetlerde anlatılmak istenen şey; ölçü ve tartının doğru yapılmasıdır. Ölçü ve tartıda hile yapanlar ahirette şiddetli bir azaba maruz kalacaklardır.

²³⁷Hud, 11/84-95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AHLÂKTA AHİRET İNANCININ VURGULANMASI

AHLÂK

Ahlâk, huy, mizaç, karakter, tabiat anlamlarına gelen “hulk” kelimesinin çoğuludur. İslami ilimler terminolojisinde ahlâk, bir kişinin iyi veya kötü olarak nitelenmesine sebep olan manevi değerleri, huyları ve bunların tesiriyle ortaya koyduğu davranışlarının bütününe verilen addır.²³⁸

İnsanın mizacı, huyu, karakteri ve tabiatı iyi olabileceği gibi kötü de olabilir. Hadisler ve diğer İslami kaynaklarda huyların iyi olabileceği kötü olabileceği de vurgulanmıştır. İyi huy ve davranışlara “ahlâk-ı hasene=güzel huylar”, “ahlâk-ı hamide=övułmüő huylar”, “ahlâk-ı fadıla=üstün huylar”, “ahlâk-ı kerime=kerim huylar”; kötü huy ve davranışlara da “ahlâk-ı kabiha=çirkin huylar”, “ahlâk-ı seyyie=kötü huylar”, “ahlâk-ı zemime=kınanmış huylar” gibi tabirler kullanılmıştır.²³⁹

Kur'an-ı Kerim'e baktığımız zaman Allah insanlara çeşitli ahlâkî sorumluluklar yüklemiştir. Bu ahlâkî sorumlulukları yerine getirenleri güzel ahlaklı olarak nitelemiş ve bunlara ahirette vereceği ecirden bahsetmiş; ahlâkî sorumlulukları yerine getirmeyenleri ise kötü ahlaklı olarak vasıflandırmış ve ahirette bu kimselere vereceği azaptan bahsetmiştir. Biz de burada Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen güzel ve kötü ahlakî niteliklerden ve bunların ahiretteki karşılıklarından bahsedeceğiz.

²³⁸ İbn Manzur, a.g.e., Cilt X, s. 87

²³⁹ Ali Toksarı, “Ahlak” md. , İslamî Kavramlar, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s.

I. GÜZEL AHLÂK

A. İyilik ve Doğruluk

İyilik, Allah'ın rızasını kazanmaya sebep olacak her güzel iş ve davranıştır.²⁴⁰ Kur'an-ı Kerim'de iyilik kavramının karşılığı olarak birçok kelime geçmektedir. “Birr”, “hayr”, “hasen”, “tayyib”, “ihsan”, “salah” kavramları yerine göre iyilik olarak tercüme edilmektedir.²⁴¹

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de iyilerin özelliklerini ve mükâfatlarını şu şekilde haber vermiştir: “İyiler ise, kâfûr katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler. (Bu,) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır. O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. “Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.” “Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız” (derler). İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir. Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder. Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur. Yanlarında gümüşten kaplar ve billûr kupalar dolaştırılır. Gümüşten öyle kadehler ki onları istedikleri ölçüde tayin ve takdir etmişlerdir. Onlara orada bir kâseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebîl denir. O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedîmler dolaşır ki, onları gördüğünde, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın. Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün. Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Onlara şöyle denir:) Bu, sizin için bir mükâfattır. Sizin gayretiniz karşılığını bulmuştur.”²⁴²

²⁴⁰ Osman Çetin, “İyilik” md. , Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 1991, Cilt III, s.248

²⁴¹ Konuyla ilgili ayetler için bkz. Bakara, 2/44, 177, 197, 215; Âl-i İmran, 3/179; Nisa, 4/128; A'raf, 7/168; Casiye, 45/15

²⁴² İnsan, 76/5-22

Bu âyetleri Celal Yıldırım şöyle yorumlamıştır: “Cenâb-ı Hakk’ın değişmeyen sünnetlerinden biri de, **“iyiliğin karşılığı ancak iyiliktir”** anlamındaki sözüdür. O bakımdan dünyada sözü edilen dört madde çerçevesinde ömrünün her gününü fedakârlık, sabır, zarafet, anlayış, doğruluk, hayırhahlık ve hoşgörüyle değerlendiren mü’minler ahiret gününde on kadar üstün nimetle taltif edilirler:

“ Ebedi mutluluk yurdu cennet ve orada hazırlanan ipekten çok üstün elbiselerle mükâfatlandırılma vardır.”

“ Benzerleri olmayan tahtlara ve kanepelere yaslanırlar.”

Cennet’teki gerek ipekler, gerekse taht ve kanepeler bütünüyle Cenâb-ı Hakk’ın kudret eliyle yapıp işlenmiştir. Şüphesiz ki bunların tarifi mümkün değildir. Cenâb-ı Hakk oradaki yüksek nimetleri bizim anlayacağımız bir anlatımla haber verirken dünyada değer verdiğimiz nimetlerin ismini kullanmaktadır. Çünkü Rasulullah (a.s) Efendimiz’in beyanıyla, orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir gönülden geçmeyen nimetler, makamlar ve dereceler vardır.

“Karışımı kâfur olan bir bardaktan içerler” e gelince;

Kâfur: Hindistan’da yetişen bir ağacın reçinesinden imal edilen beyaz, nefis kokulu ve serinletici, ferahlatıcı bir maddedir. Ancak Cennet’teki “kâfur” bunun çok üstünde bir özellik taşır.

“Zencefil karışımı meşrubat” sunulacağına gelince bu yine bizim anlayıp azda olsa kavramamıza yönelik anlatım tarzıdır. Bizim “zencefil” dediğimiz bitki, sıcak ülkelerde yetişir. Hoş kokulu, iştah açıcı özelliği vardır. Mideyi bozmaz, ekşimeye neden olmaz. Sindirimi çok kolaydır, hekimlikte de kullanılır. Ancak İbn-i Abbas (r.a)’ın dediği gibi, cennetteki zencefil apayrı bir nefasettedir, dünyadakine hiç benzemez.

“Selsebil pınarı” na gelince; “selsebil” üç şekilde yorumlanmıştır:

- a) Bu bir pınardır ki, cennetliklerin irade ve arzularına uygun bir akış ve yayılış arz eder ve o sürekli bu özelliğini korur.
- b) Bu pınar Arş’ın altında veya Adn Cenneti’nden kaynaklanıp düzenli şekilde akar ve herkesin yararlanmasından yana bir düzenleme arz eder.

c) Boğazdan çok rahat ve zevk veren bir akışla inip geçtiği için bu ismi almıştır.”²⁴³

“Kur’an’da “sıdk” ve “hakk” olarak geçen doğruluk, insanı sözüyle fiilinin birbirine uygun olmasıdır.”²⁴⁴ Mevlana’nın ifadesiyle, insanın ya olduğu gibi görünmesi ya da görüldüğü gibi olması halidir. Âlimler, doğruluğu şahsiyetin meyvesi, asaletin esası, makbul bir huy ve hayırlı bir süs olarak tasvir ederler.”²⁴⁵

“İslâm mutasavvıflarına göre doğruluk, bütün mertebelerin kaynağı olan yüce bir makamdır. Yolu buradan geçmeyen sâlik, menzile ulaşamaz, helâk olur. Mü’min ve münafık, cennetlik ve cehennemlik bununla birbirinden ayırt edilir. Din binasının temeli, yakîn otağının direği olan sıdk(dogruluk), peygamberlik derecesinden sonra ikinci derecedir. Çünkü Yüce Allah: “Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, siddîkler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşdır”²⁴⁶ buyurmuş, iman, İslam ve sabır sahiplerinin sıdk ehli olduğunu duyurmuştur: “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakîler ancak onlardır!”²⁴⁷

Bu ayet, bu eylemleri ihlâs ile yapanların, sıdk ve takva sahibi olduklarını ve sıdkın, İslam ve iman makamı olduğunu açıkça ifade etmektedir. Cenâb-ı Hak, peygamberlerinden, her önce sıdk ve ihlâs ile davranacaklarına dair söz aldığını bildirmektedir: “Hani biz peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. (Evet) biz onlardan pek sağlam bir söz aldık. Allah bu sözü doğruları doğruluklarıyla sorumlu kılmak için aldı. Kâfirler için de çok acıklı bir azap hazırladı.”²⁴⁸ Başka bir âyette de: “Ta ki Allah sadâkat gösterenleri sadâkatları sebebiyle mükâfatlandırarak, münafıklara -dilerse- azap edecek yahut da

²⁴³ Celal Yıldırım, İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, Anadolu Yayınları, İzmir ts. , Cilt XII, s.6509

²⁴⁴ Mummer Ertan, “Sıdk” md. , Ş.İ.A. , Cilt V, s.399

²⁴⁵ Celal Türer; Ali kuşat, Ahlakım, Diyanet Yayınları, Ankara 2007, s.41

²⁴⁶ Nisa, 4/69

²⁴⁷ Bakara, 2/177

²⁴⁸ Ahzab, 33/7-8

(tevbe ederlerse) tevbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir”²⁴⁹ buyurmuştur.”²⁵⁰

Doğruluk, insan olmanın gerektirdiği bir yaşantı halidir. İnsan herhangi bir menfaat için değil de sadece insan olmanın gereği olarak sırf Allah’ın rızasını kazanmak için doğru olmalıdır. Çünkü doğruluk da tıpkı iyilik gibi bizi dünya ve ahirette sorumluluktan kurtaracak ve insanlar arasında yüksek makama erdirecek güzel bir erdemdir.

“(Bu konuşmadan sonra) Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O’ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur”²⁵¹ Allah Teâlâ ayette buyurduğu gibi doğru olan kimseleri cennetine koyacaktır ve doğrular Allah’ın rızasını kazanacaklardır.

B. İffet Korumak

İffet, haramdan uzak durmak, helal ve güzel olmayan şeylerden uzak durmak demektir.²⁵² Ahlâkî bir varlık olmanın gereği olan iffet, dünyada saygınlığı olan, huzurlu, ahirette Allah’ın hoşnutluğuna ermiş, mutlu insanların tutum ve özelliklerindendir.

İffet, ruhun temizliği, günahattan ve kabahatlerden uzak duruşun ifadesidir. İffet kendine ait olmayan hiçbir şeye göz dikmemek; her konuda gözü tok olmak anlamına da gelir. Her konuda meşru ve helal olana kani olan, kısaca kendi hakkına razı olan kimse de iffetli kimsedir. Ancak, iffet denilince akla ilk gelen ırz ve namusun korunmasıdır. Başkasının ırz ve namusuna, kendi ırz ve namusu gibi saygı göstermek aslında kendi ırz ve namusunu korumaktır.²⁵³

Allah Teâlâ Nur Suresi 30-31. âyetlerde “(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

²⁴⁹ Ahzab, 33/24

²⁵⁰ Süleyman Ateş, “Doğruluk” md. , Kur’an Ansiklopedisi, Kur’an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul ts. , Cilt V, s.259-260

²⁵¹ Maide, 5/19

²⁵² Mustafa Çağrı, “İffet” md. , DİA, Cilt XXI, s.506

²⁵³ Türer; Kuşat, a.g e. , s.42

Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.” buyurarak iffeti korumayı emretmiştir.

İffetli olmak hayâ duygusuyla irtibatlıdır. Hayâ duygusu olan kişi iffetini korur. Ancak hayâsız kişiler iffetlerini koruyamamaktadırlar. Maalesef giyim-kuşamda olsun, davranışlarda olsun hayâsızlıkların olduğu görülmektedir. Bazı toplumlarda iffet, namus kavramları önemini yitirmektedir. Bunun sebebi ise insanlar ahireti unuttular, ölümü unuttular. Allah'ın emrine göre yaşamayı terk ederek, hevâ ve heveslerine göre yaşamaya başladılar. Allah Teâlâ ise dünya zevklerine dalmayı zemmetmekte, ahiret için hazırlık yapmayı emretmektedirler.

C. Emanete Riayet Etmek

Emanet, insan fıtratının özü ile alakalı oldukça geniş bir kavramdır. İlk bakışta emanet denilince, korunmak ve istediği zaman sahibine verilmek üzere birisine teslim edilen bir şey akla gelir. Oysa emanet, en küçüğünden en büyüğüne bütün sorumluluklarımızı kapsar. Dolayısıyla emanetten söz edilince hayattaki bütün sorumlulukların akla gelmesi gerekir. Sağlığa dikkat etmek, saklanması istenen bir söz, eşyanın doğru kullanımı, herhangi bir görevi yerine getirmek vs. hepsi emanet kavramı içinde düşünülebilir.

Emanete riayet, esasında güvenilir insan olmanın doğal sonucudur. İslam dini, ahlâk ilkeleriyle güvenilir bir insan oluşturmak ister. Sevgili Peygamberimiz bu hususu

“Müslüman, insanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir”²⁵⁴ diyerek dile getirir.

Allah (c.c.) Bakara Suresi 283. âyette “...emaneti sahibine versin...” buyurarak emaneti, aldığımız gibi teslim etmemizi emretmektedir. Emanet edilen şeyi gözümüz gibi korumalıyız. Çünkü emanet eden kişi bize güvenip malını teslim etmiştir. Bu güveni boşa çıkarmamamız gerekir.

Emanete riayet eden erdemli insanlar olduğu gibi emanete ihanet eden kötü ahlaklı kimseler vardır. Kur'an-ı Kerim'de Allah “Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder.” Abdullah b. Selam gibi. Kureyşli birisi, Abdullah b. Selam'a 2000 ukye para emanet etmiş, o da bu meblağı sonradan iade etmişti. “Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet bıraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez.” Ka'b b. Eşref bunlardan biridir. Kureyşli bir zat ona bir tek dinar emanet etmişti. O da bunu inkâr edip geri vermemişti.²⁵⁵

Buradaki anlam, kitap ehlinde öyle insanlar vardır ki, onlar emanet ehli olma konusunda zirveye ulaşmışlar. Onlara çok fazla miktarda bir mal emanet edilmiş olsa, yerine iade ederler. Öyleleri de vardır ki, hıyanetin zirvesine ulaşmış olup, kendilerine azıcık bir şey emanet etmiş olsanız, ona ihanet ederler.

Sen üzerinde durup, başına dikilmedikçe ve birtakım deliller göstererek muhakeme olmadıkça sana hakkını ödemezler.²⁵⁶ Bu hakları ödemeyişlerinin sebebi, “Bu da onların”, kitap ehli olmayan “ümîlilere karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur” demelerindendir. Allah adına bile bile yalan söylüyorlar²⁵⁷ buyurmaktadır. Bu bahsedilen kişiler her toplumda mevcuttur. Hatta öyle kişiler var ki başına dikilsen bile emanetini geri alamazsın.

Allah Teâlâ emaneti güvenilir kişilere vermemizi tavsiye ediyor. “Allah size, mutlaka **emanetleri ehli olanlara vermenizi** ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle

²⁵⁴ Tirmizi, İman,12

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan Tefsiri, (Çev. : Abdullah Öz; Ali Rıza Temel; Cüneyt Gökçe ve Diğerleri), Damla Yayınevi, İstanbul 1995, Cilt II, s. 24

²⁵⁶ Bursevî, a. g. e. , Cilt II, s.24

²⁵⁷ Âl-i İmran, 3/75

hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.”²⁵⁸

Rabbimiz iyi mü'minlerin özelliklerini sayarken, onların emanete riayet ettiklerini zikrediyor²⁵⁹ ve onların cennete gideceklerini müjdeliyor.²⁶⁰ İşte bu dünyanın geçici menfaatlerini tercih etmeyerek emanete riayet edenler ahirette cennetle mükafatlandırılacaklardır.

D. Sözünde Durmak

Sözünde durmak ya da verilen bir sözün yerine getirilmesi ahlakî ilkelerden biridir. Zira bu hâl, o kişinin doğru ve dürüst bir kişi olduğunu gösterir. Sözünde durmak, birey için olduğu kadar, toplumsal hayat için de büyük bir öneme sahiptir. Hayatın her anında, söz gelimi günlük işlerinden tutun da memuriyet, ticaret, aile kurumunun tesis edilmesinde sürekli olarak bir söz verişin olduğunu görmekteyiz. Bu noktada bir insanın ahlakî bakımından değerlendirilmesi, öncelikle verdiği sözlere, yaptığı fiillere sadık kalıp kalmadığı ile belirlenir. “O halde insanın Yüce Allah ile diğer insanlar ve eşya ile ilişkilerini düzenleyen kuralların temelinde doğruluğu, verdiği söze sadık kalması yatmaktadır.”²⁶¹

Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de insanların sözlerinde durmalarını emretmiştir. “Antlaşma yaptığınız zaman Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin...”²⁶² Sözünde durmak ahlak ve insanlık yönünden gereklidir. Zira verilen sözleri tutmamak insanlar arasındaki ilişkileri ve toplumsal düzeni bozar. Bir kimse söz verdiği zaman onu yerine getirmelidir. Çünkü o verilen söz, özgür ve şahsiyet sahibi kişi üzerine gerekli bir borçtur. Eğer o kimse vaadini yerine getiremeyecekse söz vermemelidir. Verdiği söze riayet etmemek Hz. Peygamber tarafından münafıklık alameti sayılmıştır.²⁶³ İyi ahlaklı bir kimse verdiği sözü tutmalıdır.

²⁵⁸ Nisa, 4/58

²⁵⁹ Mü'minun, 23/8; Mearic, 70/32

²⁶⁰ Konuyla ilgili ayetler için bkz. Mü'minun, 23/10-11

²⁶¹ Türer; Kuşat, a.g e, s.51

²⁶² Nahl, 16/91

²⁶³ “Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez, emanete riayet etmez.” (Müslim, İman,107)

E. Adalet

Adalet, ferdî ve ictimai yapıda dirlik ve düzenliği, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlayan ahlakî bir erdemdir.²⁶⁴ Adalet, her şeyi yerli yerine koymak, hak edenin hakkını ne eksik ne fazla noksansız olarak vermektir. Adaletin zıddı zulüm ve taşkınlıktır. Bir toplumda dirlik ve düzenin sağlanması ve düzenin sürdürülmesi ancak adalet sayesinde mümkündür. Adalet yaşantı haline getirilmesi gereken ahlakî bir değerdir. İnsanın, adaleti yaşantı haline getirilmesi demek; hangi işi yapıyorsa o işi hakkıyla yapması demektir. Bir başka deyişle adalet, işi nasıl yapmak gerekiyorsa o şekilde yapmak demektir. Allah Teâlâ “Muhakkak ki Allah, **adaleti**, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor”²⁶⁵ buyurmuştur. Bu ayette Allah adaleti emretmektedir. Çünkü “adalet mülkün temeli, toplum hayatının güven ve huzuru, ferd ve ailenin en sağlam dayanağıdır.”²⁶⁶

Adalet, her türlü beşeri ilişkide gözetilmesi gereken temel ahlakî bir fazilet olduğu için, adalet konusunda titizlik göstermek gerek ferdin gerekse toplumun huzuru için zorunludur.

Cenab-ı Hak Sa’d Suresi 26. âyette “Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah’ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah’ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.” buyurarak adaletli davranmayanları cezalandıracağını haber vermektedir. Bu ayet sadece Davud (a.s.)’a yönelik bir uyarı değil, bütün müslümanlara yönelik bir ikazdır. Yani adaletli davranmayanlar ahirette çetin bir azapla karşılaşacaklardır.

F. Hoşgörülü ve Affedici Olmak

Güzel ahlak denildiğinde ilk akla gelen ilkelerden biri de hoşgördür. Hoşgörü, genelde kusurlara göz yummak, aldırmmamak,²⁶⁷ her şeyi anlayışla karşılama, olabildiği kadar

²⁶⁴ Çağrııcı, “Adalet” md. , DİA, Cilt I, s.341

²⁶⁵ Nahl, 16/90

²⁶⁶ Yıldırım, a. g. e. , Cilt VII, s.3382

²⁶⁷ Karaman, “Hoşgörü” md. , Dini Kavramlar Sözlüğü, s.263

hoş görme hali şeklinde tarif edilir. “Hoşgörü “müsamaha” ve “tolerans” kelimelerinden daha yüksek bir ruh halini ve üstün bir ahlak tavrını ifade eder.”²⁶⁸

Hoşgörü, aslında varoluştan kaynaklanan bir erdem, bir değerdir. Zira insanın doğumundan itibaren “insan hakları” denen bir takım haklarla donanmış kabul edilmesi hoşgörüye yer açar. Bu yüzden aslında hoşgörü, başkasına varlıkta yer açmak, yer vermek tavrıdır. Başkasına varlıkta yer açmak, batı düşüncesindeki “yaşamak için mücadele” veya “insan insanın kurdudur” gibi doğal olmayan, taassubu ön plana çıkaran anlayışlar yerine; ortak yaşamayı, dayanışmayı, türlerin bekasını sağlayan “doğal sevgiyi” gösterir. Hepimizin ortak kabulüdür ki âlemdeki varlıklarda farklılık vardır, bu farklılıklar inkâr edilemez. Ancak bu farkların bir araya getirilerek kaynaştırılması gerekir. Bu ise ancak hoşgörü ortamında gerçekleşir.

Allah Teâlâ birçok âyette hoşgörülü ve affedici olmayı emretmiştir. Bu ayetlerden birisi şöyledir: “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”²⁶⁹

Yakınlarımızdan bize karşı hatalı davrananları affetmemizi istemiştir: “İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”²⁷⁰ “Hz.Aişe’ye iftira edenlerden biri de, Hz. Ebubekir’in, himayesini ve bakımını üzerine aldığı Mıstah adlı bir kişi idi. Bu hadise üzerine Hz. Ebubekir, bir daha bu adama maddi yardımda bulunmayacağına dair yemin etti. İşte, müfessirlere göre, yukarıdaki ayet hem Hz. Ebubekir (r.a.)’in faziletine işaret edilmekte, hem de ona ve diğer müminlere, Allah rızası için yapa geldikleri yardımları kesmemeleri öğütlenmektedir.”²⁷¹ Bu âyetten anlaşılacağı üzere bize karşı hatalı olanları affedip onlara hoşgörülü davranmalıyız. Nitekim Allah Teâlâ Al-i İmran Suresi 134. âyette “O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.” buyurarak takvalı olan

²⁶⁸ Türer; Kuşat, a. g. e. , s.48

²⁶⁹ Teğabün, 64/14

²⁷⁰ Nur, 24/22

²⁷¹ Yıldırım, a. g. e. , Cilt VIII, s.4184

kişilerin affedici olduğunu haber vermektedir. Biz de takvalı olmak istiyorsak affedici olmalıyız.

G. Sabır

Sabır, insanın hayatta karşılaştığı güçlüklerle, sıkıntılara göğüs germesidir. Sabır, zorluk ve sıkıntılara ilk anda gösterilen bir kabullenme halini temsil ettiği gibi; haramlardan uzak kalma ve dinî emirlere sebatla uyma anlamına da gelir.

Süleyman Ateş de sabrı şu şekilde açıklamıştır: Zorluklara dayanmak, nefsi tutmak demektir. En makbulü de ilk andaki sabretmedir. Müslim’in çıkardığı bir hadise göre nefse güç gelen, fakat sevabı çok olan sabır, musibet ateşinin hücum ettiği zamanda yapılan sabırdır. Zira bu, kalbin gücüne ve sabır makamında sebatına delalet eder. Ama musibetin ateşi soğuduktan, ilk şoku geçtikten sonra herkes sabreder. Bundan dolayı her akıllı, üç gün sonra ahmağın yapacağı işi, ilk andan itibaren yapmalıdır. Sehl b. Abdullah et-Tüsterî şöyle demiştir: “Sabır iki çeşittir. Biri günaha girmemeye sabırdır ki bunu yapan mücahittir. Biri de Allah’a ibadete sabırdır ki bunu yapan da abiddir. Hem günah işlememeye hem de ibadete sabreden kimseye Allah, kazasına rıza yeteneği verir. Rızanın işareti, gelen iyilik ve kötülöklere karşı kalbin sükûnu (dalgalanması)dır. Yunus ne güzel söylemiş: “Lütfun da hoş, kahrın da hoş” diye! Rüveym: “Sabır şikâyeti bırakmaktır”, Ebu Ali: “Sabır Allah’ın takdirine itiraz etmemektir. Fakat şikâyet etmeden başına gelen belayı söylemen, sabra aykırı değildir. Yüce Allah, “Ya Rabbi bu dert bana dokundu!”²⁷² diyerek derdini söyleyen Eyyub’u: “Biz onu sabredici bulduk, ne güzel kuldu o!”²⁷³ diyerek övmüştür”²⁷⁴ Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Kendisine bir musibet erişmiş olan kimse, hatırladığı zaman istircâ’ ederse, aradan uzun zaman geçmiş olsa dahi, kendisine o musibetin ilk vuku bulduğu gündeki gibi sevap verilir”²⁷⁵

İnsan yaşarken zaman zaman sıkıntılarla karşılaşır. Hayatın güzel, kolay anları olduğu gibi, zor ve sıkıntılı anları da vardır. İşte bu anları atlatabilmek için insanın sabretmesi gerekir. Kişi sabırla, kendisine ulaşabilecek sıkıntı ve dertleri kendisinden uzaklaştırır.

²⁷² Enbiya, 21/83

²⁷³ Sâd, 38/44

²⁷⁴ Ateş, a. g. e. , Cilt I, s.264

²⁷⁵ Muhammed b. Yezîd İbn Mace, Sünen-i İbn Mace, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, Cenâiz, 55

İnançlı ve ahlaklı kişiye düşen, hayatın güzelliklerini de zorluklarını da birer imtihan konusu olarak Allah'tan bilmek ve güzelliklere şükrederek; zorluklara sabırla göğüs germektir. Bu durum, insanı hem olgunlaştıran, yaşam direncini yükselten hem de ona iyilikler kazandıran bir haldir. Nitekim Hz. Peygamber bu durumu şöyle açıklar: “Mü'min kişinin işine şaşılır. Zira onun her işi sonuç itibarıyla kendisi için hayırdır. Bolluk ve nimete kavuşursa onu Allah'tan bilir ve ona şükreder; o sayede de bolluk ve nimet, sonuç itibarıyla onun için hayır olmuş olur. Darlık ve musibetle karşılaşarsa onu da Allah'tan bilir ve ona sabreder; o sayede o darlık ve musibet de sonuç itibarıyla onun için hayır olmuş olur.”²⁷⁶

Allah Teâlâ sabır ve namaz ile Allah'tan yardım istemeyi tavsiye ederek bu kişilerin yanında olduğunu bildirmiştir: “Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir”²⁷⁷

Cenab-ı Hak Bakara Suresi 155. âyette “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele!” buyurarak insanların çeşitli sıkıntılarla imtihan edildiğini söylemiş ve bu sıkıntıların sonunda sabredenleri müjdelemiştir. Diğer ayetlerde ise sabredenlerin mükâfatını şu şekilde bildirmiştir: “(Melekler:) Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir! (derler)”²⁷⁸

“İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır”²⁷⁹

II. KÖTÜ AHLÂK

A. Yalan Söylemek

Yalan söylemek doğru olmayan bir şeyi söylemektir. Olmayan bir şeyi varmış gibi ya da olan bir şeyi yokmuş gibi göstermektir. Yalan en çirkin kötülüklerden biridir. Yalan söylemek, insanın şeref ve haysiyetini zedeleyen ve onu küçük düşüren davranıştır.

²⁷⁶ Müslim, Zühd, 64

²⁷⁷ Bakara, 2/153

²⁷⁸ Ra'd, 13/24

²⁷⁹ Furkan, 25/75. Konuyla İlgili Diğer Ayetler İçin bkz. Al-i İmran, 3/15-17; Ankebut, 29/58-59; Kasas, 28/54

Bunun böyle olduğunu, esasen yalancının kendisi de bilir. Çünkü yalan söyleyen kişi, kendisine yalancı denilmesini istemez.²⁸⁰

Yalan, insanı çevresinde güvenilmeyen, itibar edilmeyen biri konumuna düşürür. Bu tür insanlara hiç kimse güvenmez. Doğru sözlü olmak, ne kadar insanî ve ahlakî bir özellik ise; yalancılıkta o kadar gayr-i insanî ve ahlak dışı bir davranıştır. Zira yalan söyleme, sadece insanlar arasındaki ilişkileri sarsmaz; aynı zamanda bir kısım insanların haklarının yok olmasına, haksız olan insanların da hak sahibi olmasına sebep olur.

İnsanların sağlıklı ve samimi ilişkiler kurma imkânını ortadan kaldıran yalancılık, Kur'an'da kesin bir dil ile yasaklanmıştır. "...yalan sözden kaçının."²⁸¹

"Yalanı ancak, Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir."²⁸²

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de yalan söyleyenlerin ahirette dayanılmaz bir azap göreceklerini bildirmiştir.²⁸³ İnsanlar bir takım menfaatler elde edebilmek için yalana başvurmaktadırlar. Bunu yaparken kısa vadeli menfaatleri elde etmekte; asıl menfaati ise kaybetmektedirler. Yani bu dünyada çıkarları için yalan söylerken ahiretteki menfaati kaybedip azaba maruz kalacaklardır.

B. İftira Etmek

İftira, bir kimseye yapmadığı bir şeyi yaptı diye söylemektir.²⁸⁴ Bu durumu İslam kabul etmediği gibi akıl da uygun görmez. Zira iftira ahlakî kusur olmanın ötesinde bir suçtur. Kolayca atılan bir iftira, zorluklarla kurulan aile yuvalarının yıkılmasına, arkadaşlık bağlarının kopmasına sebep olur. Bu yüzden iftira hem ferd için hem de toplum için yapılabilecek en büyük kötülüktür. İftira etmekle kişi, farkında olmadan en büyük zararı kendisine verir. Çünkü söylediğinin iftira olduğu ortaya çıkarsa toplum tarafından dışlanır, yalnızlığa itilir.

²⁸⁰ Türer; Kuşat, a.g e. , s.63

²⁸¹ Hac, 22/30

²⁸² Nahl, 16/105

²⁸³ Bakara, 2/10

²⁸⁴ Çağrı, "İftira" md. , DİA, Cilt XXI, s.522

İftira deyince ilk akla gelen namuslu insanları zina ile suçlamaktır. Zina iftirasında bulunanların dünyadaki cezası Nur Suresi 4. âyette “Namuslu kadınlara zina esnasında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.” buyrulduğu gibi seksen deynek vurmaktır. Ahiretteki cezası ise çok büyük azaptır. “Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Onlar için çok büyük bir azap vardır. O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edecektir”²⁸⁵ “Âyet-i kerime de zikredilen: “İffetli, hiçbir şeyden habersiz mümin kadınlar”dan maksat, bazı müfessirlere göre, Hz. Aişe'dir. Ancak âyetin beyan ettiği sıfatları taşıyan herkes için bu hüküm geçerlidir. Böyle kadınlara zina isnad edip de sonra tövbe etmeyenler, dünya ve âhirette lanete uğratılmış olurlar.

Bazılarına göre ise bu âyet, sadece Rasulullah'ın hanımları için inmiştir. Rasulullah'ın hanımlarına dil uzatanların tövbeleri kabul değildir. Bunlar, dünya ve âhirette lanete uğratılmışlardır.

Diğer bir kısım müfessirlere göre ise bu âyet-i kerime, Rasulullah'ın hanımları hakkında nazil olmuş sonra bu surenin baş tarafındaki dördüncü ve beşinci âyetler inmiş, iffetli hanımlara zina isnad edenlere seksen sopa vurulmasını ve bunlar için tövbe kapısının açık olduğunu beyan etmişlerdir.”²⁸⁶

C. Gıybet

Gıybet, bir kimsenin aleyhindeki incitici, küçültücü söz ve davranışlar demektir.²⁸⁷ Gıybet, bir insanın arkasından hoşlanmayacağı şeyleri konuşmaktır. Konuşulan şeylerin doğru olması, bir insanın arkasından konuşmayı haklı kılmaz. Zaten bir insanın hakkında yalan şeyleri söylemek iftiradır. Gıybet, insanlar arasındaki güven ortamını sarsarak toplumun huzurunu bozar. Bu sebeple gıybet yapılmamalıdır. Ancak gıybet, günümüzde en çok yapılan kötü davranışlardan biridir. Birçok Müslüman namazı kılmakta, orucu tutmakta fakat gıybeti terk etmemektedir. İki insan bir araya geldiği zaman çok geçmeden birilerini çekiştirmeye başlamaktadırlar.

²⁸⁵ Nur, 24/23-24

²⁸⁶ Taberi, a. g. e. , Cilt VI, s.131

²⁸⁷ Çağırıcı, “Gıybet” md. , DİA, Cilt XIV, s.63

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Birinizin gıybetini yapmayın. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.”²⁸⁸

Görüldüğü gibi âyette, gıybet etmenin insanın kan ve etini yemek gibi tiksindirici bir iş olduğu ifade ediliyor. Bu kötü eylemin yapılmaması ve engellenmesi fert ve toplumun vazifelerindendir. Dargınlık ve düşmanlıklara sebep olan gıybetten uzak durmak gerekir.

D. Kibir

Kibir, büyüklenme, başkalarını küçük görme ve kişinin kendi kendisini hüner, şeref, servet ve başarı bakımından üstün görüp kendini beğenmesidir.²⁸⁹ Allah Teâlâ kullarını bu kötü davranıştan men etmiştir:

“Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.”²⁹⁰

Kibrin kötü ve yerilen bir davranış kabul edilmesinin ve Allah'ın kibirli olanları sevmemesinin arka planındaki gerçek, insanın kendine verilen birtakım kabiliyetleri ve nimetleri yanlış değerlendirmesi, etrafındaki olay ve olguları yanlış anlamlandırması sebebiyledir. Kibirlenmek, insanın sahip olduğu değer gerçek sahibini bilmemesi, kısaca kendini tanımaması demektir. İslam'daki inanç sisteminin temelindeki tevhid gereği her şeyin gerçek sahibi Allah'tır. Azamet O'na aittir. Bu gerçeği bilen kişi kesinlikle kibirlenmemelidir.

Peygamber Efendimiz “Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse ateşe girmez. Kalbinde zerre kadar kibir bulunan da cennete giremez.”²⁹¹

Allah Teâlâ ise aşağıdaki ayetlerde kibirlenenlerin cehenneme gideceğini ve o yerin çok kötü olduğunu bildirmiştir: “...O'na kulluktan geri durup büyüklenen kimselerin hepsini

²⁸⁸ Hucurat, 49/12

²⁸⁹ Selahattin Polat, “Kibir” md. ,İslami Kavramlar, s.438

²⁹⁰ Lokman, 31/18

²⁹¹ Müslim, İman, 39

(Allah) yakında huzuruna toplayacaktır. İman edip iyi işler yapanlara (Allah) ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir. Kulluğundan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar. (Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak bir kimse bulamazlar.)”²⁹²

“Onlara: İçinde ebedî kalacağınız cehennemden kapılarından girin; kibirlenenlerin yeri ne kötü! denilir.”²⁹³

“Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür. İçinde ebedî kalmak üzere cehennemden kapılarından girin! Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir!”²⁹⁴

E. Bozgunculuk

Yeryüzünde ilahi iradeye uygun olan düzenin, doğanın, çevrenin, toplum huzurunun, din, mal, can, akıl ve namus güvenliğinin, insan hakları ve özgürlüklerinin, ahlakın, çalışma düzeninin, ticaretin, birlikteliğin ve toplum barışının bozulması çabalarına bozgunculuk(ifsat), bunları bozanlara da müfsit denir. Fesad aslında varlık ve oluştaki dengeyi bozmaktır. Bu bazen insanın ruhunda, bazen bedenimizde bazen de dış dünyamızda meydana gelir. Fesadın temelinde insanın ahlakî ve tabi değerleri, kendi şahsi dürtüleri uğruna ters yüz etmesinde yatar. En yıkıcı fesad şıktır. Çünkü o, yaratıcıya has kudret ve değerleri başka varlıklara atfetmek anlamına gelir.(Ayrıntılı bilgi için bkz. şirk konusu) İnsanın ürettiği fesad, yeryüzünü kargaşa ve mutsuzlukla doldurur.²⁹⁵

“İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”²⁹⁶

Allah Teâlâ toplumun barış ve huzurunu sağlamak için bozgunculuk yapmayı men etmiştir. “İslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a

²⁹² Nisa, 4/172-173

²⁹³ Zümer, 39/72

²⁹⁴ Mü'min, 40/75-76

²⁹⁵ Türer; Kuşat, a.g e. , s. 60

²⁹⁶ Rum, 30/41

korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.”²⁹⁷

“Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükme isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur!”²⁹⁸

Bozgunculuk yapanların dünyada ve ahiretteki cezaları şöyledir:

“Allah ve Rasûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.”²⁹⁹

“Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar; işte lânet onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.”³⁰⁰

F. İsrâf

İsrâf, insanın herhangi bir işte haddi aşması, aşırı gitmesi, sözünü, gücünü, zamanını, malını ve mülkünü boş yere ve haram yerlere harcaması, yerli yerinde kullanmaması, saçıp savurması, ölçülü hareket etmemesi olarak tanımlanabilir.³⁰¹ İsrâf edene müsrif denir. İsrâf ile ilgili temel ilke, Kur'an tarafından şöyle konulmuştur: “...yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.”³⁰²

İnsan hayatında rahat bir yaşam için iki şey gereklidir. Bunlardan biri kazanmak, diğeri de elde olanı yerinde harcamaktır. Bunlardan biri eksik olursa hayatın düzeni bozulur, yaşam zorlaşır, huzur yok olur. Varlığın kıymetinin bilinmesi, yerinde ve ancak ihtiyaca göre sarf edilmesi pek önemli bir görevdir. Ancak insanlar lüks yaşam adına zamanlarını, eşyalarını, yiyeceklerini israf etmektedirler. O kıymetli zamanları, televizyon başında gayr-i ahlakî programları seyrederek, kumar oynayarak, gayr-i meşru

²⁹⁷ A'raf, 7/56

²⁹⁸ A'raf, 7/86

²⁹⁹ Maide, 5/33

³⁰⁰ Ra'd, 13/25

³⁰¹ Cengiz Kallek, “İsrâf” md. , DİA, Cilt XXIII, 178

³⁰² A'raf, 7/31

eğlenceler tertipleyerek boşa harcamaktadırlar. Daha eşyalar eskimeden modası geçti diye eşyaları değiştirmektedirler. Yemek masalarına gereğinden fazla yiyecekler konmakta, bunların çoğu da yenmemekte ve çöpe dökülerek israf edilmektedir. Allah Teâlâ ise nimetlerden gerektiği kadar faydalanmayı tavsiye etmekte, israfı ise men etmektedir. “Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.”³⁰³

G. Riya

Riya iş, söz ve davranışlarda gösterişe yer vermektir.³⁰⁴ Bir iyiliği veya güzel bir davranışı Allah rızası için değil de başkalarının beğenisini toplamak için yapmak demektir. Riya, büyüklenmeden kaynaklanır ve iki yüzlülükle alakalıdır. Riya, insanlar arasında maddî ve manevî çıkar sağlamak için yapılır. Şan ve şöhret elde edebilmek için, insanlar tarafından kutsal değerlere karşı beslenen bağlılık ve hürmet duygularının istismar edilmesi, riyanın en kötü şeklidir. Bu tür davranışlar, hilekârlık ve yalancılıktır. İnsan şeref ve haysiyetine hakarettir.

Riyanın her çeşidi ahlaksızlık olduğu halde ibadetleri riya ile yapmak daha büyük bir ahlaksızlıktır. Oysa ibadet sadece Allah için yapılır. Gösteriş için ve bir çıkar düşüncesiyle Kur'an okumak, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, sadaka vermek ibadetleri boşa çıkarır.

Cenâb-ı Hak “Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.”³⁰⁵ buyurmuştur. Şu halde Allah'ın emrini ve rızasını düşünerek değil de, gösteriş için ibadet etmek, âlim ve bilgili desinler diye ilimle uğraşmak, cömert tanınmak için zekât ve sadaka vermek, riyadan ibaret olup kötü bir davranışın

³⁰³ En'am, 6/141

³⁰⁴ Polat, “Riya” md. , İslami Kavramlar, s.606

³⁰⁵ Bakara, 2/264

ötesinde bir anlam ifade etmemektedir. Riya çok değişik şekillerde yapılmakla birlikte, bunlarda ortak özellik dindarlık veya dürüstlük görüntüsü altında, insanlar arasında çıkar sağlamak, şan ve şöhrete ulaşmak arzusudur. Müslümanın ahlakî ilkesi, Allah’a ve insanlara karşı samimi davranarak riyaadan uzak durmak, Allah rızasını insanların övgüsü, isteği, yergisi, korkusu ve çıkar düşüncesine tercih etmek olmalıdır.³⁰⁶

H. Adam Öldürmek

Adam öldürmek, İslam’a göre Allah’a şirk koştuktan sonra en büyük suç, en büyük kötülüktür. Masum insanların canına kıyma, fert ve topluma zarar veren; maddi ve manevi huzuru yok eden korkunç bir davranıştır. Yüce Allah, kasten insan öldürmeyi yasaklamış ve haksız yere bir insanı öldürmeyi bütün imsanları öldürmek gibi saymıştır. “... Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur...”³⁰⁷

Allah Teâlâ bu kötü işi engellemek için kisası emretmiştir. “Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kisas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür). Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa artık (taraflar) hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir. Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim bundan sonra haddi aşarsa muhakkak onun için elem verici bir azap vardır. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.”³⁰⁸

Bu ceza ile cinayet işlemek azalmakta ve insanların hayatı kurtulmaktadır. Şöyle ki: Bir insan, başkasını öldürdüğünde ceza olarak kendisinin de öldürüleceğini bildiği zaman kesinlikle bu işe yeltenmez. Ancak günümüzde uygulanan cezaların caydırıcılığı yoktur. Bu sebeple de eline silah ve bıçak alan, önüne geleni öldürmektedir.

Allah Teâlâ bu dünyada kasten adam öldürene kisas cezasının uygulanmasını emretmekle birlikte ahirette de ceza vereceğini Kur’an-ı Kerim’de bildirmiştir. “Kim bir

³⁰⁶ Türer; Kuşat, a.g e. , s. 67

³⁰⁷ Maide, 5/32

³⁰⁸ Bakara, 2/178-179

mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”³⁰⁹

I. Hırsızlık

Hırsızlık, bir kimsenin kendisine ait olmayan mal, değer ve imkânı gizlice alması, kendine mal etmesidir. Hırsızlık, dinimizde yasak edilen davranışlardan biridir. Zira hırsızlık, emeksiz ve gayretsiz kazanmaya, başkalarının mağdur olmasına sebep olmaktadır. Hırsızlık bir toplumda ahlaki çöküntünün işaretidir. Maddi ve manevi önlemlere başvurarak, hırsızlığı ortadan kaldırmak gerekir.

İslam dini, her şeyin temiz ve güzel olanını kabul etmiş, çirkin ve kirli olanını haram saymış, reddetmiştir. Malın temizi, helal yoldan kazanılmış olanıdır. Dinimiz, malların helal yoldan kazanılması konusunda sadece emir vermeyi yeterli görmemiş; insanlığı hırsızlığa götürebilecek olan yollardan uzaklaştırdığı gibi, zekât verilmesini, yardımlaşmayı, sadaka ve borç vermeyi, sosyal güvenliği sağlamayı öngörmüştür.

Yüce Allah Maide Suresi 38. âyette “Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.” buyurmuştur. Bir önceki konuda bahsettiğimiz gibi Cenâb-ı Hak bu cezanın uygulanmasını isteyerek insanları, hırsızlık yapmaktan engellemeyi öngörmüştür.

Günümüzde hırsızlık olayları çok artmıştır. Bunun en önemli sebebi, Allah'ın emir ve yasaklarını bilmemek ve ahiret inancının kalplere yerleşmemiş olmasıdır. İkinci önemli sebebi ise günümüzdeki cezaların caydırıcı olmamasıdır. Hırsızlık yapmayı düşünenler uygulanan cezalardan kokmamaktadır. Hatta “canım ne var yakalanırsam altı ay bir sene yatar çıkarım, nasıl olsa orda bedava yemek de var yatak da var” diyerek cezayı basit bulduklarını ifade edenler bile olmaktadır. Ancak hakiki mü'minler Rablerinden sakınırlar, helal yoldan kazanç sağlarlar, hırsızlık gibi kötü işlere bulaşmazlar. Çünkü onların ahirete olan inançları tamdır. Yapılan her işin karşılığının görüleceğine kesin bir şekilde inanırlar. Bu sebeple de kötü işlerden uzak dururlar.

³⁰⁹ Nisa, 4/93

SONUÇ

Bu çalışmanın girişinde “dünya”, “ahiret” ve “dünyevîleşme” kavramları ele alındı. Dünyanın, üzerinde yaşanan yeryüzü olduğu, Kur’an-ı Kerim’de ise bu anlamda arz kelimesinin kullanıldığı, dünya kelimesiyle de yeryüzünde yaşanan hayatın ifade edildiği işlendi. Ahiretin ise öldükten sonra başlayıp devam edecek hayatın adı olduğuna değinildi. Dünyanın fani, ahiretin ise ebedi olduğu vurgulandı. Buna rağmen insanların dünyaya gereğinden fazla meyil gösterip, ahireti unutacak şekilde dünyevîleşme eğilimlerinin olduğu belirtildi. “Dünyevîleşme” kavramı, insanın imanî, ahlâkî, sosyal, ticarî meselelerin tümünde emeğini, gücünü ve imkânını dünyevî unsurlara yoğunlaştırması şeklinde açıklandı. Dünyevîleşmenin Yunan tabiat felsefesi ile başlayıp ilerlediği ve bütün toplumları etkisi altına aldığı işlendi.

İslam toplumlarında, Me’mun dönemindeki tercüme faaliyetleri ile dünyevîleşme etkisinin arttığı ve bunun sırasıyla bilgide dünyevîleşme, usûl sahasında dünyevîleşme ve kişi hayatında dünyevîleşme olarak devam edip gittiği ele alındı. Günümüzde de İslam toplumlarının dünyevîleşme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu konusuna değinildi.

Çalışmanın gelişme bölümünde ise inanıp iyi işler yapanların; dünyevîleşmenin etkisinde kalarak inkâr edip kötü işler yapanların ahiretteki hallerine değinildi ve şu sonuçlara ulaşıldı: İnanıp salih amel işleyenler cennete gidecek ve orada çeşitli nimetlere gark olacaklardır. Dünyalıklara dalarak iman esaslarını inkâr edip, Allah’ın emir ve yasaklarına uymayanlar ise cehenneme gideceklerdir ve orada elîm bir azaba dûçar olacaklardır. Cenâb-ı Hakk, Kur’an-ı Kerim’de, her işin ahirette karşılığının verileceğini sürekli vurgulayarak dünyevîleşme tehlikesine karşı, insanları uyarmıştır.

Sonuç olarak, Kur’an-ı Kerim’de ahiret inancının sürekli vurgulandığı ve bu şekilde insanların dünyevîleşme tehlikesine karşı uyarıldığı görüldü.

KAYNAKÇA

- Abdu'l-Bâki, Muhammed Fuad, Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfazı'l-Kur'an'il-Kerim, Beyrut-Lübnan 2003.
- Arslan, Abdurrahman, "Dünyevîleşme Üzerine Bir Söyleşi", *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 54-69.
- Attas, Nakip, İslam Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi,(Çev.:Mahmut Erol Kılıç), İnsan Yayınları, İstanbul 2003.
- Ateş, Süleyman, "Doğruluk" Maddesi, Kur'an Ansiklopedisi, Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Cilt V, İstanbul ts
- Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, Cilt I-XII, İstanbul ts.
- Bacık, Gökhan, "Dünyevîleşme ve Arka Planı" , *Köprü Dergisi*, Sayı 59-60, 1997, s.67-73.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, Sahihu'l-Buhari, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Bursevî, İsmail Hakkı, Ruhü'l-Beyan Tefsiri,(Çev. : Abdullah Öz; Ali Rıza Temel; Cüneyt Gökçe ve Diğerleri), Damla Yayınevi, Cilt I-X, İstanbul 1995.
- Can, Burhanettin, "Dindarlık ve Dünyevîleşme", *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 70-83.
- Canatan, Kadir, "Avrupa Toplumlarında Sekülerlik: Sosyolojik Bir Yaklaşım" , *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 22-29.
- Cezeri, Ebu Saadet el- Mübarek b. Muhammed, en-Nihâye fi Ğaribi'l-Hadis ve'l-Eser, Beyrut, 1963.
- Coşkun, Ahmet, "Kur'an-ı Kerim'in Dünya ve Ahirete Bakışı" , *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4, Kayseri 1987, s. 1-15.
- Çağrıncı, Mustafa, "Adalet" Maddesi, DİA, Cilt I, İstanbul 1988.
- Çağrıncı, Mustafa, "Gıybet" Maddesi, DİA, Cilt XIV, İstanbul 1988.
- Çağrıncı, Mustafa, "İffet" Maddesi, DİA, Cilt XXI, İstanbul 1988.
- Çağrıncı, Mustafa, "İftira" Maddesi, DİA, Cilt XXI, İstanbul 1988.
- Çetin, Osman, "İyilik" Maddesi, Ş.İ.A. , Şamil Yayınevi, Cilt III, İstanbul 1991.

- Davudoğlu, Ahmet, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, Sönmez Yayınları, İstanbul 1978.
- Duman, M. Zeki, Beyânu'l-Hak, Fecr Yayınları, Cilt I-III, Ankara 2006.
- Duran, Bünyamin, Sekülerleşme Krizi ve Bir Çıkış Yolu Arayışı, Timaş Yayınları, İstanbul 1996.
- Ece, Hüseyin K. , İslamın Temel Kavramları, Beyan Yayınları, İstanbul 2000.
- Ersoy, M.Akif, Safahat, Feza Gazetecilik, İstanbul ts.
- Ertan, Muammer, “Sıdk” Maddesi, Ş.İ.A. , Şamil Yayınevi, Cilt V, İstanbul 1991.
- Fazlurrahman, Ana Konularıyla Kur'an, (Çev.: Alparslan Açıkgenç), Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2003.
- Feyizli, Hasan Tahsin, Feyzü'l-Furkan, İstanbul 2006.
- Güllüce, Veysel, Kur'an-ı Kerim'de Ahiret İnancının Temelleri, Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi, Erzurum 2001.
- Hocaoğlu, Durmuş, Laisizm'den Milli Sekülerizm'e, Selçuk Yayınları, Ankara 1995.
- Izutsu, Toshihiko; Kur'an'da Allah ve İnsan (Çev.: Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts.
- İbn Mace, Muhammed b. Yezîd, Sünen-i İbn Mace, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem, Lisânu'l- Arab, Cilt I-XV, Beyrut 1966.
- İbni Kesir, Hadislerle Kur'an Tefsiri, (Çev. : Bekir Karlıağa; Bedrettin Çetiner), Çağrı yayınları, Cilt I-XVI, İstanbul 1983.
- İsfehânî, Hüseyin Bin Muhammed Ragıp, el-Müfredât fî Garîbü'l-Kur'an, Kahire 1961.
- Kallek, Cengiz, “İsraf” Maddesi, DİA, Cilt XXIII, İstanbul 1988.
- Karacelil, Süleyman, Büyük Tehlike: Dünyevîleşme, Nesil Yayınları, İstanbul 2008.
- Karagöz, İsmail, “Münafık” Maddesi, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Karaman, Fikret, “Hoşgörü” Maddesi, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

- Karaman, Fikret, “Şirk” Maddesi, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer, el-Keşşaf an Hakaik Gavamidi’t-Tefsir, Cilt I-XIX, Kahire H.1308.
- Kutub, Seyyid, Fizilal-il Kur’an, (Çev. : İ.Hakkı Şengüler; M.Emin Saraç; Bekir Karlıağa), Hikmet Yayınları, Cilt I-XVI, İstanbul ts.
- Küçük, Abdurrahman; Günay Tümer, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara 2002.
- Mevdudi, Ebu’l A’la, Tefhimu’l Kur’an, (Çev. : Yusuf Karaca; İsmail Bosnalı; Ali Ünal ve Diğerleri), İnsan Yayınları, Cilt I-VII, İstanbul 1987.
- Nesai,Ahmed b. Şuayb Ebu Abdurrahman, Sünen-u Nesai, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Olgun, Hakan, Sekülerliğin Teolojik Kurgusu PROTESTANLIK, İz Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Özek, Ali; Hayreddin Karaman; Ali Turgut ve Diğerleri, Kur’an’ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Hâdimü’l-harameyni’ş-şerîfeyn Kral Fehd Mushaf-ı Şerif Basım Kurumu, Medine-i Münevvere 1992.
- Paçacı, İbrahim, “Oruç” Maddesi, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Paçacı, İbrahim, “Hac” Maddesi, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Paçacı, İbrahim, “Kurban” Maddesi, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Polat, Selahattin, “Kibir” Maddesi, İslamî Kavramlar, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara 1997.
- Polat, Selahattin, “Riya” Maddesi, İslamî Kavramlar, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara 1997.
- Razî, Fahreddin, Tefsir-i Kebir, (Çev. : Suat Yıldırım; Lütfullah Cebeci; Sadık Kılıç; ve Diğerleri), Huzur Yayınevi, Cilt I-XXIII, İstanbul 2002.
- Sabuni, Muhammed Ali, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat, Cilt I-III, İstanbul 1990.

- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, (Çev. : Mehmet Keskin), Taberi Tefsiri, Hisar Yayınevi, Cilt I-IX, İstanbul ts.
- Tekin, Mustafa, “Değişen Dindarlığın Dünyevîleşme Boyutu” , *Eski Yeni*, Sayı 10, 2009, s. 14-20.
- Tekin, Mustafa, “Sekülerlik Kutsanmak İsteniyor” , *Eski Yeni*, Sayı 13, 2009, s. 5-13.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünen-i Tirmizi, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Toksarı, Ali, “Ahlak” Maddesi, İslamî Kavramlar, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara 1997.
- Topaloğlu, Bekir, ; Yusuf Şevki Yavuz; İlyas Çelebi, İslam’da İnanç Esasları, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2009.
- Topaloğlu, Bekir, “Âhiret” Maddesi, DİA, T.D.V. Yayınları, Cilt I, İstanbul 1988.
- Toprak, Muhsin, “Dini Hayatı Kemiren Tehlike, : Dünyevîleşme”, *Yeni Ümit Dergisi*, Sayı: 77,2007, s. 19-25.
- Türer, Celal; Ali kuşat, Ahlakım, Diyanet Yayınları, Ankara 2007.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dîni Kur’an Dili, Birleşik Yayıncılık, Cilt I-IX, İstanbul 2003.
- Yıldırım, Celal, İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri, Anadolu Yayınları, Cilt I-XIV, İzmir ts.
- Zebîdî, Muhammed Murteza el-Hüseyni, Tâcu’l- Arûs, Beyrut 1966.

ÖZGEÇMİŞ

04. 02. 1984 tarihinde Kayseri'nin Hacılar İlçe'sinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu ilçesinde, ortaokulu Kayseri Melikgazi İmam-Hatip'te ve liseyi Ali Rıza Özderici İmam-Hatip Lisesi'nde okumuştur. 2002 tarihinde Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde üniversite eğitimine başlayıp 2006 yılında mezun olmuştur. Aynı sene Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bölümü'nde yüksek lisansa başlamıştır. Ayrıca 2007 yılında Kayseri'nin Kocasinan İlçesi'nde Ayşe İnci Kızıklı Kur'an Kursu'nda görev yapmaya başlamıştır ve şu anda da Kayseri'nin Hacılar İlçesi'ndeki Merkez Kur'an Kursu'nda göreve devam etmektedir.

İletişim Bilgileri:

Ev Adresi : Aşağı Mh. Hocalar Sk. No: 52 Hacılar/KAYSERİ

İş Adresi : Yeni Mh. Akdam Cd. Merkez Kur'an Kursu Hacılar/KAYSERİ

Ev Tel : 0352 442 15 31

Cep Tel : 0536 291 97 93